

İZMİR İLAHİYAT FAKÜLTESİ
VAKFI YAYINLARI

ANA HATLARIYLA

KUR'ÂN TECVÎDİ

Yrd. Doç. Dr. Rahim TUĞRAL

Yrd. Doç. Dr. Rahim TUĞRAL

1946'da Hüyük'te (Konya) doğdu.

1957'de ilköğrenimini bitirdi. 1958-60 yılları arasında da babası Galip TUĞRAL'ın huzurunda Kur'ân'ı ezberleyip hâfız oldu. Veli ERDEMİR, İbrahim KILINÇ, Vehbi ÇUHACI, Mehmet KEÇECİ, Bekir YAZAR ve Mehmet Ali SARI gibi hocalardan tâlim, Tecvîd ve makam dersleri aldı. Abdullah HATİPOĞLU hocadan da "kırâat-i aşere" okudu.

1968'de İzmir İmam-Hatip Lisesi ve 1972'de de İzmir Yüksek İslâm Enstitüsü'nü bitirdi.

1984 yılında, DEÜ. İlâhiyat Fakültesi Tefsir Anabilim Dalı'nda ***Ebû Bekir bin Mücâhid ve Kitâbu's-Seb'a*** isimli tezini hazırlayarak ***doktor*** oldu ve 1999 yılında da ***Yardımcı Doçentlik*** kadrosuna atandı.

2006 yılında DEÜ. İlâhiyat Fakültesi'nden emekli olan Rahim Tuğral, evli ve iki çocuk babasıdır.

Eserlerinden bir kısmı :

1- Ana Hatlarıyla Kur'ân Elifbâsı, İzmir İlâhiyat Fakültesi Yayınları, İzmir, 2001.

2- Din Görevlileri İçin Duâ Rehberi, İzmir İlâhiyat Fakültesi Yayınları, İzmir, 2009.

3- Kur'ân-ı Kerimin Kolay Ta'lîmi, İzmir İlâhiyat Fakültesi Yayınları, İzmir, 2007.

4- Kur'ân-ı Kerimi Doğru ve Güzel Okumak İçin Kolay Tecvîd, Bilim Ofset, İzmir, 2008.

5- Kur'ân-ı Kerimi Doğru Okuma Rehberi, Anadolu Mat., İzmir, 1995.

6- Muhîtu't-Tecvîd ve Kur'ân-ı Kerîm Okunuş Usûl Cedveli 1-2, Kestanepazarı Öğrenci Yetiştirme Derneği Yayınları, İzmir, 2009.

ISBN: 978-975-96383-4-4

İZMİR İLÂHİYAT FAKÜLTESİ VAKFI YAYINLARI - 15

ANA HATLARIYLA
KUR'ÂN TECVÎDİ

Yrd. Doç. Dr.
Rahim TUĞRAL

Dizgi - İç Düzen – Redaksiyon
Yrd. Doç Dr. Rahim TUĞRAL
rahim.tugral@deu.edu.tr
Tel: 0505 398 36 64

Kapak

Baskı – Cilt
Tibyan Yayıncılık
Basım Yayım Matbaacılık San. Tic. Ltd. Şti.
1145/1 Sok. No: 64/A–1 Yenişehir – İzmir
Tel: 0232 459 77 78
tibyanyayincilik@gmail.com
Kültür Bakanlığı Sertifika No: 0307–35–008363

Baskı Tarihi: Eylül 2009

ISBN: 978-975-96383-4-4

İZMİR İLÂHİYAT FAKÜLTESİ VAKFI
izmirilvak@hotmail.com

İnönü Caddesi 108/2 Sokak No: 17-17/B HATAY-İZMİR
Tel: 0232 285 53 42 / 224 53 31 Faks: 285 53 42

ÖNSÖZ

Günümüze kadar pek çok tecvîd kitabı yazılmıştır. Bunlar değişik zaman ve maksatlarla hazırlanmış olduğundan farklı özelliklere sahiptir. Ancak bazıları gereksiz bilgi ve uzatmalarla dikkatleri dağıtırken, bazıları da konuları gayet kısa anlatarak meseleleri kapalı bırakmıştır.

*İşte bunları göz önünde bulundurarak açık ve sade bir dil ile mütevâzi bir tecvîd kitabı hazırlamaya çalıştık. Prensip olarak tecvîdle ilgili temel bilgileri ana hatlarıyla vermeyi amaçladık. Bu nedenle kitabımızın adını **"Ana Hatlarıyla Kur'ân Tecvîdi"** koduk. Bu kitap sayesinde, Kur'ân'ın zîneti ve süsü olan tecvîdin, okuyanlar tarafından kolayca öğrenebileceğini ümit ediyoruz.*

*Kitabımız bir **giriş** ve **altı ünite**'den oluşmaktadır:*

Tecvîdle ilgili temel bilgiler, özellikle harflerin mahreçleri ve lâzımî sıfatlar giriş kısmında takdim edilmiş; bilinmesi gereken tecvîd konuları da muhtevâ itibariyle gruplara ayrılarak her biri bir ünite halinde yeterli misaller verilerek işlenmiştir.

İstifade edilen kaynaklara ait bibliyografya kitabımızın sonunda yer almaktadır.

Burada kendilerinden faydalandığımız kırâat ve tecvîd yazarlarını saygıyla anmayı bir vazife bilir; çalışmamızın herkese yararlı olmasını dileriz.

Yrd. Doç. Dr. Rahim TUĞRAL

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖNSÖZ III

GİRİŞ

Tecvîdin Tarifi 1
Tecvîdin Konusu, Gayesi ve Hükmü 2

Birinci Ünite
HARFLER

Mahreçler 5
Harflerde Bulunan Sıfatlar 9

İkinci Ünite
MEDLER

Medd-i Tabîî 21
Medd-i Muttasıl 24
Medd-i Munfasıl 26
Medd-i Lâzım 29
Medd-i Ârız 32
Medd-i Lîn 36

Üçüncü Ünite
GUNNE

İzhâr 46
İhfâ 47
İklâb 48
İdgâm Maa'l-Gunne 49
İdgâm Bilâ Gunne 50

Dördüncü Ünite
İDGÂM

İdgâm-ı Misleyn 53
Sâkin Mîm'in Halleri 55
İdgâm-ı Mütecâniseyn 56

İdgâm-ı Mütekâribeyn 57
İdgâm-ı Şemsiye 59
Tam ve Nâkıs İdgâm 61

Beşinci Ünite
İZHÂR

İzhâr-ı Kameriye 66

Altıncı Ünite
ÇEŞİTLİ KONULAR

Lâfzatullâh (ﷲ) 67
Kalkale 68
Zamir 69
Râ'nın Hükmü 71
İşmâm 76
İmâle 77
Teshîl 79
Bazı İfadelere Ait Özel Okunuşlar 80
Sekte 83
Vakıf ve Secâvendler 88
Vakıf (Duruş) Kuralları 92
Vasıl (Geçiş) Kuralları 97
Vakıf ve İbtidâ'da Dikkat Edilecek Hususlar 106
İstiâze ve Besmele 108
Şeddeli Harflerde Dudak Ta'lîmi 111
Tilâvet Secdesi ve Yapılışı 116
Kur'ân Kırâatinde Meşhur Olan Sahâbe 118
On Kırâat İmamı ve Râvîleri 118
Kur'ân Kırâatinde Usûller 120
Hatim İndirme 122
BİBLİYOGRAFYA 127

GİRİŞ

Tecvîd İlmi, Hz. Peygamberin Cibrîl ile karşılıklı olarak birbirlerine okuduğu, sahabeye öğrettiği, sahabeden bütün tâbiîn halkasına ve onlardan da aynı minval üzere kırâat imamları vasıtasıyla nesilden nesile intikal ettiği şekilde Kur'ân-ı Kerîm'in hatasız, düzgün ve en güzel bir şekilde okunmasını sağlar.

Öyle ise "**Tecvîd**" ne demektir? Mahiyeti ve hükmü nedir? Gerekli midir, değil midir?.. gibi sorulara cevap aramamız gerekmektedir.

İşte kitabımızın girişinde, "tecvîdin tarifi, konusu, gâyesi, hükmü, lâzımî ve ârızî sıfatlar" başlıklarıyla yer alan konuları iyi okuyup kavradığımızda, yukarıda zikrettiğimiz ve aklımıza takılan soruların cevabını hemen hemen bulmuş olacağız.

Tecvîdin Tarifi:

Tecvîd (تَجْوِيدْ), جَادَ fiilinden türetilmiş تَفْعِيلْ ölçüsünde bir mastardır:

Arapçada جَوَّدَ bir şeyin bozukluğunu giderip düzeltmek ve onu güzelleştirmek demektir. Yani doğru yapmak (تَصْحِيحْ) ve güzelleştirmek (تَحْسِينْ) kelimelerinin ifade ettiği anlamı tek başına ifade eder. Bundan dolayıdır ki "*tecvîd*", Kur'ân-ı Kerîm'i düzgün ve güzel okumak anlamında bir terim olarak kullanılagelmiştir.

Şimdi bir terim olarak tecvîdi târif edelim:

هُوَ إِعْطَاءُ الْحُرُوفِ حَقَّهَا مِنْ كُلِّ صِفَةٍ وَمُسْتَحَقَّهَا

"Tecvîd, harflere her sıfatın hakkını ve müstehakkını vermektir."

İbnü'l-Cezerî'nin "el-Mukaddime" isimli eserinde belirtilen bu târifte, "harflerin hakkı" tâbiri ile "lâzımî sıfatlar"; "harflerin müstehakkı" tâbiri ile de "ârızî sıfatlar" kastedilmektedir.

Buna göre *tecvîd, Kur'ân harflerinin, lâzımî ve ârızî sıfatlarına riâyet edilerek okunmasıdır.*

Daha basit ve sade bir ifade ile söyleyecek olursak:

Tecvîd, Kur'ân harflerinin doğru, düzgün ve güzel bir şekilde okunmasıdır.

Tecvîdin Konusu:

Tecvîdin konusu denilince, bütün özellikleri ile **hece harfleri** ve **Kur'ân kelimeleri** akla gelir.

Tecvîdin Gâyesi:

Kur'ân-ı Kerîm'in en güzel bir şekilde okunmasını sağlayarak, Allah'ın rızasını kazandırmaktır.

Tecvîdin Hükmü:

Tecvîd ilmini nazarî olarak öğrenmek ve öğretmek **farz-ı kifâye**; harfleri lâzımî sıfatlarına dikkat ederek mahrecinde doğru, düzgün okumak **farz-ı ayn**; harfleri birbirleri arasındaki kurallara uyarak, yani ârızî sıfatlara riâyet ederek okumak ise **vâcip** derecesindedir.

Kur'ân'daki وَرَتَّلْنَاهُ تَرْتِيلًا [1] ve وَرَتِّلِ الْقُرْاٰنَ تَرْتِيلًا [2] ifadelerinden, Kur'ân âyetlerinin Hz. Peygambere tertîl üzere indirilip okutulduğunu ve ashabına da tertîl üzere okutması gerektiğini anlıyoruz.

Bu âyetlerdeki tertîlin ne anlama geldiğini Hz. Ali (r.a.) şöyle açıklamıştır:

---

[1] Biz onu tertîl üzere okuduk ve okuttuk. (Furkân, 25/32).
[2] Kur'ân'ı tertîl üzere oku ve okut. (Müzzemmil, 73/4).

اَلتَّرْتِيلُ تَجْوِيدُ الْحُرُوفِ وَ مَعْرِفَةُ الْوُقُوفِ

"Tertîl, Kur'ân harflerinin en güzel bir şekilde okunması ve nerelerde durulup durulmayacağının bilinmesidir."

Buna göre Kur'ân, rastgele ve gelişigüzel değil; doğru, düzgün ve en güzel bir şekilde okunmalıdır.

Burada bir hususu belirtmemiz gerekiyor.

Farz ve **vâcip** tâbirlerini şer'î mânâda anlamamak gerekir. Sadece ilgili konunun önemini ve kuvvet derecesini belirtmek için bu tabirler kullanılmıştır. Kişi kabiliyeti ölçüsünde Kur'ân'ı güzel okumaya çalışır; yapamadığı takdirde ise günahkâr olmaz.

Ancak büyük bir umursamazlıkla hatalı okumaya da devam etmemeli; gücü nispetinde hatalarını düzeltmek için çaba sarf etmelidir.

Özetleyecek olursak:

Allah Kelâmı Kur'ân, normal bir Arapça metninden, hatta Hz. Peygamberin hadislerinden bile farklı bir şekilde, özel bir edâ ve güzel sadâ ile okunmaya çalışılmalıdır.

Birinci Ünite

HARFLER

اَلْحُرُوفُ

Mahreçler

Bir harfin çıktığı ve telâffuz edildiği yere mahreç denir.

Harfler, ağzın belli bölgelerinden ve belirli noktalarından çıkarılırlar.

Beş mahreç bölgesi vardır:

A - Boğaz: اَلْحَلْقُ

B - Dil: اَللِّسَانُ

C – İki Dudak: اَلشَّفَتَانُ

D - Boğaz-ağız boşluğu: اَلْجَوْفُ

E - Geniz: اَلْخَيْشُومُ

A- Boğaz bölgesi: اَلْحَلْقُ

Boğaz bölgesinde harfler, üç ayrı yerden (üç cüz'î mahreçten) çıkarılır:

1- Alt kısım: Boğazın göğüs kafesiyle birleştiği kısımdır. Buradan ***Hemze*** ile ***Hê*** (ﮬ ، أ) harfi çıkarılır; ince seslidir.

2- Orta kısım: Gırtlak kısmıdır. ***Hâ*** ile ***Ayn*** (ع، ح) harfinin çıkarıldığı yerdir. Kalın sesli gibi görünen bu iki harf aslında ince seslidir.

3- Üst kısım: Boğazın ağız ile birleştiği kısımdır ki, buradan **H̲â ile Ğayn** (غ ، خ) harfi çıkarılır. Bu harfler Türkçede yoktur. H̲â harfi hırıltılı (boğuk) bir şekilde; Ğayn harfi ise Türkçedeki Ğ harfine benzer şekilde telâffuz edilir ve ikisi de kalın seslidir.

B- Dil bölgesi: اَللِّسَانُ

Dil bölgesinde, on cüz'î mahreçten on sekiz harf çıkar. Bu bölgeden çıkarılan harfler, dil kökünden başlayarak dil ucuna doğru şöyle sıralanır:

1- Dil kökünden (ağzın en gerisinden), kalın ve tok bir sesle ***Kâf*** (ق) harfi çıkarılır.

2- Kâf harfinin berisinden ***Kêf*** (ك) harfi ince sesli olarak çıkarılır. Türkçedeki **K** harfine benzer ise de sesi biraz farklıdır.

3- Dilin damak ortasına değdirilmesiyle ***Cîm, Şîn ve Yê*** (ى ،ش ، ج) harfleri çıkarılır; ince seslidirler. Özellikle Cîm ve Şîn harfleri dikkatli çıkarılmalıdır.

4- Dilin yan tarafının sol ya da sağ azı dişlere teması ile ***Dâd*** (ض) harfi çıkarılır; kalın seslidir. Çıkarılması için biraz gayret gerekir.

5- Dil ucunun hafif yanlarıyla beraber üst damağın ön tarafına değdirilmesiyle ***Lâm*** (ل) harfi çıkarılır; ince seslidir.

6- Lâm harfinin yanından ***Nûn*** (ن) harfi çıkarılır; ince seslidir.

7- Dil ucundan yanlarıyla birlikte ***Râ*** (ر) harfi çıkarılır.

Çatallı çıkarılmaması ve gayet yumuşak telâffuz edilmesi gereken bu harf, üstün ve ötreli durumlarda kalın sesli; esreli durumlarda ise ince seslidir.[3]

8- Dil ucu üst ön dişlerin dibine değdirilerek ***Tê, Dâl ve Tâ (Tı)*** (ط ، د ت) harfleri çıkarılır. Tê ve Dâl ince sesli; Tâ (Tı) ise kalın seslidir.

9- Dil ucunun yanlarından keskin olarak ***Zê, Sîn ve Sâd*** (ص ، س ز) harfleri çıkarılır. Zê ve Sîn ince sesli; Sâd ise kalın seslidir.

10- Dil ucunun ön dişlerin arasına teması ile **peltek** olarak ***S̲ê, Z̲êl ve Z̲â (Z̲ı)*** (ظ ، ذ ، ث) harfleri çıkarılır. S̲ê ve Z̲êl harfleri ince sesli; Z̲â *(Z̲ı)* harfi ise kalın seslidir.

C- Dudak bölgesi: اَلشَّفَتَانِ

Dudak bölgesinde iki cüz'î mahreçten dört harf çıkar:

1- İki dudak yardımıyla iki noktadan üç harf çıkarılır:

a- İki dudağın birbirine değmesiyle ***Bê*** ve ***Mîm*** (م ، ب) harfleri;

b- İki dudağın uzantısı ile de ***Vâv*** (و) harfi çıkarılır. Vâv harfi İngilizcedeki **W** harfine benzer. Bu üç harf de ince seslidir.

2- Üst dişlerin alt dudağın iç kısmına değmesi ile **Fê** (ف) harfi çıkarılır; ince seslidir.

---

[3] Geniş bilgi için bak: S. 71.

D- Boğaz-ağız boşluğu bölgesi: اَلْجَوْف

Dudaklara kadar uzanan boğaz-ağız boşluğundan "**med harfleri**" (*Elif-Vâv-Yê*) çıkarılır.

E- Geniz bölgesi : اَلْخَيْشُوم

Boğazın buruna açıldığı boşluğa **geniz** denir. Geniz bölgesinden Mîm ile Nûn harfinin özel sıfatı olan **gunne** çıkalır.

Bu ifadelerden harflerin, **küllî** ve **cüz'î** olmak üzere iki kısma ayrıldığı anlaşılır.

*Harflerin gruplar halinde çıktığı bölgelere **küllî mahreç**; belli bir bölge içinde harflerin çıktığı noktalara da **cüz'î mahreç** denir.*

Bazı harflerin cüzî mahreci belirtilebilir; bazılarının ise belirtilemez.

*Cüz'î mahreci belirtilen, yani çıkış noktası tespit edilebilen bölgelere **muhakkak mahreç** (gerçek mahreç) denir.* Buna göre boğaz, dil ve dudak bölgeleri birer **muhakkak mahreç**tir.

*Cüz'î mahreci belirtilemeyen, çıkış noktası tespit edilemeyen mahreç bölgelerine de **mukadder mahreç** (gizli mahreç) denir.* Boğaz-ağız boşluğu ve geniz birer **mukadder mahreç**tir.

Görüldüğü üzere boğaz bölgesindeki üç cüz'î mahreçten 6 harf; dil bölgesindeki on cüz'î mahreçten 18 harf ve dudak bölgesindeki iki cüz'î mahreçten 4 harf çıkarılır. Toplam 28 harftir.

Harflerde Bulunan Sıfatlar

Lâzımî ve Ârızî Sıfat:

Harflerde, bizzat mahreçlere (çıkış yerlerine) bağlı olmak üzere bir takım ayrılmaz özellikler vardır. Bunlar harfin tabiatında, aslında olup kendine mahsustur. Harfler ya kalın seslidir ya da ince sesli; ya peltektir ya da keskin; ya sesi akıcıdır ya da donuk; ya nefesi çok harcar ya da az; bazısı gunnelidir, bazısı kalkaleli; bazısının sesi ağız içinde yayılır, bazısının yumuşak bir tekrar özelliği vardır. Velhasıl harflere mahsus öyle özellikler vardır ki, bunlar hiçbir zaman harflerden ayrı düşünülemez.

İşte, *harflerin bizzat mahreçlerine bağlı olarak tabiatlarında bulunan ve hiçbir zaman ayrılmayan özelliklerine "**lâzımî sıfat**" (diğer adıyla aslî sıfat) denir.*

Bir de, harfin kendi tabiatında olmadığı halde iki harfin yan yana gelmesiyle bazı özellikler ortaya çıkar ki, bunlar yerine ve duruma göre değişir. Meselâ:

a- Med harfinden sonra Hemze ya da sükûn gelme durumuna göre Muttasıl, Munfasıl, Lâzım, Ârız gibi medler ortaya çıkar.

b- Tenvîn ve sâkin Nûn'dan sonra gelen harflere göre İzhâr, İhfâ, İklâb, İdgâm gibi hususlar oluşur.

c- Değişik iki harfin yan yana gelmesiyle Misleyn, Mütecâniseyn, Mütekaribeyn, Şemsiyye gibi idgâmlar meyana gelir.

d- Râ harfi, harekelere ve bir takım harflere göre kalın ya da ince okunur ve Zamir dediğimiz هُ هِ ـهُ ـهِ harfi, kendisinden önceki ve sonraki harfin durumuna göre uzatılır ya da uzatılmaz.

Demek ki, *harflerin yan yana gelmesiyle sonradan ârız olan ve yerine göre değişebilen sıfatlara da "**ârızî sıfat**" denir.*

Şimdi harflerde bulunan ve önemli saydığımız bazı lâzımî sıfatları, Tecvîd terimleri ile kısa kısa açıklamaya çalışalım.

Önemli Lâzımî Sıfatlar:

Lâzımî sıfatları daha iyi anlayabilmek için onları iki ana grupta inceleyeceğiz.

Biri diğerinin zıddı olan lâzımî sıfatlar:

Zıtları bulunanlardan maksat, Arap alfabesindeki 28 harften bir kısmının bir sıfat, diğer kısmının da onun zıddı olan başka bir sıfatla muttasıf olmasıdır. Zıtları bulunan lâzımî sıfatlardan önemli olanlar şunlardır:

Hems: اَلْهَمْسُ

Harf telâffuz edildiğinde, özellikle harekeli olarak mahreceinden çıkarıldığında **nefesin çok harcanılmasıdır**. Harfleri şunlardır:

فَحَثَّهُ شَخْصٌ سَكَتْ = ت ث ح خ س ش ص ف ك هـ

Cehr: اَلْجَهْرُ

Harf telâffuz edildiğinde, özellikle harekeli olarak çıkarıldığında **nefesin az harcanılmasıdır.** Bunlar, diğer on sekiz harftir.

أ ب ج د ذ ر ز ض ط ظ ع غ ق ل م ن و ى

Bir harfin hems ya da cehr sıfatlı olduğunu anlamak için üç pratik yol zikredebiliriz:

1- Avucumuzu ağzımızın önüne tutalım ve bir harfi üstün, esre veya ötre ile telâffuz edelim. Nefesimiz avucumuza hızlıca çarpıyorsa **hems** sıfatlı; nefesimiz avucumuza hafifçe (cılız) çarpıyorsa **cehr** sıfatlıdır. Misal:

تَ دَ ، ثَ ذَ ، فَ وَ ، سَ زَ

2- Bir harfi harekeli olarak, bir nefeste art arda 15-20 defa tekrar ettiğimizde, göğüs kafesimizde bir sıkıntı (bir daralma) hissedecek olursak, bu harf cehr sıfatlıdır. Zira harf telâffuz edilirken nefesin bir kısmı hapsolunmuş; çabuk ve hızlıca akmamıştır. Misal:

بَ بَ بَ بَ بَ بَ بَ بَ بَ بَ بَ بَ بَ بَ بَ بَ بَ بَ

دَ دَ

Şayet harfi harekeli telâffuz ederken nefes hapsolunmayıp, 6-7 defa söylediğimizde nefesimiz bitiyorsa, bu harf hems sıfatlıdır. Misal:

تَ تَ تَ تَ تَ تَ تَ ، فَ فَ فَ فَ فَ فَ فَ فَ

3- Avucumuza bir tebeşir tozu veya biraz un, yahut ince kâğıt parçacıkları koyalım ve ağzımızın dibine yaklaştıralım. Bir harfi harekeli telâffuz ettiğimizde, avucumuza koyduğumuz şeyler uçuşuyorsa, bu harf hems sıfatlı; uçuşmuyorsa cehr sıfatlıdır.

Misal olarak ق ط د ذ ز و harfleri ile ك ت ث س ف harfleri üstün, esre veya ötre ile telâffuz edildiğinde, nefesin hızlıca akıp akmadığı bâriz bir şekilde görülecektir.

Görüldüğü üzere ط ve ق harfleri, nefesin az harcandığı **cehr** sıfatlı harflerdendir. Bu harfleri harekeli olarak telâffuz ettiğimizde, nefesin hızlıca çıkmaması gerekir.

Şayet çok sert bir şekilde TA ve KA denilecek olursa, nefesin hızlıca çıktığı görülür ki, farkına varılmadan kendilerinde bulunmayan ***hems*** sıfatı gösterilmiş olur. Oysa bu iki harfte ***cehr*** sıfatı vardır. Öyle ise bazı okuyucuların yaptığı gibi bu harfleri çok sert telâffuz etmeyelim.

Şiddet: اَلشِّدَّةُ

Harf telâffuz edildiğinde, özellikle sükûnlu olarak mahreçinden çıkarıldığında **sesin akıcı olmamasıdır.**

اَجِدْ قَطٍ بَكَتْ = ا ب ت ج د ط ق ك

Rihvet: اَلرِّخْوَةُ

Harfler telâffuz edildiğinde, özellikle sükûnlu olarak mahreçinden çıkarıldığında **sesin akıcı olmasıdır.** Harfleri şunlardır :

ث ح خ ذ ز س ش ص ض ظ غ ف و هـ ى

ض harfinin, sesi akıcı olan **rihvet** sıfatlı gruptan olduğunu unutmayalım. Dolayısıyla bu harfi sağ ya da sol azı dişlerden çıkarırken, sesindeki akıcılığı belirtmeye gayret edelim.

Beyniyye: اَلْبَيْنِيَّةُ

Harfin, şiddet ile rihvet arası olmasıdır. Harfleri şunlardır:

لِنْ عُمَرْ = ل ن ع م ر

İsti'lâ: اَلاِسْتِعْلَاءُ

Harf telâffuz edildiğinde dilin ortasının ya da gerisinin üst damağa yükselmesidir. Bu harfler kalın seslidir ve şunlardır:

خُصَّ ضَغْطٍ قِظْ = خ ص ض ط ظ غ ق

İstifâl: اَلْاِسْتِفَالُ

Harf telâffuz edildiğinde dil ortası ya da gerisinin alt çenede kalmasıdır. Bunlar geri kalan 21 harftir.

أ ب ت ث ج ح د ذ ر ز س ش ع ف ك ل م ن و هـ ى

Bu harflerden Hâ ve Ayn, telâffuz itibariyle kalın ve ince ses arasıdır. Râ harfi özel durumundan dolayı kalın ya da ince seslidir. Diğer harfler ince seslidir.

İtbâk: اَلْاِطْبَاقُ

Dil yanlarının üst damağa yapışmasıdır. Harfleri şunlardır:

ص ض ط ظ

İnfitâh: اَلْاِنْفِتَاحُ :

Dil yanlarının üst damak ile arasının açık olmasıdır. Harfleri, Sâd, Dâd, Tâ, Z̲â dışındaki diğer 24 harftir.

أ ب ت ث ج ح خ د ذ ر ز س ش

ع غ ف ق ك ل م ن و هـ ى

Hafî: اَلْخَفِىُّ

Harfin, mahrecine bağlılığının zayıf olmasıdır. Bu özellikte tek harf vardır: هـ Eğer bu harf, mahrecinden dikkatli çıkarılmaz ise, kaybolur.

Zuhûr: اَلظُّهُورُ

Harflerin, mahrecine bağlılığının iyi hissedilmesidir. Harfleri, هـ dışındaki 27 harftir.

أ ب ت ث ج ح خ د ذ ر ز س ش ص

ض ط ظ ع غ ف ق ك ل م ن و ى

Zıddı Düşünülmeyen Özel Lâzımî Sıfatlar:

Safîr: اَلصَّفِيرُ

Harflerin keskin olarak telâffuz edilişidir. Harfleri: ز س ص

Tefeşşî: اَلتَّفَشِّى

Harfin sesinin ağız içinde yayılmasıdır. Bir harf vardır: ش

İnhirâf: اَلْاِنْحِرَافُ

Harfin, dil ucu ile birlikte yanlarından çıkarılmasıdır. İki harf vardır: ل ر

Tekrîr: اَلتَّكْرِيرُ

Harfin sesinin hızlı ve yumuşakça tekrar edilmesidir. Bir harf vardır: ر

İstitâle: اَلْاِسْتِطَالَةُ

Harfin, azı dişlerden Lâm'ın mahrecine doğru uzatılarak çıkarılmasıdır. Bir harf vardır: ض

Kalkale: اَلْقَلْقَلَةُ

Harfin mahrecinin oynatılmasıdır. Harfler: ق ط ب ج د

Gunne: اَلْغُنَّةُ

Mim ile Nûn harfi sâkin okunduğunda, önüne gelen harflerin durumuna göre genizden çıkarılan sestir. Harfleri: م ن

Nefh: اَلنَّفْخُ

Harf telâffuz edilirken arı vızıltısı veya arı uğultusu gibi bir sesin hissedilmesidir. Bu sıfatla ilgili dört harf vardır:

ذ ز ظ ض

Harekeler

Harfleri seslendirmeye yarayan işaretlere hareke denir.

Harekeleri iyi anlayabilmek için, harflerin kalın ve ince sesli olanlarını bilmek gerekir.

28 harften meydana gelen harflerden isti'lâ sıfatlı olan yedi harf kalın seslidir: خ ص ض ط ظ غ ق

Bunların dışında kalan istifâl sıfatlı olanlar ise ince seslidir. Ancak Türk alfabesinde bulunmayan ve boğazdan çıkarılan iki harf vardır ki, ince sesliler grubundan olduğu halde, ağız fazla açılmadan **kalın sesli gibi** telâffuz edilir. ح ع

Ayrıca Râ (ر) harfi ile (اللّٰه) lâfzındaki Lâm harfi, özel durumlarına göre kalın ya da ince seslidir.

Şimdi harflerin, harekeli durumda nasıl bir ses tonu ile seslendirildiğini sırasıyla görelim.

Üstün: Kalın sesli harfleri ve Râ harfini **a** diye; kalın sesli gibi olan Hâ ve Ayn harflerini ise **a**'dan **e**'ye meyilli olacak şekilde okutur. Bu sesi çıkaramayanlar bu iki harfi de **a** sesi vererek okuyabilirler.

خَ صَ ضَ طَ ظَ غَ قَ رَ حَ عَ

İnce sesli harfler, üstünlü durumda **e** sesi verilerek okunur.

Bu **e** sesi, ağız açık olarak verilmelidir. Bu harfin ses tonu, **e f e** kelimesindeki **e** harfi gibi olmalıdır.

أَ بَ تَ ثَ جَ دَ ذَ زَ سَ

شَ فَ كَ لَ مَ نَ وَ هَـ يَ

Esre: Kalın sesli harflerle kalın sesli gibi olan harfleri, tam " **ı** " şeklinde olmayıp, " **i** " sesine meyilli olacak şekilde okutur. Bir çeşit **ıy** gibi; ancak **y** harfi çıkarılmayıp, ses tonundaki **i** sesi verilerek okunur.

خِ صِ ضِ طِ ظِ غِ قِ حِ عِ

İnce sesli harflerle Râ harfi **i** sesi ile okunur.

اِ بِ تِ ثِ جِ دِ ذِ رِ زِ سِ

شِ فِ كِ لِ مِ نِ وِ هِ يِ

Ötre: Kalın sesli harfleri ve Râ harfini **u** diye; kalın sesli gibi olan Hâ ve Ayn harflerini **u**' dan **ü**' ye meyilli olacak şekilde okutur. Bu sesi çıkaramayanlar, bu iki harfi de **u** sesi vererek okuyabilirler.

خُ صُ ضُ طُ ظُ غُ قُ رُ حُ عُ

İnce sesli harfleri ise **ü** ile **u** arası bir ses tonunda okutur. Bu ses tonu, dudaklar fazla büzülmeden verilmeye çalışılmalıdır. İnce seslilerdeki bu ses tonunu gösteremeyenler **ü** şeklinde söyleyebilirler.

اُ بُ تُ ثُ جُ دُ ذُ زُ سُ شُ

فُ كُ لُ مُ نُ وُ هُ يُ

İkinci Ünite

MEDLER

اَلْمَدَّاتُ

Med, uzatma ve uzatarak okuma demektir. Med bahsinde iki önemli kavram vardır:

1- Med harfi (harf-i med)
2- Med sebebi (sebeb-i med)

Tecvîd konularına geçmeden önce bu iki temel kavramı açıklamamız gerekir.

Med Harfi

Med harfi, Türkçe'de uzatma harfi demektir. Üç tane med harfi vardır: Vâv, Yê, Elif. Bu harfler kendilerinden önce gelen harflerin harekelerini uzatırlar. Ancak bu harflerin med harfi olabilmesi için bazı şartlar vardır. Şöyle ki:

a- ***Vâv*** sakin yani harekesiz olur, ondan önceki harf (mâkabli) de ötre (damme) olursa Vâv med harfi olur. Yâni harekesiz olan Vâv, kendinden önceki harfin harekesini uzatır. Misal:

أُو ، بُو ، يَتُوبُ ، يَقُولُ ، نَعُوذُ ، يَصُومُونَ

b- ***Yê*** sakin olur, ondan önceki harf de esre (kesre) olursa Yê med harfi olur ve kendinden önceki harfin harekesini uzatır. Misal:

بِى ، لِى ، فِيهِ ، قِيلَ ، يَسِيرُ ، أَزِيدُ

c- ***Elif*** sakin olur, ondan önceki harf de üstün (fetha) olursa, Elif med harfi olur. Elif de kendinden önceki harfin harekesini uzatır. Misal:

كَا ، نَا ، لَا ، قَالَ ، صَارَ ، مَاتَ ، تَابَ

Burada bir kaç hususu belirtmek gerekiyor:

1- Yukarıdaki maddelerde "*sakin olup*" ifadelerinden temelde harekesizlik kastedildiği halde, cezmli olma hali de anlaşılabilir. Nitekim Vâv ile Yê Arapçada illetli harf olmalarından dolayı, kendileri cezmli olup, Vâv'dan önce ötre; Yê'den önce de esre varsa yine med harfine dönüşürler. Elif'te ise durum biraz farklıdır.

Bilindiği üzere Elif, yazı itibariyle uzun dik çizgi şeklindedir ve üzerinde hiç bir hareke yoktur. Üzerine hareke konur konmaz Hemze olur. Tecvîd kitaplarında da "*harekeli olan Elife Hemze denir*" ifadesi kullanılmaktadır. Yani Elif, üstün-esre-ötre ile harekelendiğinde nasıl Hemze oluyorsa, cezm denilen işaretle harekelendiğinde de Hemze kabul edilmektedir. Bu nedenle "*Elif sâkin olup*" ifadesinden, sadece "*harekesizlik*" anlaşılmalıdır.

2- Üstünlü bir harfin önüne harekesiz Yê harfi bitiştiğinde, aynen med harfi Elif gibi uzatma vazifesi görür ki, bu durumda olan Yê harfine "*Elif-i Maksûre*" denilir. Misal:

اَوْفٰى ، سَجٰى ، تَرْضٰى ، جَلّٰيهَا ، دَسّٰيهَا ، يَغْشٰيهَا

3- Bazı durumlarda med harfi olmadan harekelerin uzatılarak okunduğu görülür:

a- Elif olmadığı halde, üstün yerine konan küçük dik bir çizgi (ـٰ) uzatma vazifesi görür.

Bu durumda, görünüşte med harfi Elif olmamasına rağmen "*mukadder (gizli) bir Elif vardır*" denilir. Misal:

اِلٰهُ ، لِلّٰهِ ، اٰمَنَ ، مَاٰبُ ، اٰخِرَةُ ، اٰتِنَا ، اَلرَّحْمٰنُ ، اِسْحٰقَ

Ayrıca اَلصَّلٰوةُ ، اَلزَّكٰوةُ ، اَلْحَيٰوةُ ، اَلنَّجٰوةُ gibi Kur'ân'da Vâv'la yazılan bazı kelimelerde de, "*gizli Elif vardır*" denilebilir.

b- Vâv harfi olmadan ötrenin, Yê harfi olmadan da esrenin uzatıldığı olur. Şöyle ki:

Arapçada ـهِ ـهُ şeklinde kelimenin sonuna bitişen bir zamir vardır. Bu zamirden önceki harf, çekerli veya tutarlı (cezmli) değilse, zamir uzatılarak okunur. Yani ötreli zamir (ـهُ), gizli bir Vâv varmış gibi هُو diye: esreli zamir (ـهِ) de, gizli bir Yê varmış gibi هِي diye uzatılarak okunur. Misal:

لَهُ ، اِنَّهُ ، عَبْدُهُ ، وَرَسُولُهُ ، بِهِ ، كُتُبِهِ ، وَرُسُلِهِ

Med Sebebi

Med sebebi, "fazla uzatmayı gerektiren sebep" demektir. Med sebebi ikidir: Hemze ve sükûn.

Şimdi bu iki terim hakkında kısaca bilgi verelim:

Hemze:

Harekeli Elife Hemze dendiğini görmüştük. Hemze'nin Ayn harfinin kök kısmına benzeyen bir çeşidi daha vardır.

أ أْ إ أٌ أُ إٍ آ ve ءَ ءْ ءٍ ءً ءُ ءِ ءَ şeklinde harekeli olarak yazılan harflerin hepsine Hemze denir.

Buna göre med harflerinden sonra uzun ya da küçük Hemze gelecek olursa, med harfleri normalden fazla uzatılarak okunur. Misal:

جَٓاءَ ، يَشَٓاءُ ، سُٓوءُ ، اَلنَّبِٓيءُ ، يَٓا اَيُّهَا ، اِنّ۪ٓى اَخَافُ ، قُٓوا اَنْفُسَكُمْ

Sükûn:

Sükûn, harekesizlik demektir. Yani harfin cezmli ya da şeddeli olma halidir. İki çeşit sükûn vardır:

1- Lâzım sükûn (gerekli, sâbit sükûn)

2- Ârız sükûn (geçici sükûn)

Şimdi bu terimleri açıklayalım.

Lâzım Sükûn:

Tecvîd kitaplarındaki kalıplaşmış ifadesi ile:

وَقْفًا وَ وَصْلاً ثَابِتٌ *"vakfen ve vaslen sâbit olan sükûna, lâzım sükûn denir"*. Kelime üzerinde durulsa da, geçilse de sabit olan, değişmeyen sükûndur; işareti cezm ve şeddedir. ـّ ـْ

Kelimelerde görülen cezm ve şedde birer lâzım sükûndur.

اَلْحَمْدُ ، قَبْلَ ، مِنَّا وَمِنْكُمْ

Ancak med harflerinden sonra gelen cezm ve şedde, med sebebidir.

اَلْحَاۤقَّةُ ، خَاۤصَّةٌ ، تَاْمُرُوۤنِّى ، اٰۤلْئٰنَ ، اٰۤلذَّكَرَيْنِ

Ârız Sükûn:

وَقْفًا ثَابِتٌ وَصْلاً سَاقِطٌ *"Vakfen sâbit, vaslen sâkıt olan sükûna ârız sükûn denir."* Durulduğunda var olan, geçildiğinde kaybolan sükûndur ve kelimenin son harfi üzerinde meydana gelir.

Görünüşte harekeli olan son harf, okuma esnasında üzerinde durulursa cezmli olarak okunur ve buna ârız sükûn denir.

اَحَدٌ = اَحَدْ   اَلْكَوْثَرَ = اَلْكَوْثَرْ

Ancak ârız sükûnun med sebebi olabilmesi için med harfinden sonra gelmesi gerekir.

وَالنَّاسِ = وَالنَّاسْ ، عَلِيمٌ = عَلِيمْ ، قَدِيرٌ = قَدِيرْ ، يَعْلَمُونَ = يَعْلَمُونْ

Buraya kadar, "*med harfi, med sebebi, Hemze, sükûn, lâzım sükûn, ârız sükûn*" gibi tabir ve terimleri tanıtmaya çalıştık. Şimdi bunların değişik durumlarda bir araya gelmesiyle hangi medlerin meydana geldiğini, ne şekilde okunduğunu ve hükmünün ne olduğunu inceleyelim.

Medd-i Tabîî

Med harfinden sonra sadece med harfi bulunursa Medd-i Tabîî olur. Buna **medd-i aslî** veya **medd-i zâtî** ismi de verilir. Misal:

قَالَ ، مَالِكِ ، شَهِيدٌ ، اَلْخَبِيرُ ، اَعُوذُ ، يُؤْمِنُونَ

قَالَ ، مَالِكِ misallerinde med harfinden Elif,

شَهِيدٌ ، اَلْخَبِيرُ misallerinde med harfinden Yê,

اَعُوذُ ، يُؤْمِنُونَ misallerinde de med harfinden Vâv gelmiş;

her birinde fazla uzatmayı gerektirecek med sebebinden bir şey gelmediği için **Medd-i Tabîî** olmuştur.

Med harfi, gizli (mukadder) de olabilir:

Gizli Elif: Harfin üzerinde dik çizgi şeklindedir.

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ ، هٰذَا ، اَلسَّمٰوَاتُ

Bu misallerde Lâm, Mîm ve Hê harflerinin üzerinde görülen dik çizgiler birer "gizli Elif " tir.

Gizli Vâv: Gizli Vâv'ların bir kısmı kelime sonlarına bitişen ötreli zamir; bir kısmı ise kelimenin aslından olan ötreli Vâv harfidir.

Ötreli zamirler: إِنَّهُ ، لَهُ ، وَرَسُولُهُ ، عَبْدُهُ

Bu misallerdeki zamir olan ötreli Hê harfleri هُو şeklinde gizli bir Vâv takdir olunarak okunur.

Zamir olmayan ötreli Vâv'ların altında genellikle küçük bir مد işareti vardır.

دَاوُدَ ، يَسْتَوُنَ ، مَا وُرِىَ
مد مد مد

Bu kelimelerdeki ötreli Vâv harfleri de وُو şeklinde olması gerekirken tek Vâv'la yazılmakta ve gizli bir Vâv takdir olunarak يَسْتَوُونَ ، دَاوُودَ ، مَا وُورِىَ şeklinde okunmaktadır.

Gizli Yê: Harfin altında dik çizgi şeklindedir; genellikle zamirlerde görülür.

وَ مَلٰئِكَتِهِ ، وَ كُتُبِهِ ، وَ رُسُلِهِ

Bu misallerde, med harfi Yê takdir olunur (gizli bir Yê vardır, denilir) ve وَ مَلٰئِكَتِهِى ، وَ كُتُبِهِى ، وَ رُسُلِهِى şeklinde okunur.

Medd-i Tabîî olarak adlandırdığımız tüm misallerdeki med harfleri, fazla uzatılmadan tabîî bir şekilde okunur ki, buna Tecvîtte **bir Elif miktarı** okuma denir.

"Bir Elif miktarı" terimini biraz açalım:

28 harfin içinden **"Elif"** seçilerek, **"Elif miktarı"** denmiş; "Cîm miktarı" "Dâl miktârı" "Lâm miktarı" "Yê miktarı" gibi harflerle zikredilmemiştir.

Harfleri, sûre başlarındaki özel harfler gibi okuduğumuzda iki heceli tek harf **Elif**'tir; diğerleri ise tek hecelidir.

أَلِفْ بَا تَا ثَا جِيمْ حَا خَا دَالْ ذَالْ رَا زَا سِينْ شِينْ صَادْ

ضَادْ طَا ظَا عَيْنْ غَيْنْ فَا قَافْ كَافْ لَامْ مِيمْ نُونْ وَاوْ هَا يَا

Buna göre ***"Bir Elif miktarı"***:

a) *İki hece miktarı,*
b) *İki hareke miktarı,*
c) *Elif diyecek kadar bir miktardır.*

Ancak tecvîd kitaplarında, *"bir Elif miktarı" tabiri, "bir parmak kaldıracak kadar" şeklinde ifade edilir.*

Şimdi de neden bu şeklide ifade edildiğini açıklayalım.

1- Kur'ân okuma eğitiminde bir Elif miktarı, Kur'ân hocaları tarafından, yumruk şeklinde yumulmuş parmaklar, birer birer açılıp kaldırılarak gösterilir.

2- Mûsikîde notaların ölçüsünü belirtmek için işaret parmağının kaldırılıp indirilmesi bir tempo işaretidir. Yani:

Mûsikî Yönünden:

a) Bir dörtlük zaman dilimi,
b) Bir vuruşluk zaman dilimi,
c) Bir parmak kaldıracak kadar geçen süredir.

Medd-i Tabîî'yi bir Elif miktarı okumanın hükmü:

a- *Medd-i Tabîî'de bir Elif miktarını terk etmeden okumak farz ayarındadır.* Çünkü bir Eliflik miktar terk edilecek olursa anlam bozulabilir. Meselâ :

فَانْصُرْنَا عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ âyetinin meâli: "*(Allâhım!) Kâfirlere karşı bize yardım et*" demektir.

Bu cümledeki فَانْصُرْنَا kelimesi فَانْصُرْنَ şeklinde, kelime sonundaki Elif terk edilerek okunacak olursa:

"(Ey kadınlar!) Kâfirlere karşı yardım edin."

gibi çok değişik ve garip bir anlam ifade eder.

b- *Bir Elif miktarından fazla uzatmadan okumak ise vâcip derecesindedir.* Bir Elif'ten fazla uzatılarak okunduğunda, her ne kadar anlam bozulmaz ise de, hoş ve tasvîp edilen bir okuyuş olmaz; âdâba uygun değildir. Meselâ:

Yine yukarıdaki âyeti, فَانْصُرْنَآ şeklinde, kelime sonundaki Elif fazla uzatılarak okunacak olursa, anlam değişmez ama, âdâba uygun bir okuyuş olmaz; sorumsuzca bir okuyuş olur.

Medd-i Muttasıl

Med harfinden sonra med sebebinden (fazla uzatmayı gerektiren sebeplerden) Hemze gelir, ikisi de aynı kelimede bulunursa, buna Medd-i Muttasıl denir.

جَاءَ ، شُهَدَاءُ ، نِسَائِهِنَّ ، هَنِيئًا مَرِيئًا ، سُوءٌ ، لَتَنُوأُ

وَالسَّمَاءَ بِنَاءً ، بِالسُّوءِ وَالْفَحْشَاءِ ، ثَلٰثَةَ قُرُوءٍ ، عَلَى الْمَلٰئِكَةِ

Medd-i Muttasılın hükmü:

Medd-i Muttasılı bir Elif'ten fazla uzatarak okumak vâciptir.

"Dört Elif ya da iki Elif çekmek vâciptir" demek yanlıştır. Çünkü tecvitte, bütün kırâat imam ve râvîleri bir hususta **ittifak** ettiklerinde, ona "**vâcip**" hükmü verilir.

Medd-i Muttasılda, kırâat imamları bir Elif'ten fazla çekme hususunda ittifak etmişler; dört Elif ya da iki Elif çekme hususunda aynı görüşte olmamışlardır.

Dört Elif miktarı, sadece Âsım kırâatinde okunur. Âsım kırâati dört Elif uzatarak vâcibi yerine getirirken, diğer kırâat imamları da iki, üç, beş Elif uzatarak vâcibi yerine getirirler.

Hadr tarîki denilen **hızlı okumalarda**, iki Elif miktarı uzatarak okuyan kırâat imamına uyularak okunabilir.

Medd-i Muttasılın hükmü *Karabaş Tecvîdi*'nde şu ifadelerle zikredilmiştir:

Medd-i Muttasılın meddi vâciptir. Müttefekun aleyh olduğu için.

Müttefekun aleyh demek: "Cemî kurrâ med ettiler alâ merâtibihim, kasr etmediler" demektir.

Şimdi bu ifadenin anlamını birer birer açıklayalım:

Medd-i Muttasılın meddi: *Medd-i Muttasılın (bir Elif'ten fazla) uzatılması.*

Müttefekun aleyh: *Üzerinde bütün kırâat imamlarının ittifak etmiş olması.*

Cemî kurrâ: *Bütün kırâat imamları (On kırâat imamı).*

Med ettiler: *(Bir Elif'ten fazla) uzattılar.*

Alâ merâtibihim: *Kendi mertebeleri üzerine; yani kırâat imamlarının tercih ettikleri med miktarlarına göre: İki Elif, üç Elif, dört Elif, beş Elif.*

Bu miktarlardan her biri birer mertebedir. Kırâat imamları, bu mertebelerden birini tercih ederek okumuş ve vâcibi yerine getirmiştir. Âsım kırâatinin Hafs rivâyetine göre ise dört Elif miktarı okunur.

Kasr etmediler: *Bir Elif çekmediler.*

Medd-i Muttasılda hemzelerin durumu:

جَاۤءَ شُهَدَاۤءُ نِسَاۤئِهِنَّ هَنٖيۤـًٔا مَرٖيۤـًٔا سُوۤءُ وَالسَّمَاۤءَ بِنَاۤءً

Misallerinde görüldüğü üzere Medd-i Muttasılda Hemzeler, kelime ortasında ya da sonunda geldiğinden Arapça imlâ gereği çoğunlukla küçüktür.

Ancak Kur'ân'da geçen اَنْ تَبُوۤءَا ، خَطٖيۤـَٔاتِهِمْ ve اَلسُّوۤاٰى kelimelerinde, med harfinden sonra gelen med sebebi Hemze, uzun olmasına rağmen aynı kelimede bulunduğundan Medd-i Muttasıl kabul edilmiştir.

Medd-i Munfasıl

Med harfinden sonra med sebebinden Hemze gelir ve ikisi de ayrı kelimelerde bulunursa, buna Medd-i Munfasıl denir.

وَمَاۤ اُنْزِلَ ، يَاۤ اَيُّهَا ، اِنّٖيۤ اَخَافُ ، فٖيۤ اٰيَاتِ اللّٰهِ ، وَلَا تَقْتُلُوۤا اَوْلَادَكُمْ

قُوۤا اَنْفُسَكُمْ ، مُوسٰۤى اَرْبَعٖينَ ، فَاذْكُرُونٖيۤ اَذْكُرْكُمْ ، وَمَاۤ اُهِلَّ بِهٖ

Medd-i Munfasılın hükmü:

Medd-i Munfasılı **bir Elif** ya da **bir Eliften fazla** uzatarak okumak **câizdir**.

Burada "**câizdir**" sözüne bir açıklık getirmek gerekiyor. Zira pek çok kişi, bir tecvîd kuralında "**câizdir**" hükmü söylendiğinde, "**istediğin gibi okuyabilirsin**" şeklinde anlamaktadır. Oysa **iki farklı câiz** vardır:

a- Kırâat imamlarının ihtilâfından dolayı câiz;

b- İlgili konuda her türlü okumaya ruhsat verildiğinden dolayı câiz.

Medd-i Munfasılın hükmünün câiz oluşu, kırâat imamlarının ihtilâfından dolayıdır. Yani "hangi kırâati okuyorsak, ona göre okumamız câizdir", demektir.

Nitekim Karabaş Tecvîdi'nde bu husus şöyle belirtilmiştir:

Medd-i Munfasılın meddi câizdir. Muhtelefün fîh olduğu için.

Muhtelefün fîh demek: "Bazı kurrâ med ettiler, bazı kurrâ kasr ettiler" demektir.

Bu ifadenin anlamı şudur:

Medd-i Munfasılın meddi: *Medd-i Munfasılın (bir Elif'ten fazla) uzatılması.*

Muhtelefün fîh: *Bu hususta kırâat imamları ihtilâf etmiş.*

Bazı kurrâ: *On kırâat imamından bir kısmı.*

Med ettiler: *(Bir Elif'ten fazla) uzattılar: İki Elif, üç Elif, dört Elif, beş Elif. Âsım kırâatinin Hafs rivâyetine göre ise dört Elif miktarı uzatılarak okunur.*

Kasr ettiler: *Bir Elif çektiler.*

Bu durumda :

Medd-i Munfasılı kırâat imamları, kendi tercihleri doğrultusunda *bir elif ya da bir eliften fazla uzatarak okumuşlardır.* Dolayısıyla bir kişi hangi kırâati tercih etmiş ise, o kırâat doğrultusunda Medd-i Munfasılı med etmesi câizdir.

Bizler de, Âsım kırâatinin Hafs rivâyetini okuduğumuza göre, Medd-i Munfasılı **dört elif miktarı** uzatarak okumamız câizdir.

Bir elif çekmek istersek **Kâlûn, İbn Kesîr, Ebû Amr, Ebû Ca'fer ve Ya'kûb** kırâatlerini;

Üç elif çekmek istersek **İbn Âmir, Kisâî ve Halef** kırâatlerini;

Beş elif çekmek istersek **Verş ve Hamza** kırâatlerini okuyarak bu câizi yerine getirebiliriz.

Sadece **hadr** tarîki denilen hızlı okumalarda Medd-i Munfasılı, bir elif miktarını tercih eden kırâat imamına uyarak, bir elif miktarı uzatarak okuyabiliriz.

Medd-i Munfasıldaki Hemzelerin durumu:

Medd-i Munfasıldaki Hemzeler, kelimenin başında geldiğinden Arapça imlâ gereği **çoğunlukla uzun** yazılır. Misal:

وَمَٓا اُنْزِلَ ، يَٓا اَيُّهَا ، اِنّٓى اُرِيدُ ، فٓى اَمْوَالِهِمْ ، تُوبُٓوا اِلَى اللّٰهِ

Ancak Kur'ân'da geçen:

قَالُٓوا ءَاَنْتَ ، قَالُٓوا ءَاِنَّكَ ، قَالُٓوا ءَاٰلِهَتُنَا ، لِيَبْلُوَنٓى ءَاَشْكُرُ ، يَا وَيْلَتٓى ءَاَلِدُ

misallerinde med harfinden sonra Hemzeler küçük gelmesine rağmen, ayrı kelimede bulunduğundan Medd-i Munfasıldır. Dikkat edilirse bu tür misallerde, küçük Hemzeden sonra uzun Hemze bulunmaktadır.

هٰٓؤُلَٓاءِ kelimesine gelince:

هٰٓؤُلَٓاءِ kelimesinin aslı هَا اُولَٓاءِ dir. Kelimenin başındaki هَا tembih (uyarma) edatı; اُولَٓاءِ kısmı ise çoğul ism-i işarettir. Dolayısıyla هٰٓؤُلَٓاءِ kelimesinin baş tarafında med harfinden gizli Elif, med sebebinden Hemze, küçük ve bitişik olarak gelmesine rağmen Arapçaya göre ayrı kelime kabul edildiğinden **Medd-i Munfasıldır.**

Kelimenin son tarafı ise, med harfi ile med sebebi Hemze aynı kelimede olduğundan **Medd-i Muttasıldır.**

Medd-i Lâzım

Med harfinden sonra med sebebinden lâzım sükûn[4] *gelirse Medd-i Lâzım olur.*

اَلْحَآقَّةُ ، خَآصَّةٌ ، يُحَآدُّونَ ، تَاْمُرُٓونّى

اَتُحَآجُّٓونّى ، آللّٰهُ ، آٰلْئٰنَ ، قُلْ آٰلذَّكَرَيْنِ

Mukattaa harfleri içinde de Medd-i Lâzım olanlar vardır :

الٓرٰ = اَلِفْ **لَامْ** رَا ، الٓمٓ = اَلِفْ **لَامْ مِيمْ** = اَلِفْ **لَامِّيمْ**

كٓهٰيٰعٓصٓ = **كَافْ** هَا يَا عَيْنْ **صَادْ**

حٰمٓ عٓسٓقٓ = حَا **مِيمْ** عَيْنْ **سِينْ قَافْ**

طٰسٓ = طَا **سِينْ** ، طٰسٓمٓ = طَا **سِينْ مِيمْ** = طَا **سِيمِّيمْ**

يٰسٓ = يَا **سِينْ** ، نٓ = **نُونْ**

Bu harfler okunurken, med harfinden sonra cezmli ya da şeddeli harf varsa **Medd-i Lâzım**dır: **Lâm, Mîm, Sîn, Kâf, Kêf, Sâd, Nûn.**

Medd-i Lâzım dört grupta incelenir:

1- Medd-i Lâzım kelime-i müsakkale:

Bir kelimede, med harfinden sonra şeddeli harf gelerek Medd-i Lâzım olursa bu ismi alır.

يُحَآدُّونَ ، تَاْمُرُٓونّى ، اَتُحَآجُّٓونّى ، آللّٰهُ ، اَلْحَآقَّةُ

مُدْهَآمَّتَانِ ، وَلَا جَآنٌّ ، قُلْ آٰلذَّكَرَيْنِ ، خَآصَّةٌ ، دَآبَّةٌ

---

[4] Şeddeli ya da cezmli harf.

2- Medd-i Lâzım kelime-i muhaffefe:

Bir kelimede, med harfinden sonra cezmli harf gelerek Medd-i Lâzım olursa bu isimle zikredilir.

Kırâatimize göre Kur'ân'da tek örnek vardır: آلْئٰنَ

3- Medd-i Lâzım harf-i müsakkal:

Sûre başlarındaki mukattaa harfleri denilen özel harflerden bir harf okunurken, med harfinden sonraki harf şeddeli gibi okunuyorsa bu ismi alır.

طٰسٓمٓ = طَا سِينْ مِيمْ = طَا سِيمِّيمْ : Sîn

الٓمٓ = اَلِفْ لَامْ مِيمْ = اَلِفْ لَامِّيمْ : Lâm

طٰسٓمٓ okunurken, Sîn'den Mîm'e geçişte İdgâm Maa'l-Gunne yapılır ve şeddeli okunur.

سِينْ مِيمْ = سِيمِّيمْ

الٓمٓ okunurken de, Lâm'dan Mîm'e geçişte İdgâm-ı Misleyn Maa'l-gunne yapılır ve yine şeddeli okunur.

لَامْ مِيمْ = لَامِّيمْ

Buna göre, med harfinden sonra idgâm dolayısıyla şeddeli Mîm okunduğundan, طٰسٓمٓ ve الٓمٓ harflerindeki **Sîn** ile **Lâm, Medd-i Lâzım harf-i müsakkal** kabul edilir.

4- Medd-i Lâzım harf-i muhaffef:

Sûre başlarındaki özel harflerden bir harf okunurken, med harfinden sonraki harf cezmli gibi okunuyorsa bu ismi alır.

الٓر = اَلِفْ لَامْ رَا : Lâm

الٓمٓ = اَلِفْ لَامْ مِيمْ = اَلِفْ لَامّيمْ : Mîm

طٰسٓ = طَا سِينْ ve يٰسٓ = يَا سِينْ : Sîn

كٓهٰيٰعٓصٓ = كَافْ هَا يَا عَيْنْ صَادْ : Kêf, Sâd

حٰمٓ عٓسٓقٓ = حَا مِيمْ عَيْنْ سِينْ قَافْ : Mîm, Sîn, Kaf

Bu misallerdeki bazı harflerde med harfinden sonra cezm telâffuz edilmektedir. Buna göre, kenarlarında ismini verdiğimiz harfler, sonu cezmli okunduğundan Medd-i Lâzım **harf-i muhaffef**tir.

Not: Medd-i Lâzımdaki grup isimleri zikredilirken, kelimelerde ***müsakkale, muhaffefe***; harflerde ise ***müsakkal, muhaffef*** şeklinde sıfat kullanılır. Oysa bir çok kişi tarafından, hem kelimeler hem de harfler için ***müsakkale, muhaffefe*** şeklinde kullanılmaktadır ki bu yanlıştır.

Bilindiği üzere Arapça'da, müzekker isimlerin sıfatı müzekker; müennes isimlerin sıfatı ise müennes olur.

Bu durumda Arapçaya göre şöyle olmalıdır:

كلمة (kelime) müennes, sıfatı da مثقلة (müsakkale) şeklinde müennes: مد لازم كلمة مثقلة Medd-i Lâzım kelime-i müsakkale;

كلمة (kelime) müennes, sıfatı da مخففة (muhaffefe) şeklinde müennes: مد لازم كلمة مخففة Medd-i Lâzım kelime-i muhaffefe;

حرف (harf) müzekker, sıfatı da مثقل (müsakkal) şeklinde müzekker: مد لازم حرف مثقل Medd-i Lâzım harf-i müsakkal;

حرف (harf) müzekker, sıfatı da مخفف (muhaffef) şeklinde müzekker: مد لازم حرف مخفف Medd-i Lâzım harf-i muhafef.

Medd-i Lâzımın hükmü:

Medd-i Lâzımı **dört Elif** miktarı uzatarak okumak **vâciptir**. Çünkü Medd-i Lâzımı bütün kırâat imamları dört Elif miktarı uzatarak okumada ittifak etmişlerdir. Yani Medd-i Lâzım, bizim kırâatimizde olduğu gibi bütün kırâatlerde de dört Elif miktarı uzatılarak okunur. **Hızlı okumalarda üç Elif miktarı uzatılarak okunabilir.**

Medd-i Ârız

Med harfinden sonra med sebebinden ârız sükûn gelirse Medd-i Ârız olur.

Ârız sükûnun, "**durulduğunda var olan ve geçildiğinde düşen (kaybolan) sükûn**" olduğunu belirtmiştik.

İster âyet sonu ya da durak işareti (secâvend), ister nefes yetmemesi sebebiyle bir kelime üzerinde durulduğunda, genellikle son harf sükûn ile (cezmli olarak) okunur ki, buna ârız sükûn denir. Yani "**ârız sükûn**", harekeli olan son harfi cezm ile okumanın adıdır. Örnekler:

اَلرَّحْمٰنُ * عَلَّمَ الْقُرْاٰنَ * اَلرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ *

وَجَعَلَ الَّيْلَ * قُرَيْشٍ * وَلَا نَوْمٌ *

صَدْرَكَ * بِالْقَلَمِ * وَرَبُّكَ الْاَكْرَمُ *

Dikkat edilirse ârız sükûn:

a- Med harfinden sonra,

b- Lîn harfinden sonra,

c- Med harfi ve Lin harfi olmadan gelmektedir.

İşte bir kelime üzerinde durulduğunda, Med harfinden sonraki harf cezmli okunacak olursa, Medd-i Ârız meydana gelmiş olur.

يَعْلَمُونَ * رَبِّ الْعَالَمِينَ * مَالِكِ يَوْمِ الدِّينِ * نَسْتَعِينُ *

Üzerinde vakf yapılan (durulan) ve son harfi sâkin okunan her kelimede, kaç çeşit okunacağına dair şu soru sorulur:

" **Bu ârız sükûnlu kelimede kaç vecih câizdir?** "

Bunun anlamı: *Bu ârız sükûnlu kelime kaç çeşit, kaç türlü okunabilir?* demektir.

Bunu iyi bilmeyen kardeşlerimiz, "**kaç vecih câizdir**" denince, "*kaç elif miktarı çekilebilir*" şeklinde anlamakta ve bazı Medd-i Ârız olan kelimelerde "*yedi elif miktarı çekilebileceğini*" söylemektedirler ki, bu yanlıştır. Çünkü "**vecih**", "**Elif**" anlamına gelmez. Buna göre :

a- رَبِّ الْعَالَمِينَ misalinde olduğu gibi bir kelimede durulduğunda, ârız sükûnun asıl harekesi, yani son harfin harekesi üstün ise üç vecih câizdir; üç türlü okunabilir:

1) **Tûl**: Medd-i Ârızda en uzun miktar olan **dört Elif**.

2) **Tevassut**: Medd-i Ârızda dört Elif ile bir Elifin ortasındaki miktar olan **iki** veya **üç Elif**.

3) **Kasr**: Medd-i Ârızda en kısa miktar olan **bir Elif**.

Yani son harfi **sükûn**lu olmak üzere med harfini **tûl, tevassut** ve **kasr** ile okumak câizdir.

b- مَالِكِ يَوْمِ الدِّينِ misalinde olduğu gibi bir kelimede durulduğunda, son harfin harekesi esre ise, dört vecih câizdir; dört türlü okunabilir:

1) **Tûl**: Dört Elif.
2) **Tevassut**: İki veya üç Elif.
3) **Kasr**: Bir Elif.
4) **Kasr ile revm**: Bir Elif uzatarak revm.

Yani son harfi **sükûn**lu olmak üzere med harfini **tûl, tevassut** ve **kasr;** bir de son harfi **revmli** olmak üzere **kasr** ile okumak câizdir.

Revm: *Harekeyi hafif bir sesle belirtmektir.*

اَلرَّوْمُ طَلَبُ الْحَرَكَةِ بِصَوْتٍ خَفِيٍّ .

Medd-i ârızda revm, kasr ile yani bir Elif çekilerek yapılır. Çünkü revmde hareke hafif bir sesle belirtilir. Bu durumda revm, vasl hükmünde kabul edilir ve sebeb-i med olmadığından revm ancak kasr ile okunur; Medd-i Tabîî kadar uzatılır.

Meselâ يَوْمِ الدِّينِ misalinin sonundaki Nûn'un esresinde revm yapılarak durulduğunda, hareke hafif bir sesle belirtileceğinden Medd-i Tabîî olur; gerçek bir sükûnla okunmadığından Medd-i Ârız olmaktan çıkar. Medd-i Ârız bahsinde revmin zikredilmesi ise istitrâdîdir. Yani revm, ârız sükûnda yapılması câiz olan bir özelliktir ve Medd-i Ârız'da da, ârız sükûn bulunması sebebiyle zikredilmiştir.

c- نَسْتَعِينُ misalinde olduğu gibi bir kelimede durulduğunda, son harfin harekesi ötre ise, yedi vecih câizdir; yedi türlü okunabilir.

1) **Tûl**: Dört Elif.
2) **Tevassut**: İki veya üç Elif.
3) **Kasr**: Bir Elif.
4) **Revm**: Bir Elif çekerek harekeyi hafif belirtmek.
5) **Tûl ile işmâm**: Dört Elif uzatarak işmâm.

6) **Tevassut ile işmâm**: İki veya üç Elif uzatarak işmâm.

7) **Kasr ile işmâm**: Bir Elif uzatarak işmâm.

Yani son harfi **sükûn**lu olmak üzere med harfini **tûl, tevassut** ve **kasr;** son harfi **işmâmlı** olmak üzere med harfini **tûl, tevassut** ve **kasr;** bir de son harfi **revmli** olmak üzere med harfini **kasr** ile okumak câizdir.

İşmâm: *Sükûndan sonra, (ötreye işaret etmek üzere) dudakları birbirine bitiştirmeyerek ileri uzatmaktır.*

اَلْاِشْمَامُ اِنْضِمَامُ الشَّفَتَيْنِ بَعْدَ السُّكُونِ .

İşmâmda dudak hareketi ile ötre belirtilir; ses çıkarılmaz.

İşmâm, hâlis sükûn hükmünde olarak sebeb-i med olduğundan Medd-i Ârızda işmâm ile tûl, tevassut, kasr câizdir.

"*İşmâm sağırlar, revm ise körler içindir*" şeklinde bir ifade, halk arasında çok yaygındır ki, bu doğru değildir. Doğru olanı şudur:

Gözü görmeyen işmâmı, kulağı duymayan da revmi anlayamaz.

Revm ve işmâm, kelimenin son harfinin harekesini belirtmeye yarayan bir uygulamadır ve yapılma mecburiyeti yoktur; istenirse yapılır. Terk edilmesi halinde ise ceza gerektirecek bir vâcip değildir.

Sonu harekeli olan kelimede sükûn ile durmak asıldır. Şayet i'râbı belirtmek istenirse revm ve işmâm yapılabilir.

Medd-i Ârızın hükmü :

Medd-i Ârızın, bir Elifle dört Elif arasında her hangi bir miktarla okunması câizdir: Bir Elif, iki Elif, üç Elif, dört Elif.

Ancak **buradaki câiz**, kırâat imamlarının ihtilâfından dolayı değil; **ibâhe ve ruhsat kabilinden bir câizdir**. Kişi istediği med miktarı okumakta serbesttir.

Yavaş okumalarda dört, orta okumalarda iki veya üç, hızlı okumalarda ise bir Elif miktarı uzatarak okumak tercih edilir.

Not: Son harfi Hemze olan kelimede vakf yapıldığında, Hemze sâkin okunsa bile yine Medd-i Muttasıl olacağından kasr câiz değildir; iki Eliften aşağı med olunmaz.

نَشَآءْ = نَشَآءُ   شُهَدَآءْ = شُهَدَآءُ   بِالسُّوٓءْ = بِالسُّوٓءِ gibi.

Vasl halinde tûl ile okuyan, yani dört veya beş Elif çeken kırâat imamlarına göre de kasr ve tevassut câiz değildir.

Ancak bunların aksi olabilir. Yani kasr ile okuyan kırâat imamları tevassut ve tûl ile; tevassut ile okuyanlar da tûl ile okuyabilirler.

Medd-i Lîn

Lîn harfinden sonra sükûn gelirse Medd-i Lîn olur.

Lîn harfi: Kendinden önceki harf üstün olan sâkin Vâv ile sâkin Yê'dir. ـَوْ ـَيْ

Medd-i Lîn ile ilgili misaller:

قَوْلْ ، وَلَا نَوْمْ ، مِنْ خَوْفْ ، ظَنَّ السَّوْءْ ، اَلْيَوْمْ

اَلْخَيْرْ ، وَالصَّيْفْ ، قُرَيْشْ ، وَالَّيْلْ ، عَيْنَيْنْ ، وَرَبُّ الْمَغْرِبَيْنْ

Medd-i Lîn, kelimelerde meydana geldiği gibi, Şûrâ sûresinin başındaki حٰمٓ عٓسٓقٓ ve Meryem sûresinin başındaki كٓهٰيٰعٓصٓ harflerinin içinde yer alan ***Ayn*** harfinin okunuşunda da (عَيْنْ) Medd-i Lîn vardır.

Lâzım sükûn ile meydana gelen bu Medd-i Lîn'de iki vecih câizdir:

Tûl: Üç Elif. **Tevassut**: Bir veya iki Elif.

Medd-i Lîn:

وَجَعَلَ الَّيْلْ ، وَالصَّيْفْ ، وَلَا نَوْمْ

misallerinde olduğu gibi ârız sükûn ile meydana gelmiş ise, aynen Medd-i Ârız gibi son harfin harekesine bakılarak kaç türlü okunacağı söylenir. Buna göre :

a- وَجَعَلَ الَّيْلْ misalindeki gibi son harfin harekesi üstün olan bir kelimede durulduğunda üç vecih câizdir; üç türlü okunabilir:

Tûl, tevassut, kasr.

Yani son harfi **sükûn**lu olmak üzere lîn harfini **tûl, tevassut** ve **kasr** ile okumak câizdir.

b- وَالصَّيْفْ misalindeki gibi son harfin harekesi esre olan bir kelimede durulduğunda dört vecih câizdir; dört türlü okunabilir:

Tûl, tevassut, kasr, kasr ile revm.

Yani son harfi **sükûn**lu olmak üzere lîn harfini **tûl, tevassut** ve **kasr;** bir de **revmli** olmak üzere **kasr** ile okumak câizdir.

c- وَلَا نَوْمْ misalindeki gibi son harfin harekesi ötre olan bir kelimede durulduğunda yedi vecih câizdir; yedi türlü okunabilir:

Tûl, tevassut, kasr, tûl ile işmâm, tevassut ile işmâm, kasr ile işmâm, kasr ile revm.

Yani son harfi **sükûn**lu olmak üzere lîn harfini **tûl, tevassut** ve **kasr; işmâmlı** olmak üzere lîn harfini **tûl, tevassut** ve **kasr;** bir de **revmli** olmak üzere **kasr** ile okumak câizdir.

Görüldüğü üzere Medd-i Lîndeki vecihler, aynen Medd-i Ârız gibidir. Son harfi üstün olanlarda üç vecih; esre olanlarda dört vecih; ötre olanlarda ise yedi vecih câizdir.

Medd-i Lîndeki med miktarı ise Medd-i Ârıza göre birer Elif düşüktür.

	Tûl	Tevassut	Kasr
Medd-i Ârız	4 Elif	2-3 Elif	1 Elif
Medd-i Lîn	3 Elif	1-2 Elif	0 Elif

Demek ki Medd-i Lîn, üç Elif miktarına kadar herhangi bir miktarla uzatılarak okunabilir.

Ancak yavaş okumalarda üç Elif, orta okumalarda iki Elif, hızlı okumalarda ise bir Elif miktarı tercih edilir.

Hızlı okumalarda Medd-i Lîn hiç uzatılmadan da okunabilir. Nitekim bazı Tecvîd kitaplarında "*Medd-i Lîn'de kasr, meddi terktir*" şeklinde ifade edilmiştir.

Hatırlanacağı üzere "Medd-i Ârızda kasr, bir Elif miktarı uzatarak okumaktır" demiştik. Çünkü orada aslî med olan med harfi vardı.

Med harfinin tabiatında bir Elif çekme özelliği olduğundan Medd-i Ârız bulunan kelimeden geçiş yapıldığında, yine bir Elif miktarı uzatılarak okunuyordu.

Medd-i Lînde ise lîn harfi olduğundan aslî med yoktur ve geçiş halinde lîn harfi uzatılarak okunmaz.

Bu açıklamalardan anlaşılıyor ki:

Medd-i Ârız ve Medd-i Lînde duruş halinde yapılan kasr, geçiş halinde okuduğumuz med miktarıdır.

Yani geçişte bir Elif uzatarak okuyorsak, duruştaki kasr miktarı da bir Eliftir. Geçişte hiç uzatmadan okuyorsak, duruştaki kasr miktarı da uzatmadan okumaktır.

Bu hususu iyi anlayabilmek için Fâtiha ve Kureyş sûrelerini, âyet sonlarında bulunan kelimelerde hem durarak hem de geçiş yaparak okuyalım.

Fâtiha sûresinde, âyet sonundaki kelimeler duruş halinde dört Elif miktarı uzatılabilirken, geçiş halinde bir Elif uzatılarak okunmaktadır. Meselâ:

Âyet sonlarında durarak:

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ * اَلرَّحْمٰنِ الرَّحِيمْ * مَالِكِ يَوْمِ الدِّينْ ط *

Âyet sonlarından geçerek:

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ مَالِكِ يَوْمِ الدِّينِ اِيَّاكَ نَعْبُدُ ...

Kureyş sûresinde ise, âyet sonundaki kelimeler duruş halinde üç Elif miktarı uzatılabilirken, geçiş halinde hiç uzatılmadan okunmaktadır. Meselâ:

Âyet sonlarında durarak:

لِاِيلَافِ قُرَيْشْ * اِيلَافِهِمْ رِحْلَةَ الشِّتَاۤءِ وَالصَّيْفْ * فَلْيَعْبُدُوا رَبَّ هٰذَا الْبَيْتْ *
اَلَّذٖى اَطْعَمَهُمْ مِنْ جُوعٍ وَاٰمَنَهُمْ مِنْ خَوْفْ ٠

Âyet sonlarından geçerek:

لِاِيلَافِ قُرَيْشٍ اِيلَافِهِمْ رِحْلَةَ الشِّتَاۤءِ وَالصَّيْفِ فَلْيَعْبُدُوا رَبَّ هٰذَا الْبَيْتِ الَّذٖى
اَطْعَمَهُمْ مِنْ جُوعٍ وَاٰمَنَهُمْ مِنْ خَوْفٍ ٠

Buna göre: Fâtiha sûresinde, âyet sonundaki kelimelerde durulduğunda **kasr = bir Elif**; Kureyş sûresinde âyet sonundaki kelimelerde durulduğunda ise **kasr = sıfır Eliftir**; yani hiç uzatılmadan okumaktır.

Şimdi aşağıda verdiğimiz şemaları dikkatle inceleyelim:

Medd-i Ârız

Med harfi	+	Med sebebi sükûn ile yapılan ilave	=	Toplam miktar
1 Elif	+	0 Elif	=	1 Elif: Kasr
1 Elif	+	1 Elif	=	2 Elif: Tevassut
1 Elif	+	2 Elif	=	3 Elif: Tevassut
1 Elif	+	3 Elif	=	4 Elif: Tûl

Medd-i Lîn

Lîn harfi	+	Med sebebi sükûn ile yapılan ilave	=	Toplam miktar
0 Elif	+	0 Elif	=	0 Elif: Kasr
0 Elif	+	1 Elif	=	1 Elif: Tevassut
0 Elif	+	2 Elif	=	2 Elif: Tevassut
0 Elif	+	3 Elif	=	3 Elif: Tûl

Önemli Not:

Revm ve işmam, sadece Medd-i Ârız ve medd-i Linde uygulanması gereken bir kural değildir; sonu Medd-i Ârız ve Medd-i Lîn olmayan bir kelimede durulduğunda da uygulanabilir. Şöyle ki:

Kendisinden önce med harfi ve lîn harfi olsun ya da olmasın, bütün ârız sükûnlu kelimelerde "**kaç vecih câiz**" olduğu belirtilir. Şimdi bunları farklı misallerle açıklayalım:

1- ***Son harfi Müennes Tê'si olmayan kelimelerde durulduğunda:***

مِنْ قَبْلِكَ ، صَدْرَكَ misallerinde olduğu gibi, son harfin harekesi üstün ise **tek vecih** câizdir. O da: **Sükûn** (cezm).

وَاُولُوالْعِلْمِ ، بِالْقَلَمِ misallerinde olduğu gibi son harfin harekesi esre ise **iki vecih** câizdir: **Sükûn** ve **revm.**

وَرَبُّكَ الْاَكْرَمُ ، مِنْ قَبْلُ misallerinde olduğu gibi son harfin harekesi ötre ise **üç vecih** câizdir: **Sükûn, revm** ve **işmâm.**

Görüldüğü üzere, Medd-i Ârız olmayan bir kelimede durulduğunda, sükûn (cezm) ile okunduğu gibi, istenirse hareke durumuna göre revm ve işmâm da yapılabilir.

Nitekim Nasr sûresinde وَاسْتَغْفِرْهُ kelimesinde, Nebe' sûresindeki ذٰلِكَ الْيَوْمُ الْحَقُّ ve Beyyine sûresindeki وَرَضُوا عَنْهُ cümlelerinin الْحَقُّ ve عَنْهُ kelimelerinde durulduğunda, bazı hocalar tarafından son harfin harekesinin belirtilmesi istenir. Hafif bir sesle belirtilirse bu revmdir; dudak hareketi ile belirtilirse bu da işmâmdır. Ancak bu kelimelerde revm ve işmâm yapma mecbûriyeti yoktur.

2- ***Son harfi Müennes Tê'si olan kelimelerde durulduğunda:***

اَلْقَارِعَةُ ، خَاشِعَةٌ ، حَامِيَةً ، عَالِيَةٍ gibi son harfi Müennes Tê'si olan ve kendisinden önce med harfi bulunmayan kelimelerde durulduğunda, Tê harfi Hê'ye çevrilir ve harekesi nasıl olursa olsun, **sükûn** ile okunur. Bu kelimelerde revm ve işmâm yapılmaz. Buna göre tek vecih câizdir: **Sükûn.**

اَلْقَارِعَهْ ، خَاشِعَهْ ، حَامِيَهْ ، عَالِيَهْ

وَيُقِيمُونَ الصَّلٰوةَ ، عَلَى الصَّلٰوةِ ، قَدْ قَامَتِ الصَّلٰوةُ gibi, kendisinden önce med harfi bulunan Müennes Tê'li kelimelerde durulduğunda üç vecih câizdir: Son harfi sükûnlu Hê olmak üzere **Tûl, tevassut, kasr**.

وَيُقِيمُونَ الصَّلٰوهْ ، عَلَى الصَّلٰوهْ ، قَدْ قَامَتِ الصَّلٰوهْ

3- ***Son harfi ârızî hareke olan kelimelerde durulduğunda:***

لَمْ يَكُنِ الَّذِينَ ، وَاَقِمِ الصَّلٰوةَ ، وَاَنْذِرِ النَّاسَ âyetlerindeki وَاَقِمِ ، وَاَنْذِرِ لَمْ يَكُنِ kelimelerinde durulduğunda, bu kelimelerin son harfinde **ârızî hareke** bulunduğundan tek vecih câizdir: **Sükûn**.

لَمْ يَكُنْ ، وَاَقِمْ ، وَاَنْذِرْ

Bunlara benzer kelimelerde revm ve işmâm yapılmaz.

Çünkü bu kelimelerin aslı لَمْ يَكُنْ ، وَاَقِمْ ، وَاَنْذِرْ şeklinde son harf sâkindir ve kendisinden sonraki kelimeye vasl (geçiş) yapıldığı için esre ile harekelenmiştir.

4- ***Med harfinden sonra şedde bulunan kelimelerde durulduğunda:***

صَوَّافَّ ، غَيْرَ مُضَارٍّ ، وَلَا جَانٌّ kelimelerinde durulsa da geçilse de Medd-i Lâzım olacağından:

صَوَّافّ kelimesinde durulduğunda bir vecih câizdir: **Tûl ile sükûn**.

غَيْرَ مُضَارٍّ kelimesinde durulduğunda iki vecih câizdir: **Tûl ile sükûn; tûl ile revm.**

وَلَا جَانٌّ kelimesinde durulduğunda üç vecih câizdir: **Tûl ile sükûn; tûl ile revm ve tûl ile işmâm.**

Ârız sükûn bulunan kelimelerden başka لَا تَأْمَنَّا (Yûsuf, 12/11) kelimesinde yapılan bir işmâm ve revm daha vardır. Bununla ilgili detaylı bilgi **76. sayfada** gelecektir.

Burada bir hususu daha belirterek medler bahsini bitirelim.

Şimdiye kadar gördüğümüz medler iki kısma ayrılır:

1- Aslî medler, 2- Fer'î medler.

Bunlardan Medd-i Tabîî, aslındaki med harfiyle kaim olmasından dolayı asli med; bunun dışındaki diğer medler ise, aslî med üzerine ilâvelerle meydana geldiğinden fer'î med kabul edilmektedir.

Üçüncü Ünite

GUNNE

اَلْغُنَّةُ

Gunne, genizden çıkan bir sestir.

اَلْغُنَّةُ هِىَ صَوْتٌ يَخْرُجُ عَنِ الْخَيْشُومِ

Harflerin lâzımî sıfatları bahsinde görüldüğü üzere gunne, Mîm ve Nûn harfinde bulunan özel bir sıfattır.

Ancak gunne özelliğinden bahsedebilmek için, iki harfin cezmli ya da şeddeli olması gerekir. Sadece harekeli (üstün-esre-ötre) olmaları halinde gunnenin belirtilmesi söz konusu değildir.

Ayrıca gunne özelliğine sahip olan bu iki harfin, ne zaman gunne ile okunacağı ya da okunmayacağı bazı şartlara bağlıdır.

Bunlar "Sâkin Nûn'un Halleri" ve "Sâkin Mîm'in Halleri" başlıkları altında incelenecektir.

Sâkin Nûn'un Halleri:

Sâkin Nûn denilince, cezmli Nûn akla gelir. Tenvîn, yani iki üstün, iki esre ve iki ötre (ـً ـٍ ـٌ) de ,telâffuz yönünden sâkin Nûn (نْ) gibi kabul edilir. Zira Tenvîn, "Nûn gibi okumak" anlamında bir terimdir. Bundan dolayı gunne ile ilgili konularda, "Tenvîn ve sâkin Nûn" tabirleri daima birlikte kullanılagelmiştir.

Tenvîn ve sâkin Nûn'un dört hali vardır:

1-İzhâr, 2- İhfâ, 3- İklâb, İdgâm.

Şimdi bunları sırasıyla açıklayalım.

İzhâr

اَلْإِظْهَارُ

İzhâr sözlükte "açıklamak, açığa çıkarmak" demektir. Tecvîd terimi olarak *izhâr, iki harfin arasını ayırt ederek okumaktır.*

اَلْإِظْهَارُ : هُوَ الْاِنْفِصَالُ تَبَاعُدًا بَيْنَ الْحَرْفَيْنِ .

Ayrıca "İzhâr Ünitesi"nde belirtileceği üzere, "gunnesiz okumak" anlamına da gelir.

Bu açıklamalar doğrultusunda Tenvîn ve sâkin Nûn'un izhâr halini inceleyelim.

Tenvîn ve sâkin Nûn'dan sonra boğaz harflerinden birisi ile başlayan bir harf gelecek olursa izhâr olur.

Boğaz harfleri, اَللّٰهُ ، حَيٌّ ، خَالِقٌ ، عَدْلٌ ، غَنِيٌّ ، هَادِيًا Esmâ-i Şerîfelerinin ilk harfleri olmak üzere أ ح خ ع غ هـ harfleridir.

Tenvîn ve sâkin Nûn bu harfler karşısında **açıkça, ayırt edilerek ve de gunnesiz** olarak okunur. Misal:

مَنْ اٰمَنَ ، وَمَا مِنْ اِلٰهٍ اِلَّا اللّٰهُ ، هَلْ مِنْ خَالِقٍ غَيْرُ اللّٰهِ ، مَنْ خَفَّتْ

وَاللّٰهُ غَفُورٌ حَلِيمٌ ، وَاللّٰهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ، مَنْ هُوَ ، وَ رَضُوا عَنْهُ .

Bu izhâra, "Tenvîn ve sâkin Nûn'un izhârı" dendiği gibi, "izhâr-ı halkî" de denir.

Tenvîn ve sâkin Nûn'un boğaz harfleri karşısında izhâr ile okunmasının hikmeti, mahreçlerinin birbirlerinden uzak oluşundandır denilebilir. Zira Tenvîn ve sâkin Nûn dil ucundan, adı geçen harfler ise boğazdan çıkarılır.

Hükmü:

Tenvîn ve sâkin Nûn'dan sonra Hemze, Hâ, Ayn ve Hê harfleri geldiğinde izhâr yapmak (gunnesiz okumak) vaciptir. Çünkü bütün kırâat imamları aynı görüştedir. Tenvîn ve sâkin Nûn'dan sonra H̲â ve Ğayn harfleri geldiğinde ise, kırâat imamlarının durumuna göre izhâr câizdir. Çünkü kırâat imamlarından Ebû Ca'fer ihfâ ile, diğerleri izhâr ile okumuşlardır. Âsım kırâatinin Hafs rvâyetinde, bu iki harfte de izhâr yapılır.

İhfâ

اَلْاِخْفَاءُ

Sözlükte ihfâ "gizlemek, örtmek" demektir. Bir tecvîd terimi olarak *ihfâ, gunneyi bâkî kılarak, şedde yapmadan izhâr ile idgâm arası okuma tarzıdır.*

اَلْاِخْفَاءُ حَالَةٌ بَيْنَ الْاِظْهَارِ وَالْاِدْغَامِ عَارِيَةٌ عَنِ التَّشْدِيدِ مَعَ بَقَاءِ الْغُنَّةِ .

Buna göre:

Tenvîn ve sâkin Nûn'dan sonra:

صِفْ ذَا ثَنَا جُودَ شَخْصٍ قَدْ سَمَا كَرَمًا

ضَعْ ظَالِمًا زِدْ تُقًا دُمْ طَالِبًا فَتَرَى

Beytindeki kelimelerin ilk harfleri olan, ت ث ج د ذ ز س ش ص ض ط ظ ف ق ك *harfleri ile başlayan bir kelime gelirse ihfâ olur.* Yani tenvîn ve sâkin Nûn'un mahreci gizlenerek gunne ile okunur. Misal:

اَنْتَ ، مَاءً ثَجَّاجًا ، مِنْ جُوعٍ ، اَنْدَادًا ، نَارًا ذَاتَ لَهَبٍ ، اُنْزِلَ ،

عَنْ سَبِيلِ اللهِ ، اَلِيمٌ شَدِيدٌ ، مِنْ صِيَامٍ ، بِمَنْ ضَلَّ ، مِنْ طَيِّبَاتِ

هَلْ يَنْظُرُونَ ، اَفْوَاجًا فَسَبِّحْ ، وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ، مُنْفَكِّينَ

İhfâ'da tenvîn ve sâkin Nûn gunne ile okunurken, dilin ucu üst damağa değdirilmeyip, dilin ucu ile üst damak arasında hafif bir boşluk bırakıldığından, Nûn'un mahreci gizlenmiş olur.

Burun tıkalı olduğunda bile ihfâ gunnesi çıkmaya devam eder. İhfâ gunnesini bu şekilde yapamayanlar ise, dilin ucunu üst damağa değdirerek gunne ile okuyabilirler.

Hükmü:

Tenvîn ve sâkin Nûn'u, zikredilen bu 15 harf karşısında ihfâ ile okumak vâciptir. Çünkü bu hususta kırâat imamları ittifak halindedir.

İklâb

اَلْاِقْلَابُ

Sözlükte iklâb, "çevirmek ve değiştirmek" demektir. Tecvîd ilminde ise iklâb, *tenvîn ve sâkin Nûn'u Bê harfi karşısında Mîm'e çevirmek ve gunne ile okumaktır.*

اَلْاِقْلَابُ : هُوَ قَلْبُ النُّونِ السَّاكِنَةِ اَوِ التَّنْوِينِ مِيمًا خَالِصًا

وَاِخْفَاؤُهَا عِنْدَ الْبَاءِ بِغُنَّةٍ .

Misal:

اَنْبَاَهُمْ = اَمْ بَاَهُمْ　　مِنْ بَعْدِهِمْ = مِمْ بَعْدِهِمْ　　لَيُنْبَذَنَّ = لَيُمْبَذَنَّ

مِنْ بَقْلِهَا = مِمْ بَقْلِهَا　　اٰيَاتٍ بَيِّنَاتٍ = اٰيَاتِمْ بَيِّنَاتٍ　　بَصِيرٌ بِمَا = بَصِيرُمْ بِمَا

Târiften de anlaşılacağı üzere, iklâpta iki temel özellik vardır:

1- Tenvîn ve sâkin Nûn'un, Bê harfi karşısında Mîm'e çevrilmesi;

2- Çevrilen Mîm'in gunne ile okunması.

Hükmü:

Tenvîn ve sâkin Nûn'un iklâbında, yani yukarıda belirtilen şekilde icrâsı hususunda bütün kırâat imamları ittifak halindedir. Dolayısıyla iklâb vaciptir.

İklâbta dudaklar sert basılmaz; hafifçe birbirine değdirilir.

Bir edâ şekline göre de, iklâb yapılırken dudaklar birbirine değdirilmez; iki dudak arasında hafif bir boşluk bırakılır.

Yani Mîm'e çevrilen tenvîn ve sâkin Nûn, dudaklar arasında hafif bir boşluk bırakılarak gunne ile okunur. Bu uygulama Arap aleminde daha çok yaygındır. Ancak bu tarz okuyuşta dudakların durumu iyi ayarlanmazsa, tenvîn ve sâkin Nûn'un on beş harf karşısındaki ihfâsı ile iklâb arasında hiçbir fark olmaz ki bu hatadır. Hâlbuki iklâb ile ihfâ farklı özellikleri olan iki ayrı konudur.

İdgâm

الْإِدْغَامْ

Tenvîn ve sâkin Nûn'un hallerinden biri olan idgâm iki kısımda incelenir:

1- İdgâm maa'l-gunne, 2- İdgâm bilâ gunne.

İdgâm Maa'l-Gunne

الْإِدْغَامْ مَعَ الْغُنَّةِ

Tenvîn ve sâkin Nûn'dan sonra (يَمْنُو) ى م ن و *harflerinden biri gelecek olursa İdgâm maa'l-gunne olur.*

Tenvîn ve sâkin Nûn, zikredilen harflere katılarak şeddeli ve gunneli okunur.

سُلْطَانًا نَصِيرًا = سُلْطَانَ نَّصِيرًا   حَبْلٌ مِنْ مَسَدٍ = حَبْلٌ مِّمَّسَدٍ

مِنْ وَلِيٍّ وَلَا نَصِيرٍ = مِوَّلِيٍّ وَلَا نَصِيرٍ   خَيْرًا يَرَهُ = خَيْرَ يَّرَهُ

Hükmü:

Bütün kıraat imamları, Tenvîn ve sâkin Nûn'u Mîm ve Nûn harflerinde idgâm maa'l-gunne ile okumuş; Vâv ve Yê harflerinde ise ihtilâf etmişlerdir. Kırâat imamlarından Hamza-nın râvîsi Halef, tenvîn ve sâkin Nûn'dan sonra Vâv ve Yê harfleri geldiğinde idgâm bilâ gunne yaparken, diğer kırâat imamları idgâm maa'l-gunne ile okumuşlardır.

Sâkin Nûn, "Vâv" ya da "Yê" harfi ile aynı kelimede gelecek olursa idgâm yapılmaz; izhâr ile okunur. Buna Tecvîtte **"izhâr-ı hâs"** ya da **"izhâr-ı kelime-i vâhide"** denir ve Kur'ân-ı Kerîm'de sadece şu dört kelimede görülür:

قِنْوَانٌ   صِنْوَانٌ   دُنْيَا   بُنْيَانٌ

Bu kelimeler idgâmlı okunduklarında, Arapçada şeddeli olarak söylenen صِوَّانٌ ، قِوَّانٌ ، بُيَّانٌ ، دُيَّا kelimeleri akla geleceğinden idgâm olunmazlar.

İdgâm Bilâ Gunne

اَلْاِدْغَامُ بِلَا غُنَّةٍ

Tenvîn ve sâkin Nûn'dan sonra ر ل *harflerinden biri gelecek olursa idgâm bilâ gunne olur.* Yani tenvîn ve sâkin Nûn bu harflere katılarak şeddeli okunur; ancak gunne yapılmaz.

فَاِنْ لَمْ تَفْعَلُوا = فَاِلَّمْ تَفْعَلُوا   لَرَؤُفٌ رَحِيمٌ = لَرَؤُفُرَّحِيمٌ

Hükmü:

Bütün kıraat imamları, Tenvîn ve sâkin Nûn'u Lâm ve Râ harflerinde idgâm bilâ gunne ile okumuşlardır. Dolayısıyla idgâm bilâ gunne vâciptir.

Dördüncü Ünite

İDĞÂM

الْإِدْغَامُ

İdğâm sözlükte "idrâc" (اَلْاِدْرَاجُ) ve "idhâl" (اَلْاِدْخَالُ) kelimeleri ile ifade edilmekte ve "katmak" anlamına gelmektedir. Istılahta ise *idğâm, mütemâsil, mütecânis veya mütekârib iki harfin birbirine katılmasıdır.*

هُوَ إِدْرَاجُ الْحَرْفَيْنِ الْمُتَمَاثِلَيْنِ أَوِ الْمُتَجَانِسَيْنِ أَوِ الْمُتَقَارِبَيْنِ *

Neticede idğâm edilen harf, şeddeli bir harf gibi okunur.

Tarifte hangi harflerin birbirlerinde idğâm edilebileceği ifade edilmektedir. Aynı zamanda idğâm çeşitlerini de belirtmesi yönüyle "mütemâsileyn, mütecâniseyn ve mütekâribeyn" terimlerini kısaca açıklayalım:

Mütemâsileyn (misleyn): Mahreç ve sıfatları aynı olan iki harftir. Misal:

ب ب ، ت ت ، ز ز ، س س ، ل ل ، م م ، ن ن ، ى ى

Mütecâniseyn: Mahreçleri aynı, sıfatları farklı olan iki harftir. Misal:

ب م ، ث ذ ، ث ظ ، ت ط ، د ت ، د ط

Mütekâribeyn: Mahreç ya da sıfatlarında yakınlık bulunan iki harftir. Misal:

ق ك ، ل ر ، ن ر ، ن ى

Buna göre idğâm: *Mahreçleri aynı olan veya mahreçleri aynı, sıfatları farklı olan ya da mahreç ve sıfat yakınlığı bulunan iki harfin birbirine katılıp şeddeli gibi okunmasıdır.*

Hangi çeşit iki harf birbirinde idğâm edilirse edilsin, idğâmda iki harf vardır:

a- Birinci harf: **Müdğam** = İdğam edilen,

b- İkinci harf: **Müdğamün fîh** = Kendisinde idğam edilen.

İdğâmda birinci harfin sakin ya da harekeli olma durumuna göre *"idğâm-ı sağîr"* ve *"idğâm-ı kebîr"* olarak adlandırılır.

Birinci harf sâkin iken ikinci harfte idğâm edilirse ***idğâm-ı sağîr*** denir. Âsım kırâati dahil çoğu kırâatlerde böyledir.

Birinci harf harekeli iken ikinci harfte idğâm edilirse ***idğâm-ı kebîr*** denir. Bu çeşit idğamlı okuma ise Ebû Amr'ın râvîsi Sûsî'de görülmektedir.

Ayrıca müdğam'da yani birinci harfte şu özelliklere de dikkat etmek gerekir:

a) Misleyn harflerde müdğam (birinci harf), med harfi olmamalıdır.

اٰمَنُوا وَعَمِلُوا ، اَلَّذِى يُوَسْوِسُ

Bu ve benzer misallerde med harfi Vâv, önüne gelen Vâv harfinde; med harfi Yê, önüne gelen Yê harfinde idğam edilmez.

b) Mütecâniseyn ve mütekâribeyn harflerde (birinci harf), boğaz harflerinden biri olmamalıdır.

وَاَفْرِغْ عَلَيْنَا ، رَبَّنَا لَاتُزِغْ قُلُوبَنَا ، فَسَبِّحْهُ ، وَاَبْلِغْهُ ، فَاصْفَحْ عَنْهُمْ

Bu misallerde de sakin olan boğaz harfleri, önüne gelen harflerin hiç birinde idğam edilmeden, açıkça okunur.

e) Müdğam (birinci harf), sekte Hê'si olmamalıdır. Misal:

مَآ اَغْنٰى عَنِّى مَالِيَهْ * هَلَكَ عَنِّى سُلْطَانِيَهْ *

Bazı kırâatlerde Hâkka Sûresi, 28. âyetin sonundaki مَالِيَهْ kelimesinden 29. âyetin başındaki هَلَكَ kelimesine geçiş halinde idğâm yapılmaz; iki kelimenin arası hafif bir sekte ile ayrılarak okunur. Bazı kırâat ve Tecvîd bilginleri, "sekte ile okunur" ifadesi yerine "izhâr" ile okunur, demişlerdir. Bazı kırâatlerde ise مَالِيَهَّلَكَ şeklinde idgamlı olarak okunur.

Birinci harfin med harfi ve boğaz harfi olmaması gerektiği hususunda kırâatlerde bir ittifak görülürken, sekte Hê'si olmaması hususunda ise ittifak yoktur.

Bu açıklamalardan sonra idğâm çeşitlerini, gruplar halinde inceleyelim.

İdgâm-ı Misleyn

اِدْغَامُ الْمِثْلَيْنِ

Mahreçleri ve sıfatları aynı olan iki harfin birbirinde idgâmıdır.

اِدْغَامُ الْمِثْلَيْنِ مَا اتَّفَقَا مَخْرَجًا وَصِفَةً

Birinci harf, ikinci harfe katılarak şeddeli gibi okunur. Bunda kırâat imamları arasında ittifak vardır.

Harflerde bulunan gunne özelliğini düşünürsek:

a- Mîm Mîm'de, Nûn Nûn'da idgam edildiğinde **idğâm-ı misleyn maa'l-gunne** (gunneli idğâm-ı misleyn) olur. Misal:

مِنْ نَوْمٍ ، لَنْ نُؤْمِنَ ، اِنْ نَسِينَا ،

وَمَا لَهُمْ مِنْ نَاصِرِينَ ، جَاءَكُمْ مُوسٰى ، لَكُمْ مَا كَسَبْتُمْ

b- Diğer harfler benzerlerinde (misillerinde) idgam edildiğinde ise **idğâm-ı misleyn bilâ gunne** (gunnesiz idğâm-ı misleyn) adını alır. Misal:

قَدْ دَخَلُوا ، اَنِ اضْرِبْ بِعَصَاكَ ، يُدْرِكْكُمْ ، يُوَجِّهْهُ

قُلْ لَا اَقُولُ لَكُمْ ، اِذَا طَلَعَتْ تَزَاوَرُ ، اٰوَوْا وَنَصَرُوا ، اِذْ ذَهَبَ

Kendisine اَلْ takısı bitişmeyen şeddeli harfler için görünüşe bakarak **idgâm-ı misleyn** denilebilir. Bazı kırâat alimleri, bu çeşit şeddeli olan kelimeler için **müşedded** veya **teşdîd** derler.

اِنَّ تَمَّ مِمَّا اِلَّا مَسَّ يَخِصِّمُونَ مُدَّكِرٍ يَتَجَنَّبُ يَشَّقَّقُ

"Görünüşe bakarak **idgâm-ı misleyn** denilebilir", dedik. Çünkü bu kelimeler Arapça aslına göre aynı iki harf de olabilir; farklı iki harf de olabilir. Meselâ:

اِنَّ ، تَمَّ ، مَسَّ gibi kelimeler, aynı iki harfin birbirinde idgâmıdır:

Oysa Arapça aslı مِنْ مَا ، اَنْ لَا ، يَخْتَصِمُونَ ، مُذْتَكِرٍ ، يَتَشَقَّقُ olan kelimelerde farklı iki harf birbirinde idgâm edilmiş ve مِمَّا ، اَلَّا ، مُدَّكِرٍ يَخِصِّمُونَ ، يَشَّقَّقُ şeklini almıştır. Yani aslında bu kelimeler idgâm-ı misleyn değildir. Ancak Arapça aslını bilmeyenler, görünüşe bakarak **idgâm-ı misleyn** diyebilirler.

اَللّٰهُ ، اَلَّذِى ، اَلَّتِى gibi kelimeler için de **idgâm-ı misleyn** denilmesi daha uygundur.

Sâkin Mîm'in Halleri

Sâkin Mîm, kendisinden sonra gelen harflere göre üç halde bulunur:

1- İdğâm-ı misleyn maa'l-gunne: Sâkin Mîm'den sonra Mîm ile başlayan bir kelime gelirse **idğâm-ı misleyn maa'l-gunne** denir; gunne ile okunur.

وَهُمْ مُهْتَدُونَ ، وَمَا تَأْتِيهِمْ مِنْ اٰيَةٍ ، طَٓائِرُكُمْ مَعَكُمْ

2- İhfâ-i şefevî: Sâkin Mîm'den sonra Bê ile başlayan bir kelime gelirse **ihfâ-i şefevî** (dudak ihfâsı) denir; gunne ile okunur.

رَبُّهُمْ بِهِمْ ، اَمْ بِظَاهِرٍ ، يَأْتِيكُمْ بِمَٓاءٍ ، كَلْبُهُمْ بَاسِطٌ ، بَعْضُكُمْ بَعْضًا

İhfâ, "gizlemek" demektir. Bu da iki kısımdır:

a- Harekenin ihfâsı: لَا تَأْمَنَّا kelimesinde olduğu gibi harekenin bir kısmının gizlenmesidir.

b- Harfin ihfâsı: Bu da iki kısımdır:

(1)- Harfin tamamen zâtının kaybolması ve gunnesinin bâkî kalmasıdır. Bu, tenvîn ile sâkin Nûn'un ihfâlarında olur. Tenvîn ve sâkin Nûn'un mahreçleri tamamen gizlenip gunne sıfatları bâkî kalır.

(2)- Harfin zâtının (mahrecinin) az bir şekilde gizlenmesidir ki, sâkin Mîm Bê'ye uğradığı vakit olur. Mîm'in mahreci tamamen kaybolmayıp dudaklar birbirine sert basılmaz ve bu şekilde Mîm azıcık gizlenmiş olur. İhfâ-i Şefevî olmayan Mim'lerde ise dudaklar birbirine daha ziyade basılır.

Mîm'in ihfâsı demek, Mîm'in tamamen gizlenip yok olması demek değildir. Sâkin Nûn'un ihfâsı gibi mahreci kaybolsa, o zaman Mîm ortadan kalkmış olur. Mîm'in ihfâsı, onun zayıflaması ve mahrecindeki îtimâdın az olmasıdır.

İhfâ-i şefevî ile iklâbın telâffuzu aynıdır. Çünkü ihfâ-i şefevî, sâkin Mîm'in Bê karşısında gunne ile okunması; iklâb ise, tenvîn ve sâkin Nûn'un Bê karşısında Mîm'e çevrilerek gunne ile okunmasıdır.

Neticede her ikisinde de sâkin Mîm Bê karşısında gunne ile okunuyor demektir.

3- Sâkin Mîm'in izhârı: Sâkin Mîm'den sonra Mîm ile Bê'nin dışında bir harf gelirse **sâkin Mîm'in izhârı** denir; gunne ile okunmaz.

اَنْتُمْ عَابِدُونَ ، لَكُمْ دِينُكُمْ وَ لِىَ دِينِ ، وَخَلَقْنَاكُمْ اَزْوَاجًا ، ذٰلِكُمْ خَيْرٌ لَكُمْ

Özellikle sâkin Mîm'den sonra Vâv ile Fê harfi gelirse **izhâr-ı şefevî** *(dudak izhârı)* denir.

هُمْ وَاَزْوَاجُهُمْ فِى ظِلَالٍ ، وَذَلَّلْنَاهَا لَهُمْ فَمِنْهَا رَكُوبُهُمْ وَمِنْهَا يَاْكُلُونَ *

İdgâm-ı Mütecâniseyn

اِدْغَامُ الْمُتَجَانِسَيْنِ

Mahreçleri bir, sıfatları farklı olan iki harfin birbirinde idgâmıdır.

اِدْغَامُ الْمُتَجَانِسَيْنِ مَا اتَّفَقَا مَخْرَجًا وَاخْتَلَفَا صِفَةً

Bu idgâmda, idgâm edilen harfler, aynı yerden çıkar ama özellikleri farklıdır ve kıraâtimizde çıkış noktalarına göre şu şekilde görülür:

1- Dil ucu ile üst damağın üst ön dişlere bitiştiği yerden çıkarılan ت د ط harflerinde:

أُجِيبَتْ دَعْوَتُكُمَا ، اَثْقَلَتْ دَعَوَا اللهَ : ت د

قَدْ تَبَيَّنَ ، لَقَدْ تَابَ ، عَبَدْتُمْ ، قَدْ تَبَيَّنَ ، وَعَدْتُكُمْ : د ت

قَالَتْ طَائِفَةٌ ، وَدَّتْ طَائِفَةٌ ، اِذْ هَمَّتْ طَائِفَتَانِ : ت ط
اَحَطْتُ . مَا فَرَّطْتُمْ ، لَئِنْ بَسَطْتَ : ط ت

Kur'ân'da, ط harfi ile د harfinin birbirlerinde idgâm edildiğine dair misal yoktur.

2- Dil ucunun ön dişler arasına çıkarılan peltek sesli ث ذ ظ harflerinde:

يَلْهَثْ ذٰلِكَ : ث ذ
اِذْ ظَلَمُوا ، اِذْ ظَلَمْتُمْ : ذ ظ

Kur'ân'da ظ harfinin ذ ve ث harfinde; ذ harfinin ث harfinde; ث harfinin ظ harfinde idgâm edildiği vâkî değildir.

3- İki dudağın birbirine değmesinden çıkan ب harfinin م harfinde. Buna dair Kurân'da tek misal vardır:

يَا بُنَيَّ ارْكَبْ مَعَنَا

Bu misalde görüldüğü üzere Bê harfi Mîm harfinden önce gelmek kaydıyla idgâm-ı mütecâniseyn olur. Mîm, Bê'den önce geldiğinde ise, "dudak ihfâsı" olduğunu daha önce görmüştük.

İdgâm-ı Mütekâribeyn

اِدْغَامُ الْمُتَقَارِبَيْنِ

Mahreç veya sıfatlarında bir yakınlık bulunan iki harfin birbirinde idgâmıdır.

اِدْغَامُ الْمُتَقَارِبَيْنِ مَاتَقَارَبَا مَخْرَجًا اَوْ صِفَةً

Burada mahreç yakınlığından kast olunan cüz'î mahreç yakınlığı; sıfat yakınlığından maksat ise, iki harf arasındaki ortak lâzımî sıfatların farklı lâzımî sıfatlardan fazla oluşudur.

Ortak özelliğin ve benzerliğin fazla olması, birbirlerine daha yakın olmasını ifade eder. Buna göre, *çıkış noktaları itibariyle birbirine yakın ya da ortak sıfatları fazla olan iki harfin birbirinde idgâmına "idgâm-ı mütekâribeyn"*, diyebiliriz.

Bu da kırâatimizde, pek çok mütekarib harften sadece iki mütekarib harf grubunda görülür:

1- ق ك : Dil kökünün üst damağa yükselmesiyle çıkarılan Kaf harfinin, mahreç ve sıfat yakınlığı bulunan Kêf harfinde idgâmıdır. Buna dair Kur'ân'da tek örnek vardır:

اَلَمْ نَخْلُقْكُمْ

Kêf harfinin Kaf harfinde idgâmına dair Kur'ân'da misal yoktur.

2- ل ر : Dil ucunun üst damağa değmesiyle çıkarılan Lâm harfinin, mahreç ve sıfat yakınlığı bulunan Râ harfinde idgâmıdır.

قُلْ رَبِّ ، بَلْ رَفَعَهُ اللهُ

Bu misallerde görüldüğü üzere Lâm harfi önce, Râ harfi sonra gelmiştir.

Râ harfi önce gelirse, Ebû Amr kırâati dışında hiçbir kırâatte idgâm yapılmaz. Meselâ رَبَّنَا اغْفِرْلِى ve benzeri misallerde sâkin Râ harfi Lâm harfi karşısında idgâm edilmeden, izhâr ile okunur.

Ayrıca Mutaffifîn sûresindeki بَلْ رَانَ âyetinde, kırâatimizce idgâm yapılmamış; Lâm harfi Râ harfi karşısında sekte ile ayrılarak okunmuştur. Bu husus sekte bahsinde tekrar görülecektir.

İdgâm mütekaribeynde misaller gunnesizdir.

Tecvitte bu üç idgâm çeşidinden başka:

a- Tenvîn ve sâkin Nûn'un, Vâv Yê Mîm Nûn Lâm Râ harflerinde idgâmı;

b- Harf-i ta'rif denilen اَلْ takısındaki sâkin Lâm'ın, şemsî harflerde idgâmı... diye iki çeşit idgâm daha vardır.

Bunlardan birincisini, **Sâkin Nûn'un Halleri** bahsinde gördük. Şimdi de اَلْ takısındaki Lâm'ın şemsî harflerde idgâmını inceleyelim.

İdgâm-ı Şemsiyye

اَلْاِدْغَامُ الشَّمْسِيَّةُ

Arap alfabesinde 28 harf vardır. Bunlar 14'ü şemsî, 14'ü kamerî olmak üzere ikiye ayrılır:

Şemsî harfler: ت ث د ذ ر ز س ش ص ض ط ظ ل ن

Kamerî harfler: ا ب ج ح خ ع غ ف ق ك م و هـ ى

Bir kelimenin başına اَلْ takısı geldiğinde, اَلْ takısının Lâm'ı ya cezmli olarak okunur ya da hiç okunmaz ve önündeki harf şeddeli olur. Bu durum gökteki yıldızların güneş çıktığında görülmeyip, ay çıktığında görülmesine teşbih yapılmıştır (benzetilmiştir). Şöyle ki:

Yıldızlara benzetilen اَلْ takısındaki Lâm, önüne gelen harfler karşısında okunmuyorsa, اَلْ takısından sonra gelen harfler güneşe benzetilerek şemsî harfler; önüne gelen harfler karşısında cezmli olarak okunuyorsa, bu harfler de aya benzetilerek kamerî harfler olarak isimlendirilmiştir.

Lâm-ı ta'rif ya da harf-i ta'rif denilen ve isimlerin başına gelen اَلْ takısından sonra şemsî harflerden biri geldiğinde, اَلْ takısındaki Lâm harfi, önüne gelen şemsî harflere katılarak şeddeli okunur ki, buna **idgâm-ı şemsiyye** denir.

İdğâm şemsiyye, Nûn harfinde **idğâm-ı şemsiyye maa'l-gunne** (gunneli idğâm şemsiyye) adını alır.

وَالنَّاسِ ، اَلنُّورُ ، وَ النَّهَارِ ، مِنَ النَّوْمِ

Diğer on üç harfte ise **idğâm-ı şemsiyye bilâ gunne** (gunnesiz idğâm şemsiyye) denir.

فَالتَّالِيَاتِ ، فِى الدِّينِ ، وَالزَّكٰوةَ ، فَالسَّابِقَاتِ

اَلشُّكْرُ ، مَعَ الصَّابِرِينَ ، اَلطَّالِبُ

Başına اَلْ takısı gelerek meydana gelen bu şeddeli kelimeler için **idgâm-ı misleyn** denilmez. Sadece اَلْ takısından sonra Lâm harfi gelen اَللَّطِيفُ ، اَللَّيْلُ gibi kelimeler için hem **idgâm-ı misleyn** hem de **idğâm-ı şemsiyye** denilebilir.

Harf-i ta'rif olmayan, yani kelimenin aslından olan Lâm'dan sonra şemsi harflerden biri gelecek olursa, kırâatimizde idğâm yapılmaz. Misal:

فَالْتَقَمْ ، وَالْتَفَّتْ ، هَلْ تَعْلَمُ ، هَلْ ثُوِّبَ

بَلْ زُيِّنَ ، بَلْ سَوَّلَتْ ، قُلْ نَعَمْ

Tam Ve Nâkıs İdgâm

اَلْاِدْغَامُ التَّامُ وَالنَّاقِصُ

İdğâmda şeddenin mükemmel veya noksan yapılmasına bakılarak idğâm ikiye ayrılır:

1- Tam idğâm:

Birinci harfin, zât ve sıfat yönünden ikinci harfe katılmasıdır.

اَلْاِدْغَامُ التَّامُ هُوَ اِدْرَاجُ الْحَرْفِ الْاَوَّلِ فِى الثَّانِى ذَاتًا وَ صِفَةً

Birinci harf ikinci harfte hem mahreç hem de sıfat yönüyle tamamen katılıp şeddeli bir harf gibi okunur. Buna "**kâmil idğâm**" da denir. Misal:

وَمَنْ مَعَهُ ، مِنْ نَوْمٍ ، وَلَمْ يَكُنْ لَهُ ، مِنْ رَبِّهِمْ ، أُجِيبَتْ دَعْوَتُكُمَا ، عَبَدْتُمْ

قَالَتْ طَائِفَةٌ ، يَلْهَثْ ذٰلِكَ ، اِذْظَلَمُوا ، يَا بُنَيَّ ارْكَبْ مَعَنَا ، قُلْ رَبِّ

Bu misallerde sâkin **Nûn, Mîm Nûn Lâm** ve **Râ** harflerinde; **Tê** ve **Dâl** harfleri birbirlerinde; **Tê** harfi **Tâ** harfinde; **S̲ê** harfi **Z̲êl** harfinde; **Z̲êl** harfi **Z̲â** harfinde; **Bê** harfi **Mîm** harfinde ve **Lâm** harfi de **Râ** harfinde idgâm edildiğinde tamamen kaybolur.

2- Nâkıs İdgâm:

Birinci harfin, ikinci harfe zât yönünden katılıp sıfat yönünden katılmamasıdır.

اَلْاِدْغَامُ النَّاقِصُ هُوَ اِدْرَاجُ الْحَرْفِ الْاَوَّلِ فِى الثَّانِى ذَاتًا لَا صِفَةً

Birinci harf ikinci harfe zât (mahreç) yönünden katılır; ancak lâzımî sıfatlar itibariyle tamamen kaybolmaz. Yani birinci harfte bulunan lâzımî sıfatlardan bir veya birkaçı hissedilir.

Misal:

مِنْ وَلِيٍّ وَلَا نَصِيرٍ ، مِنْ جُوعٍ وَاٰمَنَهُمْ ، وَمَنْ يَفْعَلْ ، بَسَطْتَ ، اَحَطْتُ

Şimdi bu misalleri ele alarak tâm ve nâkıs idgâm olma durumunu kısaca açıklayalım:

a- مَنْ يَعْمَلْ = مَيَّعْمَلْ   جُوعٍ وَاٰمَنَهُمْ = جُوعٍ وَّاٰمَنَهُمْ

Tenvîn ve sâkin Nûn'un Vâv ve Yê harilerinde idğâmı, nâkıs bir idğâmdır. Bu misallerde tenvîn ve sâkin Nûn, Vâv ve Yê harflerinde idğâmlı (şeddeli) okunurken, mahreç yönüyle katılmakta; ancak tenvîn ve sâkin Nûn'da bulunan gunne sıfatı kaybolmayıp devam etmektedir.

b) بَسَطْتَ ، اَحَطْتُ

Bu misallerde ise **Tâ** harfi **Tê** harfinde idğâm edildiğinde, her ne kadar **Tâ** ile **Tê** harfi dil oynatılmadan okunmuş, yani mahreç yönünden katılmış ise de kâmil bir şedde ile okunmamıştır. Müdğam olan **Tâ** harfindeki isti'lâ ve itbâk sıfatı hissedilmektedir. Dolayısıyla **Tâ** harfinin kalın sesliliği belirtilerek okunmaktadır.

Şimdi de bütün idğâm çeşitlerini, tam ve nâkıs oluşuna göre misaller vererek belirtelim:

1- İdğâm Maa'l-Gunne: Tenvîn ve sâkin Nûn, Mîm ve Nûn harflerinde tâm idğâm ile okunur. Misal:

مِنْ مَالٍ = مِمَّالٍ   سُلْطَانًا نَصِيرًا = سُلْطَانَنَّصِيرًا

Tenvîn ve sâkin Nûn, Vâv ve Yê harflerinde ise nâkıs idğâm ile okunur. Yani tenvîn ve sâkin Nûn'daki gunne sıfatı belirtilir. Misal:

مَنْ يَعْمَلْ = مَيَّعْمَلْ   مِنْ وَلِيٍّ وَلَا نَصِيرٍ = مِوَّلِيٍّ وَلَا نَصِيرٍ

2- İdğâm Bilâ Gunne: Tenvîn ve sâkin Nûn, Lâm ve Râ harflerinde tâm idğâm ile okunur. Misal:

وَلَمْ يَكُنْ لَهُ = وَلَمْ يَكُلَّهُ   مِنْ رَبِّهِمْ = مِرَّبِّهِمْ

3- İdğâm-ı Misleyn: Aynı harfler birbirinde idğâm edildiğine göre, idğâm-ı misleyn her zaman tam idğâmdır. Misal:

مِنْ نَوْمٍ = مِنَّوْمٍ   لَكُمْ مَا كَسَبْتُمْ = لَكُمَّا كَسَبْتُمْ

قَدْ دَخَلُوا = قَدَّخَلُوا   اَنِ اضْرِبْ بِعَصَاكَ = اَنِ اضْرِبِّعَصَاكَ

4- İdğâm-ı Mütecâniseyn: Tê harfi, Tâ ve Dâl harfinde, Dâl harfi, Tê harfinde, Zêl harfi, Zâ harfinde ve Bê harfi Mîm harfinde tam idğâm; Tâ harfi, Tê harfinde ise nâkıs idğâmla okunur. Sê harfi, Zêl harfinde tâm idğâmla okunduğu gibi, izhâr ile okunması da câizdir. Misaller:

Tam idğâm ile okunanlar:

أُجِيبَتْ دَعْوَتُكُمَا = أُجِيبَدَّعْوَتُكُمَا   قَدْ تَبَيَّنَ = قَتَّبَيَّنَ

قَالَتْ طَائِفَةٌ = قَالَطَّائِفَةٌ   يَلْهَثْ ذٰلِكَ = يَلْهَذّٰلِكَ

اِذْ ظَلَمُوا = اِظَّلَمُوا   يَا بُنَيَّ ارْكَبْ مَعَنَا = يَا بُنَيَّ ارْكَمَّعَنَا

Nâkıs idğâm ile okunanlar:

بَسَطْتَ = بَسَطتَّ   اَحَطْتُ = اَحَطتُّ   مَا فَرَّطْتُمْ = مَا فَرَّطتُّمْ

Bu misaller idgâmlı olarak okunduğunda, Tâ (Tı) harfinin kalın sesliliği belirtilmesi gerektiğinden, imlâda Tâ harfi harekesiz olarak yazılmıştır.

İzhâr ile okunan:

يَلْهَثْ ذٰلِكَ

5- idğâm-ı Mütekaribeyn: Lâm harfinin, Râ harfinde idğâmı tam idğâmdır. Misal:

قُلْ رَبِّ = قُرَّبِّ   بَلْ رَفَعَهُ اللّٰهُ اِلَيْهِ = بَرَّفَعَهُ اللّٰهُ اِلَيْهِ

Kâf harfi Kêf harfinde idğâm edildiğinde ise, hem tam idğâm, hem de nâkıs idğâm ile okunması câizdir. Misal:

اَلَمْ نَخْلُقْكُمْ

Bu misalde:

a- Kâf harfi, Kêf harfine katılıp şeddeli gibi okunabilir.

اَلَمْ نَخْلُقْكُمْ = اَلَمْ نَخْلُكُّمْ

b- Kâf harfindeki isti'lâ sıfatı, yani kalın sesliliği belirtilerek de okunabilir.

اَلَمْ نَخْلُقْكُمْ = اَلَمْ نَخْلُقكُّمْ

Bu kelime idgâmlı olarak okunduğunda, Kâf harfinin kalın sesliliği belirtilmesi gerektiğinden, imlâda Kâf harfi harekesiz olarak yazılmıştır.

6- İdğâm-ı Şemsiyye: Harf-i ta'rifin, şemsî harflerde idğâmı tam idğâmdır. Çünkü bu idğâmda اَلْ takısının Lâm'ı hiç okunmaz; önüne gelen şemsî harflere tamamen katılır ve şemsî harfler şeddeli olarak okunur. Misal:

اَلتَّائِبُونَ ، اَلدِّينُ ، اَلرَّاكِعُونَ ، اَلسَّاجِدُونَ ، اَلشَّمْسُ

اَلصَّلٰوةُ ، اَلطَّالِبُ ، اَلظُّهْرُ ، اَللَّيْلُ ، اَلنَّاسُ

Beşinci Ünite

İZHÂR

اَلْاِظْهَارُ

İzhâr, sözlükte "açıklamak, ayırt etmek" demektir.

Bir tecvîd terimi olarak *"izhâr, her bir harfi mahrecinden gunnesiz olarak çıkarmaktır."*

اَلْاِظْهَارُ : هُوَ اِخْرَاجُ كُلِّ حَرْفٍ وَاحِدٍ مِنْ مَخْرَجِهِ بِغَيْرِ غُنَّةٍ .

Başka bir deyişle: *"İki harf arasını ayırt ederek okumaktır."*

اَلْاِظْهَارُ : هُوَ الْاِنْفِصَالُ تَبَاعُدًا بَيْنَ الْحَرْفَيْنِ .

Tecvitte izhâr dört grupta incelenir:

1-Tenvîn ve sâkin Nûn'un izhârı: Boğaz harfleri karşısında yapılan izhâr.

مَنْ هُوَ ، وَمَا مِنْ اِلٰهٍ اِلَّا اللهُ ، وَاللهُ غَفُورٌ حَلِيمٌ

هَلْ مِنْ خَالِقٍ غَيْرُ اللهِ ، وَرَضُوا عَنْهُ ، وَاللهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ

2- İzhâr-ı kelime-i vâhide: Sâkin Nûn ile Vâv ve Yê harfi aynı kelimede bulunduğunda yapılan izhâr. Buna **izhâr-ı hâs** da denilir.

قِنْوَانٌ ، صِنْوَانٌ ، دُنْيَا ، بُنْيَانٌ

3- Sâkin Mîm'in izhârı: Sâkin Mîm'in, Mim ile Bê harfi dışındaki 26 harf karşısında yapılan izhâr.

وَهُمْ يَخِصِّمُونَ ، لَعَلَّكُمْ تُرْجَعُونَ ، رَبُّهُمْ اِلَّا ، الٓرٰ ، حٰمٓ وَالْكِتَابِ الْمُبِينِ

3- Sâkin Mîm'in izhârı: Sâkin Mîm'in, Mim ile Bê harfi dışındaki 26 harf karşısında yapılan izhâr.

وَهُمْ يَخِصِّمُونَ ، لَعَلَّكُمْ تُرْجَعُونَ ، رَبُّهُمْ اِلَّا ، الۤرۤ ، حۤمۤ وَالْكِتَابِ الْمُبِينِ

4- İzhâr-ı Kameriyye: Harf-i tarifteki Lâm harfinin kamerî harfler karşısında izhârı.

İlk üç maddede zikredilen izhâr çeşitlerini daha önce ilgili konularda görmüştük. Şimdi de dördüncü maddedeki izhâr çeşidini görelim:

İzhâr-ı Kameriyye

اَلْاِظْهَارُ الْقَمَرِيَّةُ

Harf-i ta'rîf denilen اَلْ *takısından sonra "kamerî harfler"den biri gelecek olursa, harf-i ta'rîfin Lâm'ı izhâr ile (açıkça) okunur. Buna "izhâr-ı kameriyye" denir.*

Adı geçen kameri harfler şu cümlede yer alan harflerdir:

اَبْغِ حَجَّكَ وَ خَفْ عَقِيمَهُ

أ ب ج ح خ ع غ ف ق ك م و هـ ى

Misal:

وَالْاَرْضَ ، اَلْبَيْعُ ، اَلْجِبَالُ ، اَلْحَمْدُ ، اَلْخَبِيرُ ، اَلْعَزِيزُ ، اَلْغَفُورُ

اَلْفَتْحُ ، اَلْكِتَابُ ، اَلْمَاعُونَ ، اَلْوُثْقٰى ، اَلْهُدٰى ، اَلْيَمِينُ

Altıncı Ünite

ÇEŞİTLİ KONULAR

Buraya kadar **medler, gunne, idgâm, izhâr** gibi konuların her birini, ayrı ayrı bölüm olma karakteri taşıdıklarından, ayrı birer **ünite** olarak takdim etmiş ve bu konuların tâlî kısımlarını da ayrı başlıklar halinde işlemiştik. Bundan sonra işleyeceğimiz konuların her biri başlı başına birer konu olduğundan, "**çeşitli konular**" adı altında bir ünitede toplayıp inceleyeceğiz.

Lâfzatullâh (اَللّٰهُ)

Bilindiği üzere Arap alfabesindeki Lâm harfi ince seslidir. Fakat اَللّٰهُ lafzındaki Lâm harfi, duruma göre kalın ya da ince sesli olarak okunmaktadır. Şöyle ki:

1- Allâh (اَللّٰهُ) lafzında, şeddeli Lâm harfinden önce üstün ya da ötre varsa, Lâm harfi LA şeklinde kalın sesli okunur.

اَللّٰهُ ، هُوَ اللّٰهُ ، اِنَّ اللّٰهَ ، رَسُولُ اللّٰهِ ، نَصْرُ اللّٰهِ ، وَيُشْهِدُوا اللّٰهَ

Allâh (اَللّٰهُ) lâfzından önce bir kelime gelmeyip kendisiyle başlandığında, başındaki Hemze'nin harekesi üstün olduğundan Lâm harfi yine kalın okunur.

2- Allâh (اَللّٰهُ) lâfzında, Lâm harfinden önce esreli bir harf gelirse, Lâm harfi **LE** şeklinde ince sesli okunur.

لِلّٰهِ ، بِسْمِ اللّٰهِ ، اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ ، اِلَّا بِاللّٰهِ ، فِى دِينِ اللّٰهِ ، فَاعْبُدِ اللّٰهَ

Kalkale

Sözlükte "kalkale", "depreştirmek, kımıldatmak ve oynatmak" demektir.

Bir tecvîd terimi olarak ise, kalkale şöyle tarif edilir:

اَلْقَلْقَلَةُ هِىَ تَقَلْقُلُ الْمَخْرَجِ حَتّٰى يُسْمَعَ لَهُ نَبْرَةٌ قَوِيَّةٌ .

Kalkale, kuvvetli (ve yankılı) bir ses duyuluncaya kadar harfin mahrecinde bir hareketlilik, bir kımıldama meydana gelmesidir. Yani mahrecin, sâbit tutulmayıp oynatılmasıdır.

Kalkale sıfatı, قُطْبُ جَدٍ olarak bilinen ق ط ب ج د harflerinde bulunduğundan, zikredilen uygulama sadece bu harflerde yapılır.

Bu beş harf kelime ortasında cezmli, kelime sonunda ise hem cezmli hem de kelime üzerinde durulduğunda cezmli olarak kalkale yapılır. Misal:

Kelime ortasında cezmli:

سُبْحَانَكَ ، يَبْسُطُ ، اَ نُطْعِمُ ، يَجْحَدُونَ ، يَقْذِفُ ، يَقْنَطُ

Kelime sonunda cezmli ya da durulduğunda cezmli:

لَمْ يَلِدْ وَ لَمْ يُولَدْ ، اَلثَّا قِبُ ، بِرَبِّ الْفَلَقِ ، بِهٰذَا الْبَلَدِ ، بَهِيجٍ ، مُحِيطٌ

Bu harfler harekeli iken kalkale yapılmaz.

قَابِلِ التَّوْبِ ، خَلَقَ ، فَتَقَبَّلَهَا ، دَكًّا ، مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ ، شَطَطًا

Kalkale harflerinden Kaf ve Tâ harflerinin ses tonu kalın; Bê, Cîm, Dâl harflerinin ses tonu ise incedir. Ayrıca kalkale anında bu harfler, kendinden önceki harfin harekesi ile, yani üstün, esre ve ötresi ile de bir uygunluk sağlarlar.

خَلَقْ ، مُلْحِقْ ، كَسَبْ ، كَاسِبْ ، لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ ، لَكَنُودْ ، اَنُطْعِمُ

İdgâmlı bir kelimede kalkale harfi "müdgam" (yani birinci harf) durumunda ise, kalkale yapılmaz; kalkale terk edilir.

قَدْ تَبَيَّنَ = قَتَّبَيَّنَ   عَبَدْتُمْ = عَبَتُّمْ

قَدْ دَخَلُوا = قَدَّخَلُوا   يَكْتُبْ بَيْنَكُمْ = يَكْتُبَّيْنَكُمْ

يَا بُنَيَّ ارْكَبْ مَعَنَا = يَا بُنَيَّ ارْكَمَّعَنَا   اَلَمْ نَخْلُقْكُمْ = اَلَمْ نَخْلُكُّمْ

Zamir = Hâ-i Kinâye

هَاءُ الْكِنَايَةِ

Tecvîtte zamir ya da Hâ-i kinâye denilince, kelime sonlarına bitişen ve müfred müzekker gâib muttasıl zamir olan ـهُ ـهِ harfinin hangi durumlarda uzatılarak ya da uzatılmadan okunacağı akla gelir. Şimdi bunları sırayla görelim:

Zamirin Uzatılarak Okunması:

Kendisinden önce üstünlü, esreli veya ötreli bir harf varsa, bu zamir uzatılarak okunur. Misal:

لَهُ ، اِنَّهُ ، رِزْقَهُ ، عَبْدُهُ ، وَرَسُولُهُ ، بِهِ ، عَلٰى رَجْعِهِ ، وَكُتُبِهِ ، وَرُسُلِهِ

وَاِنْ تَشْكُرُوا يَرْضَهُ لَكُمْ (Zümer, 39/7) âyetinde يَرْضَهُ kelimesindeki zamir ise uzatılmadan okunur.

Bu kelimenin aslı (يَرْضَاهُ) يَرْضٰيهُ olup, Arapçaya göre cümlenin başındaki اِنْ şart edatına cevap (cezâ) olarak gelmesinden dolayı, aradaki illet harfinden meydana gelen med harfi düşmüştür. Kelimenin sonundaki zamir de, aslına itibar edilerek kendisinden önce med harfi varmış gibi, uzatılmadan okunmaktadır.

Zamirin Uzatılmadan Okunması:

1- Kendisinden önceki harf sâkin (yani cezmli ya da med harfli) ise uzatılmadan okunur.

مَوْلَاهُ ، وَهَدَيْنَاهُ ، فِيهِ ، اَبِيهِ ، بَنِيهِ ، خُذُوهُ ، عَقَلُوهُ

عَنْهُ ، عَلَيْهِ ، لَاتُطِعْهُ ، وَمَٓا اَنْسَانِيهُ ، وَاسْتَغْفِرْهُ

Ancak وَيَخْلُدْ فِيهِ مُهَانًا âyetinde (Furkân, 25/69), فِيهِ kelimesindeki zamir, bu kuralın dışında olmak üzere uzatılarak okunur. Bu zamir:

a- Bazılarına göre med harfi Yê ile ötreli Mîm arasında uzatılarak okunması sayesinde mahrecinden daha güzel çıkarılacaktır.

b- Bazılarına göre de, âyette zikredilen şiddetli azaba dikkat çekmek için uzatılarak okunmuştur.

Her iki açıklama da birer te'vilden ibarettir. Önemli olan Âsım kırâatinin Hafs rivâyetine göre buradaki zamirin uzatılarak okunacağıdır.

2- Zamirden şeddeli ya da cezmli bir harfe geçiş yapılacak olursa, zamir uzatılmadan okunur.

شَانُهُ اللّٰهُ ، بِهِ الْحَقُّ ، مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ ، لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ

Kelimenin Aslından Olan Hê Harfleri :

Kelimenin aslından olan Hê harfleri de uzatılmadan okunur ve bunların altında قصر yazılıdır. Bu Hê'ler zamîr değildir. Kur'ân'da geçen ve kelimenin aslından olan bu Hê harfli kelimeler şunlardır:

لَئِنْ لَمْ تَنْتَهِ : Meryem, 19/46; Şuarâ, 26/116, 167

لَئِنْ لَمْ يَنْتَهِ : Alâk, 96/15 مَانَفْقَهُ : Hûd, 11/91

فَوَاكِهُ : Mü'minûn, 23/19 ; Sâffât, 37/42

اِنْتَهٰى يَنْتَهِى kelimelerindeki Hê harfi لَمْ تَنْتَهِ ve لَمْ يَنْتَهِ filinin: مَانَفْقَهُ kelimesindeki Hê harfi de, فَقِهَ يَفْقَهُ filinin harfleridir. فَوَاكِهُ kelimesi ise, فَاكِهَةٌ kelimesinin çoğuludur.

Râ'nın Hükmü (Râ Harfinin Okunuşu)

Râ harfi, dil ucunun hafif yanlarıyla birlikte üst damağa değmesiyle çıkarılan bir harftir. Bu harf, diğer harfler gibi "her zaman kalın sesli ya da ince sesli olarak okunur" denemez. Kalın ve ince seslilik yönüyle özel bir konumu vardır.

Tecvîd ilminde Râ harfinin kalın ve ince sesli okunuşu "**Hükmü'r-Râ**" (**Râ'nın Hükmü**) olarak bilinmektedir.

Râ harfinin kalın sesli okunmasına تَفْخِيمُ الرَّاءِ ; ince sesli okunmasına da تَرْقِيقُ الرَّاءِ denir.

Râ harfi, genelde üstün ve ötreli durumlarda "**RA, RU**" şeklinde kalın; esreli durumlarda "**Rİ**" şeklinde ince sesli olarak okunur. Şimdi Râ harfinin kalın ve ince sesli olarak okunmasını maddeler halinde görelim:

A- Râ Harfinin Kalın Okunduğu Yerler:

1- Râ harfi üstün ve ötreli olduğunda kalın okunur. Asla kendisinden öncesi ve sonrasına bakılmaz. Şeddeli Râ harflerinde de durum aynıdır; kendi harekesine göre okunur.

رَحْمَةُ رَبِّكَ ، اَرَاَيْتَ ، مَغْفِرَةً وَ اَجْرًا ، بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

وَ اَسِرُّوا قَوْلَكُمْ اَوِ اجْهَرُوا بِهِ ، رُوحُ الْقُدُسِ ، رُبَمَا يَوَدُّ الَّذِينَ كَفَرُوا

2- Râ harfi sâkin, kendisinden önceki harf üstün ve ötreli durumda ise kalın okunur.

اَرْسَلْنَا ، يَا مَرْيَمُ ، يَرْحَمُ ، فُرْقَانًا ، مُرْدِفِينَ ، لَمِنَ الْمُرْسَلِينَ

Râ'nın kendi harekesi ne olursa olsun, üzerinde vakf yapıldığında (duruldugunda), ondan önceki harf üstün veya ötreli ise yine kalın okunur.

اَللّٰهُ اَكْبَرُ * هُوَ الْاَبْتَرُ * وَالْقَمَرِ * اَجْرٌ * بِالنُّذُرِ * وَدُسُرٍ *

3- Râ sâkin, Râ'dan önceki harf de sâkin (cezmli ya da med harfli) olup, ondan önceki harf üstün ve ötreli durumda ise kalın okunur. (Bu durum ancak kelimede durulduğunda meydana gelir.)

وَالْفَجْرِ * عَشْرٍ * وَالْوَتْرِ * وَالْعَصْرِ * فِى لَيْلَةِ الْقَدْرِ * مِنْ اَلْفِ شَهْرٍ *

لَفِى خُسْرٍ * مَعَ الْعُسْرِ * يُسْرًا * وَالنَّهَارِ * مَعَ الْاَبْرَارِ * بِالْاَسْحَارِ *

فِى الْقُبُورِ * فِى الصُّدُورِ * وَنُفُورٍ * بِذَاتِ الصُّدُورِ * وَ اِلَيْهِ النُّشُورُ *

4- Râ sâkin, kendinden önceki harf kesre-i ârıza (her zaman sâbit olmayan geçici esre) ile harekeli ise, Râ harfi kalın okunur.

لِمَنِ ارْتَضٰى ، الَّذِى ارْتَضٰى ، اَمِ ارْتَابُوا ، اِنِ ارْتَبْتُمْ ، رَبِّ ارْحَمْهُمَا

رَبِّ ارْجِعُونِ ، اِرْجِعْ ، اِرْجِعِى ، اِرْجِعُوا ، اِرْجِعُونِ

Kesre-i ârıza iki türlüdür:

a- Sâkin olan harfe verilen esredir. اَمِ ارْتَابُوا ، اِرْجِعِى misallerinde olduğu gibi.

Bu misallerde اَمِ ارْتَابُوا kelimesindeki Mîm harfi aslında sâkin idi (اَمْ). ارْتَابُوا kelimesine bitiştirilerek okunduğu için esreli okundu.

اِرْتَابُوا ve اِرْجِعِى kelimelerinin başındaki Hemzeler, vasl Hemzesi olduğu için aslen sâkin kabul edilirler. Çünkü her zaman harekeli olarak okunmaz; ancak kendileriyle başlanırsa okunurlar.

b- Başka bir kelimede bulunan esredir. Ârız değilse bile başka kelimede bulunduğundan ârız kabul edilir. رَبِّ ارْجِعُونِ misalinde Bê harfinin esresi; اَلَّذِى ارْتَضَى misalinde Zêl'in esresi gibi.

Esre birinci kelimenin sonunda, sâkin Râ ikinci kelimededir. Bu durumda esreli harf ile sâkin Râ arasında harekesiz bir Elif vardır.

Temelde bütün bunlar, vasl Hemzesinden sonra gelen sâkin Râ harfinin kalın okunmasıdır.

أُولِى الْاِرْبَةِ kelimesindeki esreli Hemze, vasl Hemzesi değil, kat' Hemzesidir ve esresi lâzimî kesredir; ârızî kesre olamaz. Aynı zamanda esreli Hemze ile Râ harfi aynı kelimededir. Bu özelliklere göre bu kelimede Râ harfi ince okunur.

5- Râ sâkin kendisinden önceki harf esreli olup, Râ harfinden sonra isti'lâ sıfatlı (kalın sesli) (خُصَّ ضَغْطٍ قِظْ) خ ص ض ط ظ غ ق harflerinden biri üstünlü veya ötreli olarak gelecek olursa, Râ harfi ses uyumundan dolayı kalın okunur. Bununla ilgili Kur'ân-ı Kerîm'de, Râ'dan sonra sadece üstünlü olan kelimeler vardır; ötreli kelime zikredilmemiştir.

لَبِالْمِرْصَادِ ، مِرْصَادًا ، اِرْصَادًا ، قِرْطَاسٍ ، فِرْقَةٍ

B- Râ Harfinin İnce Okunduğu Yerler:

1- Râ harfi esreli olduğunda ince okunur. Şeddeli ya da şeddesiz olması fark etmez.

رِزْقُكُمْ ، رِجَالٌ ، اَرِنَا، رِجْزًا ، مِنْ اَمْرِنَا ، مِنْ شَرِّ ، وَ بُرِّزَتْ

2- Râ sâkin, kendisinden önceki harf esreli durumda ise ince okunur. Ancak Râ harfi ile kendisinden önceki esreli harf, **aynı kelimede** olmalıdır.

فَاصْبِرْ ، وَاغْفِرْ لَنَا ، وَاسْتَغْفِرْهُ ، اَمْ لَمْ تُنْذِرْهُمْ ، وَجَآءَ فِرْعَوْنُ

Kelime sonunda gelen ve mâkabli esre olan Râ üzerinde vakf yapıldığında (durulduğunda) da, aynı durum meydana gelir; yani Râ harfi ince okunur.

قَدْ قُدِرَ * فَهَلْ مِنْ مُدَّكِرٍ * كَانَ كُفِرَ * هُوَ كَذَّابٌ اَشِرٌ * مُسْتَمِرٌّ *

3- Râ sâkin, kendisinden önceki harf de sâkin (cezmli ya da med harfli) olup, ondan önceki harf esreli durumda ise ince okunur. (Bu durum kelimede durulduğunda olur.)

لِذِى حِجْرٍ * سِحْرٌ * بِئْرٌ * ذِكْرٌ * لَخَبِيرٌ * وَاِلَيْكَ الْمَصِيرُ *

وَنَذِيرٌ * فِى اَصْحَابِ السَّعِيرِ * وَهُوَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ * وَاَجْرٌ كَبِيرٌ *

4- Râ sâkin, kendisinden önce harf-i lîn **Yê** gelirse Râ harfi ince okunur. (Bu durum kelimede durulduğunda olur.)

وَ نُثْنِى عَلَيْكَ الخَيْرَ * طَيْرَ * سَيْرٌ * خَيْرٌ * قَالُوا لَا ضَيْرَ *

C- Râ Harfinin Hem Kalın Hem de İnce Okunduğu Yerler:

1- Râ sâkin, kendisinden önceki harf esreli olup, Râ'dan sonra da kalın sesli, yani isti'lâ sıfatlı (خُصَّ ضَغْطٍ قِظْ) خ ص ض ط ظ غ ق harflerden biri esreli olarak gelecek olursa, Râ harfini ince ya da kalın okumak câizdir ve bununla ilgili tek misal vardır:

كُلُّ فِرْقٍ

2- * إِذَا يَسْرِ * أَنْ اَسْرِ * فَاَسْرِ * kelimelerinde durulduğunda, Râ harfini kalın ve ince okumak câizdir.

Bu kelimelerde Râ sâkin, kendisinden önceki harf de sâkin, ondan önceki harf üstünlü olduğu için Râ harfi kalın; Râ'dan sonra, kelimenin aslında çeşitli nedenlerle hazfedilmiş bir Yê harfi olduğu için de Râ harfi ince okunabilir. Kelimelerin aslı:

إِذَا يَسْرِى * أَنْ اَسْرِى * فَاَسْرِى *

3- Sâkin Râ ile esreli harf arasında isti'lâ sıfatlı bir harf sâkin olarak gelmiş ise, Râ hafini kalın ve ince okumak câizdir. Bu durum Kur'ân'da geçen مِنْ مِصْرَ ، عَيْنَ الْقِطْرِ kelimelerinde durulduğunda meydana gelir. (مِنْ مِصْرْ * عَيْنَ الْقِطْرْ)

Râ'dan önceki harf, isti'lâ sıfatlı (kalın sesli) olduğu için Râ harfi kalın; bu kalın sesliden önceki harf esreli olduğu için de Râ harfi ince okunabilir.

Özetleyecek olursak:

Râ harfi beş yerde kalın, dört yerde ince, üç yerde de hem kalın hem ince sesli olarak okunur.

Râ harfi ile ilgili iki hususa dikkat çekmek isteriz:

a- İlgili maddelerde de zikredildiği üzere, şeddeli olan Râ harfinin kendi harekesine bakılır; kendisinden önceki harfin harekesine îtibar edilmez.

Bunun için مِنْ شَرِّ ، يُرْسِلُ الرِّيَاحَ ، لِمُسْتَقَرٍّ ve benzeri kelimelerde şeddeli Râ harfi ince; قُلِ الرُّوحُ ، بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ ، يَوْمَ يَفِرُّ gibi kelimelerde ise Râ harfi kalın okunur.

b- İmâle ile okunan مَجْرٰيهَا (Hûd, 11/41) kelimesindeki Râ hecesi *rê* şeklinde; hatta daha da ince olmak üzere, esreye yakın bir tonda okunur. Bu kelşmede imâle vardır. *İmâle, fethanın kesreye meylettirilerek okunması demek* olduğundan, esreli Râ harfi nasıl ince okunuyorsa, esreye meylettirilerek (imâle ile) okunan Râ harfi de ince okunur.[5]

İşmâm

اَلْاِشْمَامُ

Kur'ân'da لَا تَأْمَنَّا kelimesi (Yûsuf, 12/11) işmâm ile okunur. Bu kelimenin aslı لَا تَأْمَنُنَا dır ve işmâm şöyle yapılır:

Nûn harfi şeddeli ve gunneli okunurken, aslındaki *ötreli Nûn'a işaret etmek üzere dudaklar ileri doğru uzatılıp hemen geri çekilir* ve gunne tutulur. İşmâm yapılırken dudaklar birbirine yapışmaz.

---

[5] Geniş bilgi için bak: S. 77.

Bu kelimeyi, revm ile okumak da câizdir. Yani idğâm yapılmadan, aslı لَاتَأْمَنُنَا olan birinci Nûn'un ötresi hafif bir sesle belirtilir. Revmde, şeddeli okuma olmadığından gunne de yoktur.

İşmâm ve revm yapılırken, Arapça sarf itibariyle "bize güvenmezsin" anlamındaki (لَاتَأْمَنُنَا) nefiy istikbâl kipi dikkate alınmaktadır.

Revm ve işmâm yapılmadan idğamlı okunacak olursa, nehy-i hazır olarak (لَاتَأْمَنَّا) "bize güvenme" anlamına gelir ki, kırâat imamlarından bu şekilde okuyan sadece Ebû Ca'fer'dir.

İmâle

اَلْإِمَالَةُ

İmâle sözlükte "*meylettirmek*" demektir. Tecvîd ilminde ise "*imâle bazı kelimelerde fethanın kesreye meylettirilerek okunmasıdır.*" Yani fethanın ses tonunun, fetha ile kesre arası bir ses tonunda okunmasıdır.

Genelde imâle, fethanın uzantısı olan med harfi Eliflerde meydana gelir.

Bilindiği gibi med harfi Elif, bitiştiği harfin harekesini, o harfin ses tonuna göre **â** ya da **ê** şeklinde uzatır.

يَا ، بَا ، تَا ، لَا ، سَا ، جَا (ince sesli);

خَا ، صَا ، ضَا ، طَا ، ظَا ، غَا ، قَا (kalın sesli).

Buna "tahkîk" ya da "fetha"ile okumak denir.

Ancak genellikle kırâatlerde:

هُدٰى ، مُوسٰى ، قُلٰى ، ذِكْرٰى ، نَهَارِ ، دِيَارِ ، وَالنَّاسِ ، كَافِرِينَ

زَادَ ، جَآءَ v.s, gibi kelimelerde, *med harfi Elifin bitiştiği fethanın kesreye meylettirilerek okunmasına imâle* denir.

İmâle, "imâle-i kübrâ" ve "imâle-i suğrâ" olmak üzere ikiye ayrılır:

Fetha'nın kesre'ye meyli az (yani fetha'ya yakın durumda) ise, "imâle-i suğrâ"; kesre'ye daha yakın ise, "imâle-i kübrâ" adını alır.

İmâle-i suğrâ için "taklîl" (تَقْلِيل) ya da "beyne beyne" (بَيْنَ بَيْنَ) tabiri de kullanılır.

Âsım kırâatinin Hafs rivâyetinde:

a- Elif-i maksûreli kelimeler:

هُدٰى ; مُوسٰى ، قَلٰى ، ذِكْرٰى

b- Arapçaya göre mecrûr durumunda olan kelimeler:

نَهَارِ ، دِيَارِ ، وَالنَّاسِ ، كَافِرِينَ

c- Arapçaya göre ecvef-i Yâî, yani Arapça aslına göre ortasında illet harfi Yê bulunan زَادَ ، جَاءَ gibi kelimelerde imâle yapılmaz.

Bu kelimelerdeki med harfi Elifler, gerçek ses tonları ile okunur. İşte bu tahkîktir; fetha ile okumaktır.

Sadece (Hûd,11/41) مَجْرٰيهَا kelimesindeki رٰى hecesinde imâle vardır, o da imâle-i kübrâdır.

İmâlede ***ê*** hecesinin ses tonu, aşağıdaki kelimelerde geçen ***kalın italik e*** harfinin ses tonundadır:

el âlem g***e***ç kalma h***e***y ş***e***y n***e***y

Özellikle "oy atmak" anlamında kullanılan ***rey*** kelimesinin ses tonundan da bulunabilir:

Önce ***rey*** diyelim; sonra heceyi biraz uzatarak ***rêy*** şeklinde söyleyelim; daha sonra kelimenin sonundaki ***y*** harfini kaldırarak telâffuz edelim: ***rê***. İşte M e c r ***ê*** h ê kelimesindeki ***rê*** hecesinin ses tonu imâledir.

Teshîl

اَلتَّسْهِيلُ

Kur'ân'da pek çok yerde istifhâm Hemzesinden sonra, üstün, esre ya da ötreli olmak üzere kat' Hemzesi ile başlayan kelime gelmiştir.

ءَاَنْتَ ، ءَاَنْذَرْتَهُمْ ، ءَاِذَا ، ءَاُنْزِلَ ، اَؤُنَبِّئُكُمْ

Kur'ân'da ayrıca يَا سَمَاۤءُ اَقْلِعِى ، مِنَ النِّسَاۤءِ اِلَّا misallerinde olduğu gibi birinci kelimenin sonu ile ikinci kelimenin başı olmak üzere iki hemze yan yana gelmiştir.

Kırâatlerin geneline baktığımızda istifhâm Hemzeli kelimelerde:

a- Her iki Hemze "tahkîk" ile (gerçek mahreci ile);

b- Veya Hemzelerden biri (genellikle birincisi) "hazfedilerek";

c- Yahut ikinci Hemze, Elife "ibdâl" ile (Elife çevrilerek);

d- Ya da Hemzelerden ikincisi "teshîl" ile okunur.

İstifhâm Hemzeli olmayan ve art arda gelen iki Hemzede ise:

a- Her iki Hemzeyi de "tahkîk" ile (gerçek mahreci ile);

b- Veya Hemzelerden biri (genellikle birincisi) "hazfedilerek";

c- Ya da Hemzelerden bazen birincisi, bazen de ikincisi "teshîl" ile okunur.

Sözlükte "*kolaylaştırmak*" anlamına gelen "*Teshîl*" tecvîtte: "*Hemzenin, hareke durumuna göre Hemze ile Hê arası, Hemze ile Yê arası, Hemze ile Vâv arası bir sesle okunmasıdır.*"

Okumakta olduğumuz Âsım kırâatinin Hafs rivâyetinde, sadece ءَاَعْجَمِيٌّ (Fussilet,41/44) kelimesindeki ikinci Hemze "teshîl" ile okunur. Yani ikinci Hemze net olarak belirtilmez; Hemze ile Hê arası bir sesle okunur.

Bazı tecvîd yazarları, *"Hemze ile med harfi Elif arası bir sesle okunur"*, şeklinde de ifade etmişlerdir.

Ayrıca:

آللّٰهُ (Yûnus, 10/59; Neml, 27/59);

آلْـٰٔنَ (Yûnus, 10/51 ve 91);

آلذَّكَرَيْنِ (En'âm, 6/143 ve 144);

Kur'ân'da Medd-i Lâzım olarak okunan bu kelimeler, ءَاَلْاٰنَ ، ءَاَللّٰهُ ، ءَاَلذَّكَرَيْنِ şeklindeki asılları düşünülerek, ikinci Hemzeler teshîl ile de okunabilirler.

Not: İşmâm, imâle ve teshîlin nasıl okunacağını iyi kavramak için, ehline iyi kulak vermek; iyi bilenlerden duymak ve öğrenmek gerekir.

Bazı İfadelere Ait Özel Okunuşlar

A- إِنَّ وَلِيِّـۧ َ اللّٰهُ Cümleleri:

Bir çok okuyucu إِنَّ وَلِيِّـۧ َ اللّٰهُ kelimelerini (A'râf, 7/196) **İnne veliy yallâhü** şeklinde yanlış olarak okumaktadır. Oysa bu kelimelerin **doğru okunuşu** şöyledir:

إِنَّ وَلِيِّـيَ اللّٰهُ = **İnne veliy yi yallâhü**

B- بِئْسَ الِاسْمُ Kelimeleri:

Hucurât sûresinde geçen[6] بِئْسَ الِاسْمُ kelimelerini de **Bi'sel ismü şeklinde hatalı okuyanlar** görülmektedir.

Bu kelimelerin **doğru okunuşu** ise şöyledir:

بِئْسَ الِاسْمُ = **Bi'se lismü**

Şayet الاسْمُ kelimesinden alınacak olursa: اَلِاسْمُ (e lismü) ya da الِاسْمُ (lismü) şeklinde okunabilir. اَلْاِسْمُ (el ismü) şeklinde okumak yanlıştır.

C- Altında Sîn Harfi Bulunan Kelimeler:

Kur'ân'da Sâd ile yazılı olan bazı kelimelerin, Türkiye baskısı Mushaflarda kelimenin altında; Arap baskısı Mushaflarda ise kelimenin üstünde küçük **Sîn harfi** görülmektedir. Bunun anlamı şudur:

Âsım Kırâatinde Okunuşu		**Kur'ân'da Yazılışı**	
وَيَبْسُطُ	Sîn ile	وَيَبْصُطُ	Bakara, 2/245
بَسْطَةً	Sîn ile	بَصْطَةً	A'râf, 7/69
اَلْمُصَيْطِرُونَ	Sâd câiz	اَلْمُصَيْطِرُونَ	Tûr, 52/37
اَلْمُسَيْطِرُونَ	Sîn câiz		

Buna göre Bakara ve A'râf sûrelerinde geçen **Sâd** harfleri, kırâatimizde **Sîn** ile okunur.

Tûr sûresi'ndeki الْمُصَيْطِرُونَ kelimesinde geçen **Sâd** harfi ise, **hem Sâd hem de Sîn** ile okunabilir.

---

[6] Hucurât, 49/11.

D- Altında Med (مد) ve Kasr (قصر) Yazılı Olan Kelimeler:

Bir kelimede, hangi harfin altında **مد** işareti varsa, o harf bir Elif miktarı uzatılarak okunur; hangi harfin altında **قصر** işareti varsa, o harf de uzatılmadan okunur.

قصر Yazılı Olan Kelimeler		**مد Yazılı Olan Kelimeler**	
Okunuşu	Mushaf'ta Yazılışı	Okunuşu	Mushaf'ta Yazılışı
مَٓاءُكُمْ	مَٓاؤُكُمْ	جَٓاؤُوكَ	جَٓاؤُكَ
اُلٰٓئِكَ	اُولٰٓئِكَ	اُوتُوا	اُوتُوا
اُلٰى	اُولٰى	اُولٰى	اُولٰى
اَنَ	اَنَا	دَاوُودَ	دَاوُدَ
لٰكِنَّ	لٰكِنَّا	يَلْوُونَ	يَلْوُنَ
سَلَاسِل	سَلَاسِلَا	يَسْتَوُونَ	يَسْتَوُنَ
لِشَیْءٍ	لِشَاىْءٍ	مَا وُورِیَ	مَا وُرِیَ
وَلَاتَيْئَسُوا	وَلَاتَايْئَسُوا	يُرَٓاؤُونَ	يُرَٓاؤُنَ
لَاَذْبَحَنَّهُ	لَاَاذْبَحَنَّهُ	لِيَسُٓوؤُوا	لِيَسُٓؤُا
لَمْ يَنْتَهِ	لَمْ يَنْتَهِ	فٖيهٖى مُهَانًا	فٖيهٖ مُهَانًا
		وَاِذَا الْمَوْؤُودَةُ	وَاِذَا الْمَوْءُدَةُ

Sekte

السَّكْتَةُ

Sekte, sözlükte "*susmak*" demektir. Tecvîd ıstılahında ise "*Sekte: nefes almadan sesin kesilmesidir.*"

اَلسَّكْتَةُ قَطْعُ الصَّوْتِ دُونَ النَّفَسِ (اَوْ دُونَ التَّنَفُّسِ)

Aşağıda göreceğimiz bazı Kur'ân âyetlerini tilâvet ederken, bir kelimeyi okuyup bir saniye kadar nefes almadan susmak ve sonra diğer kelimeyi okumaya devam etmektir.

Okumakta olduğumuz Âsım kırâatinin Hafs rivâyetine göre Kur'ân'da, dört yerde sekte yapılarak okunur:

1) Yâsîn,36/52: مَنْ بَعَثَنَا مِنْ مَرْقَدِنَا ۜ هٰذَا مَا وَعَدَ الرَّحْمٰنُ

2) Kehf, 18/1: وَلَمْ يَجْعَلْ لَهُ عِوَجًا ۜ قَيِّمًا لِيُنْذِرَ بَأْسًا شَدِيدًا

3) Kıyâme, 75/27: * وَقِيلَ مَنْ ۜ رَاقٍ

4) Mutaffifîn, 83/14: كَلَّا بَلْ ۜ رَانَ عَلٰى قُلُوبِهِمْ مَا كَانُوا يَكْسِبُونَ

Bunlardan ilk ikisinde hem vakf, hem de vasl yapılabilir. Vasl yapıldığında, bizim kırâatimizde sekte ile okunur.

عِوَجًا ve مَرْقَدِنَا kelimelerinde vakf yapmak, öncelikli sıradır.

Dikkat edilirse Kehf sûresindeki عِوَجًا kelimesi âyet sonudur ve üzerinde ط durağı vardır. Yâsîn'deki مَرْقَدِنَا kelimesinin üzerinde de م durağı görülmektedir.

Bu duraklarda durmak, evlâ olanıdır. Şayet durmayıp geçilecek olursa, kırâatimize göre sekte yapılır.

عِوَجًا kelimesinde sekte yapılırken, aynen vakfta olduğu gibi عِوَجَا şeklinde Medd-i Tabîî olarak okunur.

Kıyâme ve Mutaffifîn'de ise vakf yapılmaz; vasl yapılmalıdır. بَلْ ve مَنْ kelimelerinde durup, sonraki kelimelerden devam etmek şeklinde bir okuyuş câiz değildir. Vasl halinde ise بَلْ ve مَنْ kelimelerinden sonra, "Râ" harfi ile başlayan bir kelime geldiğinden tecvîtte idğâm yapılır. Ancak kırâatimiz, bu iki yerde idğâm yapmaz; مَنْ ile رَاقٍ , بَلْ ile رَانَ arasını sekte yaparak ayırt etmeyi tercih eder.

Zikredilen bu âyetlerde Hafs'ın sekte yapması, O'nun duyduğu ve tespit ettiği okuma çeşitleri içinden bir tercihidir. Yani sekte yapılıp yapılmadığında meydana gelebilecek anlam incelikleri, sekte ile okumayı tercih etmesinde etkili olmuştur diyebiliriz. Şimdi sekte yapılan bu âyetlerdeki mana inceliklerine dikkat çekelim.

1- Kehf sûresi, birinci âyetin sonundan ikinci âyetin başına geçiş yaparken:

وَلَمْ يَجْعَلْ لَهُ عِوَجًا ۜ قَيِّمًا لِيُنْذِرَ بَأْسًا شَدِيدًا

Kehf sûresinin birinci âyetinin sonunda durup, ikinci âyetinin başından okumaya devam edildiğinde, ya da birinci âyetin sonunda sekte yaparak ikinci âyetin başına devam edildiğinde mana şöyle olacaktır:

"Kuluna kitabı, hiç bir eğrilik (çarpıklık) yapmadan, dosdoğru indiren Allah'a hamdolsun."

Manaya dikkat edilirse burada *"hiç bir eğrilik yapmadan"* cümlesi ile *"dosdoğru"* kelimesi, âyetin başındaki *"indirdi"* fiiline ayrı ayrı hâl durumundadır. Kur'ân'ın hangi özelliklerle indirildiğini beyan etmektedir.

Şayet sektesiz geçiş yapılırsa, iki şey düşünülebilir:

a) قَيِّمًا kelimesi, عِوَجًا kelimesine sıfat vâkî olur ve şu anlama gelir: *"O'nda doğru bir eğrilik yapmadı"*.

b) قِيَمًا kelimesi, وَلَمْ يَجْعَلْ لَهُ fiiline ikinci mef'ûl (tümleç) olur ve şu manayı ifade eder: " *O'nda eğrilik, doğruluk yapmadı.*"

Görüldüğü üzere birinci âyetin sonunda vakf yapıp, ikinci âyeti okumaya devam etmek en uygun olanıdır. Bu takdirde âyetten kast olunan mana gerçekleşmiş olur.

Birinci ayetin sonunda durmadan ikinci âyete geçiş yapılacak olursa, kırâatimize göre sekte yapılarak okunur ki, vakf anındaki anlam aynen gerçekleşmiş olur.

2-Yâsin sûresi, 52. âyette:

مَنْ بَعَثَنَا مِنْ مَرْقَدِنَا سكته هٰذَا مَا وَعَدَ الرَّحْمٰنُ

Bu ayette مَرْقَدِنَا kelimesi üzerinde durulup ya da sekte yapılıp geçilecek olursa, anlam aynıdır:

(Kıyâmet günü inanmayanlar:) Vay halimize! Kabirlerimizden bizi kim diriltip çıkardı, derler. (Onlara:) Bu, Rahmân'ın va'dettiği şeydir (denilir)."

Şayet hiç vakf veya sekte yapılmadan okunacak olursa, anlamda bir farklılık göze çarpar:

"*Rahmân'ın va'dettiği bu kabrimizden bizi kim çıkardı, derler.*"

Görüldüğü gibi burada, soru ile cevap birbirine karışmış; inanmayanların kendi kendilerine hayret ve dehşet içinde sorduğu soruya verilmesi gereken cevapta bir eksiklik meydana gelmiş olmaktadır. Bunun için ya مَرْقَدِنَا kelimesi üzerinde duralım; ya da geçersek sekte yapalım.

3- Kıyâme sûresi, 27. âyette: وَقِيلَ مَنْ سكته رَاقٍ

"*Okuyup üfleyecek (ya da tedavi edecek)* ***bir kimse yok*** *mudur, denilir*".

Kıyâme sûresinin bu âyetini okurken, مَنْ ile رَاقٍ arasında sekte yapılır.

Sekte yapılmadan okunacak olursa, مَنْ kelimesinden sonra Râ harfi geldiğinden "*idgâm bilâ gunne*" yapılması gerekecek ve مَرَّاقٍ şeklinde okunacaktır ki, anlamı "*çorbacı*" demek olacaktır.

Görülüyor ki, sekte yapılmadığı takdirde, telâffuzdaki kelime benzerliğinden dolayı zihinde farklı çağrışımlar meydana getirebilecektir. Bunun için مَنْ ile رَاقٍ kelimesinin arasını sekte yaparak okumaya özen gösterelim.

4- Mutaffifin sûresi, 13. âyette:

كَلَّا بَلْ رَانَ عَلٰى قُلُوبِهِمْ مَا كَانُوا يَكْسِبُونَ

Kırâatimizde Mutaffifin sûresinin bu âyetinde بَلْ ile رَانَ arası sekte yapılarak okunur ve anlamı şudur:

"*Hayır, hayır! Onların kazandıkları (günahlar), kalpleri üzerinde pas bağlamıştır.*"

Eğer sekte yapılmadan okunacak olursa, بَرَّانَ şeklinde okunacağından, âyeti hiç ilgisi olmayan "*küpçü*" kelimesini çağrıştıracaktır. Bundan dolayı burada da بَلْ ile رَانَ arası sekte yapılarak okunacak olursa, manadaki incelik daha güzel ortaya çıkacaktır.

Hâ-i Sekitler

لَمْ يَتَسَنَّهْ	Bakara, 2/259
اِقْتَدِهْ	En'âm, 6/90
كِتَابِيَهْ	Hâkka, 69/19,25
حِسَابِيَهْ	Hâkka, 69/20,26
مَالِيَهْ	Hâkka, 69/28
سُلْطَانِيَهْ	Hâkka, 69/29
مَاهِيَهْ	Kâria, 101/10

Bu kelimelerde duruldugunda, bütün kırâat imamları kelime sonundaki Hê'leri ispat eder; açıkça okur. Geçiş yapıldığında ise, bazı kırâat imamları okur; bazıları ise okumaz.

Geçiş halinde ispat edilmesini (açıkça okunmasını), bazı tecvîd bilginleri "sekte yapılır" şeklinde yorumlamışlar; bazı bilginler ise, önündeki kelimeye karıştırmadan "açıkça okunur" demişlerdir.

Bu Hê'lerin hikmetine gelince:

Bakara ve En'âm sûrelerinde لَمْ يَتَسَنَّهْ ve اِقْتَدِهْ kelimelerindeki Hê harfleri, لَمْ يَتَسَنَّ ve اِقْتَدِ kelimelerine bitişmiştir. Bu kelimelerin aslı, لَمْ يَتَسَنَّى ve اِقْتَدِى idi. Cezm alâmeti olarak sondaki Yê'ler (illet harfleri) düşmüş ve لَمْ يَتَسَنَّ ve اِقْتَدِ şeklini almıştır.

Bu kelimelerin üzerinde durulduğunda لَمْ يَتَسَنْ ve اِقْتَدْ şeklinde olacaktı. Oysa لَمْ يَتَسَنَّ ve اِقْتَدِ kelimelerinde îrâb harekeleri, yani son harf harekelerinin belirtilmesi daha uygun olacağından, sonlarına bir Hê ilâvesiyle لَمْ يَتَسَنَّهْ ve اِقْتَدِهْ olmuştur.

لَمْ يَتَسَنَّهْ kelimesinin, تَسَنَّهَ يَتَسَنَّهُ kökünden geldiğini ve Hê harfinin kelimenin aslında olduğunu söyleyenler de vardır.

Gerçi Arapçada يَتَسَنَّهُ تَسَنَّهَ fiili ile يَتَسَنَّى تَسَنَّى fiili aynı anlama gelmektedir.

كِتَابِيَهْ ، حِسَابِيَهْ ، سُلْطَانِيَهْ ، مَالِيَهْ ، مَاهِيَهْ kelimelerine gelince:

Bunların geçtiği sûrelerde, kendilerinden önceki ve sonraki âyetlerin sonunda ya zamir ya da müennes Tê'si (Hê'ye benzeyen Tê) vardır. Gerek zamir gerekse müennes Tê'lerinde durulduğunda hepsi cezmli Hê olarak okunur.

Bu kelimelerin aslı كِتَابِى ، حِسَابِى ، سُلْطَانِى ، مَالِى ، مَاهِى idi.

Zikredilen bu kelimelerin sonuna da birer Hê harfi ilâve edilerek üzerlerinde durulmuş ve secî sanatı meydana gelmiştir. Bundan dolayı bütün kırâat imamları, vakf halinde bu Hê harfini okumuşlardır. Vasl halinde ise bazı kırâat imamları, secî sanatının ortadan kalkmasından dolayı Hê harflerini okumamış; bazı kırâat imamları da Mushaf'ta yazılı olmasından dolayı okumuştur.

Çeşitli nedenlerle yapılan bu ilâveler vahye dayanmaktadır; sonradan yapılan bir ilâve değildir.

Vakf ve Secâvendler

Bir kelimede durup nefes almaya vakf denir.

Vakf, Kur'ân okunurken nefesin yetmediği anda, âyet sonlarında ya da üzerinde bir durak işareti bulunan kelimede meydana gelir. Her ne sebeple olursa olsun bir kelime üzerinde durulduğunda, kelimenin sonundaki harfte bir takım uygulamalar olur ki, bunlara vakf kuralları denir.

Gerek âyet ortası gerekse âyet sonunda, kelimeler üzerine konulan işaretler daha çok dikkati çeker. Türkiye ve Arabistan baskısı Mushaflarda kullanılan bu işaretlerin özelliklerini belirttikten sonra, vakf kurallarını açıklayacağız.

Türkiye Baskısı Mushaflardaki İşâretler :

Türkiye baskısı Mushaflarda, âyetler üzerinde genellikle Muhammed b. Tayfûr es-**Secâvendî**'nin koyduğu işaretler kullanılmaktadır. Nitekim bu ilim adamının adına izafeten, bu işaretlere ***secâvend*** denilmektedir. Secâvendî'nin koyduğu işaretler şunlardır :

م : اَلْوَقْفُ اللاَّزِمُ Durulması gereken vakf işareti. Cümle bitmiş olup, mânâ tamamdır.

فَلَا يَحْزُنْكَ قَوْلُهُمْ م اِنَّا نَعْلَمُ مَا يُسِرُّونَ وَ مَا يُعْلِنُونَ *

ط : اَلْوَقْفُ الْمُطلَقُ Lâzım ya da câiz gibi her hangi bir kayıtla kayıtlı olmayan bir vakf işaretidir. Bu işarette de mânâ tamam kabul edildiğinden, durulur.

وَ الشَّمْسُ تَجْرِى لِمُسْتَقَرٍّ لَهَا ط ذٰلِكَ تَقْدِيرُ الْعَزِيزِ الْعَلِيمِ *

ج : اَلْوَقْفُ الْجَائِزُ Durmak da geçmek de câizdir; ancak durmak daha iyidir.

هُوَ اللهُ الَّذِى لَا اِلٰهَ اِلَّا هُوَ ج عَالِمُ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ ج هُوَ الرَّحْمٰنُ الرَّحِيمُ *

ز : اَلْوَقْفُ الْمُجَوَّزُ Durmak da geçmek de câizdir; ancak geçmek daha iyidir.

تَبَارَكَ الَّذِى بِيَدِهِ الْمُلْكُ ز وَ هُوَ عَلٰى كُلِّ شَىْءٍ قَدِيرٌ *

قف işareti ج ya da ز işareti gibi kabul edilir.

وَاعْفُ عَنَّا قف وَاغْفِرْلَنَا قف وَارْحَمْنَا قف اَنْتَ مَوْلٰينَا فَانْصُرْنَا ....
عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ *

اَلْوَقْفُ الْمُرَخَّصُ : ص Durmaya ruhsat verilmiş demektir; geçmek daha iyidir.

بَلْ عَجِبْتَ وَ يَسْخَرُونَ ۖ * وَ اِذَا ذُكِّرُوا لَا يَذْكُرُونَ ۖ *

ق : Kimine göre وَقٰى يَقِى fiilinden emr-i hâzırdır; "**durulmamalı**" anlamına gelir. Kimine göre ise " قِيلَ " fiilini hatırlatan Kâf'tır. Bu takdirde "**durulabilir**" anlamını ifade eder. Dolayısıyla geçmek iyidir.

لَقَدْ جَٓاءَكُمْ رَسُولٌ مِنْ اَنْفُسِكُمْ عَزِيزٌ ۖ عَلَيْهِ مَا عَنِتُّمْ حَرِيصٌ عَلَيْكُمْ ....

ع : Bu harf hakkında iki görüş vardır:

Kimine göre عَشْرٌ kelimesindeki Ayn harfidir; yaklaşık olarak on âyet civârında mânâ bütünlüğü olan, bir paragraflık bir bölüm ifade eder.

Kimine göre de رُكُوعٌ kelimesindeki Ayn harfidir; hatimle terâvih namaz kıldırılırken, rükûa gidilecek âyet sonu kabul edilen bir işarettir. Meselâ Bakara sûresinin yedinci, yirminci, yirmi dokuzuncu âyetlerin sonlarında bu işaret görülebilir.

∴ ∴ اَلْوَقْفُ الْمُشَارَكَةُ ، اَلْوَقْفُ الْمُعَانَقَةُ Art arda gelen ve aynı hükmü ifade eden işarettir. Herhangi birinde durulur, diğerinde geçilir. Her ikisinde birden durulmamalı ya da geçilmemelidir.

ذٰلِكَ مَثَلُهُمْ فِى التَّوْرٰيةِ ۛ وَمَثَلُهُمْ فِى الْاِنْجِيلِ ۛ ...

اَلْوَقْفُ الْمَمْنُوعُ : لا Durulmaması gereken yeri ifade eden bir işarettir. " لَا = Hayır " ya da " لَا تَقِفْ = durma " demektir.

لا işareti, âyet ortasında geldiğinde durmadan geçilir. Nefes yetmeyip durulacak olursa, geriden alınarak devam edilir. Âyet sonunda geldiğinde, mânâya dikkat edilerek okunuyorsa, geçmek daha iyidir. Şayet bu işaret bulunan âyet sonunda durulmuş ise geriden almaya gerek yoktur.

وَالضُّحٰى لا * وَالَّيْلِ اِذَا سَجٰى لا * مَا وَدَّعَكَ رَبُّكَ وَمَا قَلٰى ط *

لاص Bazen Sâd ve Lâm-Elif birlikte konulmuştur. Bu durumda mânâ tamam olmadığından geçilmelidir. Ancak nefes yetmez ise durmaya ruhsat verilmiştir.

سَبِّحِ اسْمَ رَبِّكَ الْاَعْلٰى لا * اَلَّذٖى خَلَقَ فَسَوّٰى لاص * وَالَّذٖى قَدَّرَ فَهَدٰى لاص *

Arabistan Baskısı Mushaflardaki İşâretler :

قلى : اَلْوَقْفُ kelimesindeki ق harfi ile اَوْلٰى kelimesindeki لٰى hecesinin birleşmesi ile meydana gelen bir işarettir : اَلْوَقْفُ اَوْلٰى

Durmak da geçmek de câizdir; ancak durmak daha iyidir.

قَالُوا اَنُؤْمِنُ كَمَا اٰمَنَ السُّفَهَاءُ قلى اَلَا اِنَّهُمْ هُمُ السُّفَهَاءُ وَلٰكِنْ لَا يَعْلَمُونَ *

صلى : اَلْوَصْلُ kelimesindeki ص harfi ile اَوْلٰى kelimesindeki لٰى hecesinin birleşmesi ile meydana gelmiştir : اَلْوَصْلُ اَوْلٰى

Durmak da geçmek de câizdir; ancak geçmek daha iyidir.

اُولٰٓئِكَ عَلٰى هُدًى مِنْ رَبِّهِمْ صلى وَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ *

ج : اَلْوَقْفُ الْجَائِزُ Durmak da geçmek de câizdir.

يَٓا اَيُّهَا الَّذٖينَ اٰمَنُوا اسْتَعٖينُوا بِالصَّبْرِ وَالصَّلٰوةِ ج اِنَّ اللّٰهَ مَعَ الصَّابِرٖينَ *

Arap baskısı Mushaflardaki م ve لا işaretleri, Türk baskısı Mushaflardaki anlamı ifade eder. Ancak konulduğu kelimeler farklılık gösterir. Âyet sonlarında hiç bir işaret görülmez.

Bu vakf işaretleri için "farzdır ya da haramdır" gibi bir ifade kullanmak doğru değildir. Hz. Peygamber-sahâbe-tâbiînden rivâyet edilerek gelen durma ya da geçme şeklindeki okuyuşlar, kırâat âlimleri tarafından tercihler kullanılarak bir takım işaretlerle ifade edilmiştir.

"*Bu işaretlere dikkat edilerek Kur'ân okunacak olursa daha güzel olur*" demek en doğru sözdür.

Vakf (Duruş) Kuralları

Kelimelerin son harfi dikkate alınarak, aşağıda belirtilen kurallara göre vakf (duruş) uygulanır:

1- Kelimenin son harfi tek harekeli ise cezmli olarak okunur.

Geçişte okunuşu	Duruşta okunuşu
قُلْ اَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ	قُلْ اَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقْ *
قُلْ اَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ	قُلْ اَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسْ *
اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ	اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينْ *

2- Kelimenin sonu tenvînli olduğunda:

a- Bu tenvîn iki esre ya da iki ötre ise yine cezmli olarak okunur.

Geçişte okunuşu	Duruşta okunuşu
سَيَصْلٰى نَارًا ذَاتَ لَهَبٍ	سَيَصْلٰى نَارًا ذَاتَ لَهَبْ *
قُلْ هُوَ اللّٰهُ اَحَدٌ	قُلْ هُوَ اللّٰهُ اَحَدْ *

b- Kelimenin son harfi iki üstünlü ise Elif üzerine durulur.

Geçişte okunuşu	Duruşta okunuşu
وَكَانَ اللّٰهُ عَلِيمًا حَكِيمًا	وَكَانَ اللّٰهُ عَلِيمًا حَكِيمًا *
اَلَمْ نَجْعَلِ الْاَرْضَ مِهَادًا	اَلَمْ نَجْعَلِ الْاَرْضَ مِهَادًا *
وَاَنْزَلَ مِنَ السَّمَٓاءِ مَٓاءً	وَاَنْزَلَ مِنَ السَّمَٓاءِ مَٓاءْ *
فِرَاشًا وَالسَّمَٓاءَ بِنَٓاءً	فِرَاشًا وَالسَّمَٓاءَ بِنَٓاءْ *

3- Kelimenin son harfi müennes Tê'si, yani Hê harfine benzeyen kapalı Tê harfi ise, harekesi ne olursa olsun cezmli Hê gibi durulur.

Geçişte okunuşu	Duruşta okunuşu
هَلْ اَتٰيكَ حَدِيثُ الْغَاشِيَةِ	هَلْ اَتٰيكَ حَدِيثُ الْغَاشِيَهْ *
وُجُوهٌ يَوْمَئِذٍ خَاشِعَةٌ	وُجُوهٌ يَوْمَئِذٍ خَاشِعَهْ *
فِى جَنَّةٍ عَالِيَةٍ	فِى جَنَّةٍ عَالِيَهْ *
لَا تَسْمَعُ فِيهَا لَاغِيَةً	لَا تَسْمَعُ فِيهَا لَاغِيَهْ *

4- Uzatılarak ya da uzatılmadan okunan bütün zamirlerde cezmli olarak durulur.

Geçişte okunuşu	Duruşta okunuşu
يَشْفَعُ عِنْدَهُٓ اِلَّا بِاِذْنِهِ يَعْلَمُ	يَشْفَعُ عِنْدَهُٓ اِلَّا بِاِذْنِهْ ط يَعْلَمُ

5- Kendisinden önceki harf ötre olan harekeli Vâv veya kendisinden önceki harf esre olan harekeli Yê harfleri, duruş halinde medde dönüşür.

Geçişte okunuşu	Duruşta okunuşu
هُوَ اللّٰهُ الَّذِى لَٓا اِلٰهَ اِلَّا هُوَ	هُوَ اللّٰهُ الَّذِى لَٓا اِلٰهَ اِلَّا هُوْ ج عَالِمُ الْغَيْبِ
وَ اِلٰهُ مُوسٰى فَنَسِىَ	وَاِلٰهُ مُوسٰى فَنَسِى *

Bu harfler şeddeli ise, Vâv ve Yê harfleri cezmli olarak okunur. Ancak çok hafif tutularak şeddeli olduğu hissettirilir.

Geçişte okunuşu	**Duruşta okunuşu**
بَعْضُكُمْ لِبَعْضٍ عَدُوٌّ	بَعْضُكُمْ لِبَعْضٍ عَدُوْوْ ع
فَاَضَلَّهُمُ السَّامِرِيُّ	فَاَضَلَّهُمُ السَّامِرِيْىْ *

6- Sonu şeddeli Mîm ve şeddeli Nûn olan kelimelerde, cezmli olarak durulur ve gunnesi belirtilir.

Geçişte okunuşu	**Duruşta okunuşu**
حَقَّ تُقَاتِهٖ فَلَا تَمُوتُنَّ	حَقَّ تُقَاتِهٖ فَلَا تَمُوتُنْنْ
مَثَلُ الْفَرِيقَيْنِ كَالْاَعْمٰى وَالْاَصَمِّ	مَثَلُ الْفَرِيقَيْنِ كَالْاَعْمٰى وَالْاَصَمْمْ

7- Kelimenin sonunda kalkale sıfatlı harf şeddeli ve iki üstünlü değil ise, cezmli olarak durulur ve kalkale yapılır.

Geçişte okunuşu	**Duruşta okunuşu**
قُلْ اَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ	قُلْ اَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقْ *
سَيَصْلٰى نَارًا ذَاتَ لَهَبٍ	سَيَصْلٰى نَارًا ذَاتَ لَهَبْ *

Şeddeli kalkale harflerinde durulduğunda ise, önce sükûn ile tutturulur sonra kalkale sesi çıkarılır.

Geçişte okunuşu	**Duruşta okunuşu**
تَبَّتْ يَدَٓا اَبِى لَهَبٍ وَ تَبَّ	تَبَّتْ يَدَٓا اَبِى لَهَبٍ وَ تَبْبْ*
وَالْبَعْثُ بَعْدَ الْمَوْتِ حَقٌّ	وَالْبَعْثُ بَعْدَ الْمَوْتِ حَقْقْ *

8- Kelimenin sonunda med harfi bulunursa, yine med harfi okurak durulur.

Geçişte okunuşu	**Duruşta okunuşu**
وَالشَّمْسِ وَضُحٰيهَا	وَالشَّمْسِ وَضُحٰيهَا *
وَالَّيْلِ اِذَا يَغْشٰى	وَالَّيْلِ اِذَا يَغْشٰى *
فَادْخُلِى فِى عِبَادِى	فَادْخُلِى فِى عِبَادِى *

9- اَنَا zamiri ve benzerlerinin vakf hâli Medd-i Tabîî, vasl hâli ise Elifi terk ederek okumaktır. Buna benzeyen, yani aynı hükümde olan kelimeler ve okunuş şekilleri şöyledir:

Duruşta okunuşu	**Geçişte okunuşu**	**Kur'ân'da Yazılışı**	
اَنَا	اَنَ	اَنَا	Her yerde
لٰكِنَّا	لٰكِنَّ	لٰكِنَّا	Kehf, 18/38
اَلظُّنُونَا	اَلظُّنُونَ	اَلظُّنُونَا	Ahzâb, 33/10
اَلرَّسُولَا	اَلرَّسُولَ	اَلرَّسُولَا	Ahzâb, 33/66
اَلسَّبِيلَا	اَلسَّبِيلَ	اَلسَّبِيلَا	Ahzâb, 33/67
سَلَاسِلَا	سَلَاسِلَ	سَلَاسِلَا	İnsân, 76/4
قَوَارِيرَا	قَوَارِيرَ	قَوَارِيرَا	İnsân, 76/15

سَلَاسِلَا kelimesinin سَلَاسِلَ şeklinde yazılması da câizdir. Bu takdirde سَلَاسِلْ şeklinde durulur.

Kelime sonlarında bulunan Elif'lerin hikmetine gelince:

Kur'ân'ın her yerinde görülen أَنَا zamiri, imlâ olarak sonu Elif'le yazılagelmiştir.

Kehf sûresindeki لَكِنَّا kelimesinin aslı لَكِنْ أَنَا dir. Okunuşta kolaylık olması açısından أَنَا zamirinin başındaki Hemze'nin üstünü kendinden önceki sâkin Nûn'a nakledilerek لَكِنَ انَا olmuş; sonra da لَكِنَ kelimesinin Nûn'u أَنَا nin Nûn'unda idgâm edilmiş ve لَكِنَّا şeklini almıştır.

Ahzâb sûresindeki اَلظُّنُونَا ، اَلرَّسُولَا ، اَلسَّبِيلَا kelimelerinin sonundaki Elif'ler, kendilerinden önce ya da sonra bulunan âyet sonlarına uygun olarak (secî sanatı dolayısıyla) gelmiştir.

İnsân sûresindeki قَوَارِيرَا ، سَلَاسِلَا kelimelerinin sonundaki Elif'ler ise, Arapça dilbilgisi yönünden "munsarıf" kabul edildiğinden dolayı gelmiştir.

Arapça'da isimler, cer (esre) ve tenvîn kabul ederse munsarıf; etmezse gayr-ı munsarıf kabul edilirler.

10- أَنَا zamirine benzediği halde aynı hükümde olmayan kelimelerde ise, sonda bulunan Elifler gerek duruşta gerekse geçişte dikkate alınmaz.

Duruşta okunuşu	**Geçişte okunuşu**	**Kur'ân'da Yazılışı**	
ثَمُودْ	ثَمُودَ	ثَمُودَا	Hûd, 11/68
لَنْ نَدْعُوا	لَنْ نَدْعُوَ	لَنْ نَدْعُوَا	Kehf, 18/14
لِيَرْبُوا	لِيَرْبُوَ	لِيَرْبُوَا	Rûm, 30/39
لِتَتْلُوا	لِتَتْلُوَ	لِتَتْلُوَا	Ra'd, 13/30

ثَمُودَا kelimesinin sonundaki Elif, Arapça dilbilgisi yönünden "munsarıf" kabul edilişine göre yazılmış; kırâatimizde gayr-ı munsarıf kabul edildiğinden Elif okunmamıştır. Munsarıf kabul edildiğinde üstünlü halde ثَمُودًا şeklinde, sonu tenvînli ve Elif'li olacaktı.

لَنْ نَدْعُوَا ، لِيَرْبُوَا ، لِتَتْلُوَا kelimelerinde sonda görülen Elif, Kur'ân imlâsında kendinden önceki harf ötre olan üstünlü Vâv'lardan sonra Elif yazılır.

11- فَمَٓا اٰتٰينِ َۧ اللّٰهُ (Neml, 27/36) cümlesindeki فَمَٓا اٰتٰينِ َۧ kelimesinde iki şekilde durulabilir:

a- Kelimenin sonundaki Yê harfini hazfederek:

فَلَمَّا جَٓاءَ سُلَيْمٰنَ قَالَ اَتُمِدُّونَنِ بِمَالٍ فَمَٓا اٰتٰينْ

b- Kelimenin sonundaki Yê harfini medde dönüştürerek:

فَلَمَّا جَٓاءَ سُلَيْمٰنَ قَالَ اَتُمِدُّونَنِ بِمَالٍ فَمَٓا اٰتٰينِ ى

Vasl (Geçiş) Kuralları

Âyetlerdeki kelimelerde durmayıp devam ederek okumaya vasl denir. Gerek âyet sonları gerekse vakf işareti bulunan kelimelerin son harekelerini belirterek bir sonraki kelimeye devam etmeye de vasl denir. Geçiş yapıldığında, kendisinden sonra gelen kelimenin baş harfine göre gerekli olan tecvîd kuralları uygulanır. Bu kuralları da maddeler halinde açıklayalım.

1- Sonu tek harekeli olan kelimeden geçiş:

a- Sonu tek harekeli olan kelimeden kat' Hemzeli bir kelimeye geçiş yapılırken, hem kelimenin sonundaki hareke hem de önüne gelen kelimenin başındaki Hemze belirtilir.

Geçişte okunuşu	Duruşta okunuşu
بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ اِذَا جَآءَ	بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمْ * اِذَا جَآءَ
مَالِكِ يَوْمِ الدِّينِ اِيَّاكَ نَعْبُدُ	مَالِكِ يَوْمِ الدِّينْ * اِيَّاكَ نَعْبُدُ

b- Sonu tek harekeli olan kelimeden vasl Hemzeli bir kelimeye geçiş yapılırken, geçiş yapılacak olan kelimenin başındaki Hemze okunmaz.

Geçişte okunuşu	Duruşta okunuşu
بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ الْحَمْدُ لِلّٰهِ	بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمْ * اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ
هُدًى لِلْمُتَّقِينَ الَّذِينَ	هُدًى لِلْمُتَّقِينْ * اَلَّذِينَ
يَآاَيَّتُهَاالنَّفْسُ الْمُطْمَئِنَّةُ ارْجِعِى	يَآاَيَّتُهَاالنَّفْسُ الْمُطْمَئِنَّهْ * اِرْجِعِى
فِى السَّمٰوَاتِ ا ئْتُونِى بِكِتَابٍ	فِى السَّمٰوَاتِ ط اِيتُونِى بِكِتَابٍ

فِى السَّمٰوَاتِ ط اِيتُونِى بِكِتَابٍ âyetinde[7] اِيتُونى kelimesinin başındaki Hemze, vasl Hemzesidir.

Bu kelime, اَتَى يَأْتِى fiilinden emr-i hâzır çoğuldur: اِيتُوا Sonuna da نِى zamiri bitişmiştir. Kelimenin aslı اِئْتُونِى dir. Arap dilinde Hemze Hemze'ye tutturularak okunmaz; sâkin olan Hemze medde dönüşür ve اِئْتُونِى kelimesi اِيتُونِى şeklini alır.

---

[7] Ahkâf, 46/4.

Kur'ân'da buna benzer örnekler vardır. Ancak diğer örnekler, vasl halinde bulunduğundan fark edilmiyor. Eğer onlar da vakf yapılıp Hemzeli kelimeden başlanırsa, bu örneğin benzeri olduğu anlaşılacaktır. Şöyle ki:

Hemzeli kelimeden <u>başlanıldığında okunuşu</u>	**Kur'ân'da <u>yazılışı ve okunuşu</u>**
إ يتوُنى بِهِ	وَقَالَ الْمَلِكُ ائْتوُنى بِهِ Yûsuf, 12/50 ; 54
إيتِنَا	اِلَّا اَنْ قَالُوا ائْتِنَا Ankebût, 29/29
إيتِ	لِقَّاءَنَا ائْتِ Yûnus, 10/15
إيذَنْ لِى	مَنْ يَقُولُ ائْذَنْ لِى Tevbe, 9/49
أُوتُمِنَ	فَلْيُؤَدِّ الَّذِى اؤْتُمِنَ Bakara, 2/283

c- Sonu tek harekeli olan kelimeden Hemzeli olmayan bir kelimeye geçiş yapılırken, kelimenin sonundaki hareke belirtilir.

<u>**Geçişte okunuşu**</u>	<u>**Duruşta okunuşu**</u>
عَمَّ يَتَسَّاءَلُونَ عَنِ النَّبَاِ الْعَظِيمِ	عَمَّ يَتَسَّاءَلُونْ * عَنِ النَّبَأِ الْعَظِيمْ *

2- Sonu çift harekeli (tenvînli) olan kelimeden geçiş:

a- Sonu çift harekeli (tenvînli) olan kelimeden Hemzeli olmayan bir kelimeye geçiş yapılırken, önüne gelen kelimenin baş harfine göre izhâr, ihfâ, idgâm ya da iklâb gibi tecvîd kuralı uygulanır.

Geçişte okunuşu	Duruşta okunuşu
وَ الْعَادِيَاتِ ضَبْحًا فَالْمُورِيَاتِ İhfâ	وَ الْعَادِيَاتِ ضَبْحَا * فَالْمُورِيَاتِ
وَلَيَالٍ عَشْرٍ وَالشَّفْعِ İdgâm maa'l-gunne	وَلَيَالٍ عَشْرْ * وَالشَّفْعِ
فِى جَنَّةٍ عَالِيَةٍ لَا تَسْمَعُ İdgâm bilâ gunne	فِى جَنَّةٍ عَالِيَهْ * لَا تَسْمَعُ
اِنَّ لِلْمُتَّقِينَ مَفَازًا حَدَّائِقَ İzhâr	اِنَّ لِلْمُتَّقِينَ مَفَازَا * حَدَّائِقَ

b- Sonu çift harekeli olan kelimeden vasl Hemzeli bir kelimeye geçiş yapılırken, kelime başındaki vasl Hemzesi okunmaz. Birinci kelimenin son harfindeki tenvîn tek hareke ile okunur ve esreli bir Nûn sesi çıkarılarak sonraki âyete geçiş yapılır. Bu durum yazıda, tenvînli kelimenin altına esreli küçük bir Nûn harfi konularak belirtilir.

عُزَيْرٌ ابْنُ اللّٰهِ = عُزَيْرُ ابْنُ اللّٰهِ   نُوحٌ ابْنَهُ = نُوحُ ابْنَهُ

Arap dilinde iki sâkinin art arda (karşı karşıya) gelmesine اِجْتِمَاعُ السَّاكِنَيْنِ ya da اِلْتِقَاءُ السَّاكِنَيْنِ denir. Bu durumda telâffuzda güçlük olur. Bu telâffuz güçlüğünü gidermek için birinci sâkin esre ile okunur.

Zikredilen misallerde de, عُزَيْرٌ ابْنُ اللّٰهِ kelimesi عُزَيْرٌ اِبْنُ اللّٰهِ idi. اِبْنُ kelimesinin Hemze'si vasl Hemzesi olduğundan okunmaz. Sonu Tenvînli olan عُزَيْرٌ kelimesinin okunuşu عُزَيْرُنْ şeklindedir. Art arda gelerek okunduğunda عُزَيْرُنْ ابْنُ اللّٰهِ şeklinde olacak ve okuma zorluğu meydana gelecekti.

Bu zorluğu ortadan kaldırmak için, عُزَيْرٌ şeklinde okunan kelimenin sonundaki sâkin Nûn esre ile okunmuş ve Kur'ân imlâsında da kelime altında küçük esreli bir Nûn şeklinde yazılmıştır. Kur'ân'da bunun örnekleri çoktur. Bunlardan bir kısmını zikredelim:

Duruşta okunuşu	Geçişte okunuşu	Kur'ân'da yazılışı
قُلْ هُوَ اللّٰهُ اَحَدْ * اَللّٰهُ	قُلْ هُوَ اللّٰهُ اَحَدُ نِ اللّٰهُ	قُلْ هُوَ اللّٰهُ اَحَدٌ * اَللّٰهُ
...هُمَزَةٍ لُمَزَهْ * اَلَّذِى	وَيْلٌ لِكُلِّ هُمَزَةٍ لُمَزَةٍ نِ الَّذِى	وَيْلٌ لِكُلِّ هُمَزَةٍ لُمَزَةٍ * اَلَّذِى
مَثَلَا * اَلْحَمْدُ	مَثَلَ نِ الْحَمْدُ لِلّٰهِ	مَثَلًا ط اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ

c- Sonu çift harekeli olan kelimeden kat' Hemzeli bir kelimeye geçiş yapılırken, izhâr kuralı uygulanır.

Geçişte okunuşu	Duruşta okunuşu
لَايَذُوقُونَ فِيهَا بَرْدًا وَلَا شَرَابًا اِلَّا	لَايَذُوقُونَ فِيهَا بَرْدًا وَلَا شَرَابَا * اِلَّا
اِنّىٓ اِذًا لَفِى ضَلَالٍ مُبِينٍ اِنّىٓ اٰمَنْتُ	اِنّىٓ اِذًا لَفِى ضَلَالٍ مُبِينْ * اِنّىٓ اٰمَنْتُ

3- Sonu med harfi olan kelimeden geçiş:

a- Sonu med harfi olan bir kelimeden Hemzeli olmayan bir kelimeye geçiş yapılırken, hem kelimenin sonundaki med harfi, hem de önüne gelen kelimenin ilk harfi aynen okunur.

Geçişte okunuşu	Duruşta okunuşu
وَ الضُّحٰى وَ الَّيْلِ اِذَا سَجٰى	وَ الضُّحٰى * وَ الَّيْلِ اِذَا سَجٰى *
فَاسْتَوٰى وَهُوَ بِالْاُفُقِ الْاَعْلٰى	فَاسْتَوٰى لا * وَهُوَ بِالْاُفُقِ الْاَعْلٰى ط *

b- Kat' Hemzeli bir kelimeye ise Medd-i Munfasıl yapılarak geçilir.

Geçişte okunuşu	Duruşta okunuşu
سَنُقْرِئُكَ فَلَا تَنْسٓى اِلَّا مَا شَٓاءَ اللّٰهُ	سَنُقْرِئُكَ فَلَا تَنْسٰى * اِلَّا مَا شَٓاءَ اللّٰهُ
اَرَاَيْتَ اِنْ كَانَ عَلَى الْهُدٰٓى اَوْ اَمَرَ	اَرَاَيْتَ اِنْ كَانَ عَلَى الْهُدٰى * اَوْ اَمَرَ

c- Sonu med harfi olan kelimeden vasl Hemzeli bir kelimeye geçiş yapılırken, hem med harfi hem de vasl Hemzesi okunmaz.

Geçişte okunuşu	Duruşta okunuşu
لَا يَصْلٰيهَٓا اِلَّا الاَشْقَى الَّذٖى	لَا يَصْلٰيهَٓا اِلَّا الاَشْقٰى * اَلَّذٖى

4- Sonunda zamir bulunan kelimeden geçiş:

a- Sonunda zamir bulunan bir kelimeden Hemzeli olmayan bir kelimeye geçiş yapılırsa, kendisinden önceki harfin durumuna bağlı olarak uzatılır ya da uzatılmaz.

Geçişte okunuşu	Duruşta okunuşu
عِنْدَهٓ اِلَّا بِاِذْنِهٖ يَعْلَمُ مَا بَيْنَ اَيْدٖيهِمْ	عِنْدَهٓ اِلَّا بِاِذْنِهْ ط يَعْلَمُ مَا بَيْنَ اَيْدٖيهِمْ
وَرَضُوا عَنْهُ ذٰلِكَ لِمَنْ خَشِىَ رَبَّهُ	وَرَضُوا عَنْهْ ط ذٰلِكَ لِمَنْ خَشِىَ رَبَّهْ *

b- Sonunda zamir bulunan bir kelimeden kat' Hemzesi bulunan kelimeye geçiş yapılırsa, zamirin uzatılıp uzatılmama durumuna göre kural uygulanır. Zamir uzatılma durumunda ise, Medd-i Munfasıl meydana gelir; uzatılmama durumunda ise aynen okunur.

Geçişte okunuşu	Duruşta okunuşu
مِنْهُ اِلَّا	مِنْهْ ط اِلَّا
اِلٰى طَعَامِهٖٓ اَنَّا صَبَبْنَا	اِلٰى طَعَامِهْ * اَنَّا صَبَبْنَا

c- Sonunda zamir bulunan bir kelimeden vasl Hemzesi bulunan kelimeye geçiş yapılırsa, Vasl Hemzesi okunmaz; zamir de uzatılmaz.

<u>Geçişte okunuşu</u>	<u>Duruşta okunuşu</u>
بِاَمْرِهِ اللّٰهُ	بِاَمْرِهْ * اَللّٰهُ

5- Besmele'den Hemze ile başlamayan sûre başlarına geçiş:

Besmelenin son harfine hareke verilerek devam edilir; başka bir kural uygulanmaz. Hurûf-u mukattaa ile başlayan tüm sûrelerde de bu kural geçerlidir.

<u>Vasl (geçiş) hali</u>	<u>Vakf (duruş) hali</u>
بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ قُلْ اَعُوذُ	بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمْ * قُلْ اَعُوذُ
بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ طٰسٓمٓ *	بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمْ * طٰسٓمٓ *
بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ الٓمٓ *	بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمْ * الٓمٓ *

6- Besmele'den kat' Hemzeli sûre başlarına geçiş :

Kat' Hemzeli sûre başlarında hiçbir kural uygulanmaz ve Hemzeler okunur.

	<u>Kat' Hemzeli Sûreler</u>
بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ اَلْهٰيكُمُ التَّكَاثُرُ ...	Tekâsür
بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ اَتٰى اَمْرُ اللّٰهِ	Nahl
بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ اَلَمْ ...	İnşirâh, Fîl
بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ اِنَّا ...	Feth, Kadr, Kevser
بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ اِذَا ...	Münâfikûn, Nasr
بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ اَرَاَيْتَ ...	Mâûn

7- Besmele'den vasl Hemzeli sûre başlarına geçiş:

Vasl Hemzeli sûre başlarında Hemze okunmaz.

<u>Vasl Hemzeli Sûreler</u>

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ ..	Fâtiha, En'âm, Kehf, Sebe', Fâtır
بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ اَلَّذِينَ كَفَرُوا ...	Muhammed
بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ اَلرَّحْمٰنُ * عَلَّمَ الْقُرْاٰنَ *	Rahmân
بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ اِقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ ..	Alâk
بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ اِقْتَرَبَ لِلنَّاسِ ...	Enbiyâ
بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ اِقْتَرَبَتِ السَّاعَةُ ...	Kamer
بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ اَلْحَاقَّةُ * مَا الْحَاقَّةُ *	Hâkka
بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ اَلْقَارِعَةُ * مَا الْقَارِعَةُ *	Kâria

8- Hurûf-u mukattaa'dan, sonra gelen kelimeye geçiş :

Bu kuralları üç maddede zikredebiliriz:

a- Vakf anında nasıl okunuyorsa, geçiş anında da aynı okunanlar (farklı bir kural uygulanmayanlar):

الٓمٓ * ذٰلِكَ الْكِتَابُ لَا رَيْبَ فِيهِ ...   الٓمٓ * اَحَسِبَ النَّاسُ

الٓمٓصٓ * كِتَابٌ اُنْزِلَ اِلَيْكَ ...   الٓرٰ تِلْكَ اٰيَاتُ الْكِتَابِ الْحَكِيمِ

يٰسٓ * وَ الْقُرْاٰنِ الْحَكِيمِ *   نٓ وَالْقَلَمِ وَمَا يَسْطُرُونَ *

طٰسٓمٓ * تِلْكَ اٰيَاتُ الْكِتَابِ الْمُبِينِ   طٰهٰ * مَا اَنْزَلْنَا عَلَيْكَ الْقُرْاٰنَ لِتَشْقٰى

صٓ وَالْقُرْاٰنِ ذِى الذِّكْرِ * كٓهٰيٰعٓصٓ * ذِكْرُ رَحْمَتِ رَبِّكَ عَبْدَهُ زَكَرِيَّا

حٰمٓ * تَنْزِيلُ الْكِتَابِ .... حٰمٓ * عٓسٓقٓ * كَذٰلِكَ يُوحٖى..

قٓ وَالْقُرْاٰنِ الْمَجِيدِ

Bu harflerden sonraki âyet başlarında hangi harf gelmiş olursa olsun, kırâatimiz olan Âsım kırâatinin Hafs rivâyetine göre **izhâr** yapılır; farklı bir kural uygulanmaz.

b- İhfâ ile geçiş yapılanlar:

طٰسٓ تِلْكَ اٰيَاتُ الْقُرْاٰنِ وَ كِتَابٍ مُبِينٍ *

Neml sûresinin başındaki âyete dikkatle bakalım: طٰسٓ Mukattaa harfinin sonunda Sîn var. Bundan sonra gelen تِلْكَ kelimesinin başında ise ihfâ harflerinden Tê geldiğinden, Sîn'den تِلْكَ kelimesine devam edilerek okunacak olursa, **ihfâ** yapılır.

c- Âl-i İmrân sûresinin başındaki الٓمٓ den, önündeki اَللّٰهُ lafzına geçiş yapılacağında, اَللّٰهُ lafzının başındaki Hemzenin fethası (üstünü) kendisinden önceki Mîm'e nakledilir. Bu durumda Mîm:

(1)- Medd-i Tabîî gibi **bir Elif uzatılabilir.**

(2)- Aslı düşünülerek **dört Elif** uzatılarak da okunabilir.

اَلِفْ لَٓامّٓيمَ اللّٰهُ... اَلِفْ لَٓامّٓيمَ اللّٰهُ...

1 Elif 4 Elif — 4 Elif 4 Elif

الٓمٓ deki, لَٓامْ her zaman **dört Elif** uzatılarak okunur.

Vakfta ve İbtidâda Dikkat Edilecek Hususlar

1- Üzerinde durulmayacak yerler:

a- Kelime ortasında durulmamalıdır. Meselâ قُلُوبِهِمْ kelimesinde قُلُو diye; لَا تُؤَاخِذْنَا kelimesinde لَا تُؤَا diye durulmaz.

b- إِذْ ، إِذَا ، مَا ، مَنْ ، مِنْ ، عَنْ ، بَلْ ، لَمْ ، لَمَّا ، لَوْ ، قَدْ ، فِى ، عَلٰى ، إِلَى

gibi benzeri harflerde durulmamalıdır.

c- Harf-i cerlerde ve Arapça isim tamlamasının temel unsurlarından olan muzâfta durulmamalıdır. Kısaca esreli bir kelimeden önceki kelimede durulmaz. Meselâ:

اٰيَاتِ رَبِّهِمْ terkibinde اٰيَاتِ diye; يَوْمِ الدِّينِ terkibinde يَوْمِ diye; وَعَلٰى جُنُوبِهِمْ terkibinde وَعَلٰى diye; مِنْ بَعْدِهِ terkibinde de مِنْ diye durulmaz.

2- Üzerinde durulan bir kelimenin mâkablinden alınmayacak yerler:

Bu kısımda, üzerinde durak işareti olmayan bir yerde, yani âyet ortasında durulduğunda, mâkablinden (öncesinden) alınmaması gereken yerleri belirteceğiz:

a- Mecrûr olan kelimelerde, yani gerek muzâfun ileyh gerekse harf-i cerden sonra gelen kelimelerden alınarak okunmamalıdır.

Kısaca esreli bir kelimeden alınarak okunmaz. Meselâ:

فِى مَنَاكِبِهَا terkibinde durulduğunda, مَنَاكِبِهَا kelimesinden;

اٰيَاتِ رَبِّهِمْ terkibinde durulduğunda, رَبِّهِمْ kelimesinden;

وَعَلٰى جُنُوبِهِمْ terkîbinde durulduğunda, جُنُوبِهِمْ kelimesinden;

بِكُلِّ خَلْقٍ terkîbinde durulduğunda da خَلْقٍ kelimesinden alınarak okunmamalıdır.

b- Kelimelerin başında gelen ب ، مِنْ ، اِلَى ، عَنْ ، عَلَى ، لِ ، كَ gibi harf-i cerlerden **mecbur kalmadıkça** alınmamalıdır. Mecbur kalınırsa alınabilir. Meselâ:

وَمَٓا اَنْزَلْنَا عَلٰى قَوْمِه۪ مِنْ بَعْدِه۪ مِنْ جُنْدٍ مِنَ السَّمَٓاءِ âyetini okurken,

nefes yetmeyip مِنَ السَّمَٓاءِ kelimesinde durulursa, geriden alacağı kelimelerin hepsi harf-i cerli kelimelerdir. Âyetin başına dönse yine nefesi yetmeyecektir.

Bu sebeple istediği bir harf-i cerli kelimeden, yani مِنْ جُنْدٍ kelimesinden veya مِنْ بَعْدِه۪ kelimesinden ya da عَلٰى قَوْمِه۪ kelimesinden alınarak okunabilir.

c- بَعْدَ ve قَبْلَ kelimeleri Arapçada kendisinden sonra gelen kelimeye "muzâf" (tamlanan) durumunda olurlar ve harekeleri duruma göre ya üstün ya da esredir (قَبْلَ ، بَعْدَ ، قَبْلِ ، بَعْدِ). Bu durumda olan بَعْدَ ve قَبْلَ kelimelerinde durulmamalıdır. Şayet üzerinde durulursa, önünde gelen muzâfün ileyhinden koparılmış olacaktır.

Bu kelimelerin önünde gelen "muzâfün ileyh" (tamlayan) hazfedilmişse, بَعْدَ ve قَبْلَ kelimeleri ötrelidir (قَبْلُ بَعْدُ) ve bu kelimelerin üzerinde durulabilir.

Kısaca, ötreli قَبْلُ ، بَعْدُ kelimelerinde durulmalı; üstün ve esreli قَبْلَ ، بَعْدَ ، قَبْلِ ، بَعْدِ kelimelerinde durulmamalıdır.

3- Üzerinde durulan bir kelimenin mâkablinden alınacak yerler:

Kur'ân okurken nefes yetmeyip âyet ortasında durulduğunda, geriden almamız gereken en uygun kelimeler şunlardır:

a- (Arapça biliyorsak) her çeşit fiil;

b- اِنَّ ، اَنَّ ، كَاَنَّ ، لٰكِنَّ ، لَيْتَ ، لَعَلَّ gibi harfler;

c- وَ ، فَ ، ثُمَّ gibi harfler.

İstiâze ve Besmele

Burada İstiâze ve Besmele'nin, sûre başı ve ortalarına ilk defa başlarken; bir sûrenin sonu ya da ortasından diğer bir sûrenin başı ya da ortasına geçiş yaparken uyulması gereken kurallara dikkat çekeceğiz:

A- Tevbe sûresi hariç, diğer sûrelerin ilk âyetine "Eûzü-Besmele" çekilerek başlanır. "Eûzü-Besmele"nin sonlarında durmak ya da geçmekte bir beis yoktur.[8]

اَعُوذُ بِاللّٰهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ * بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ * اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ *

B- Tevbe sûresinin başına **Eûzü** çekilerek başlanır; **Besmele** çekilmez. **Eûzü**'de durulur ya da ilk âyete bitiştirilebilir.[9]

اَعُوذُ بِاللّٰهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ *

بَرَٓاءَةٌ مِنَ اللّٰهِ وَرَسُولِهِ اِلَى الَّذِينَ عَاهَدْتُمْ مِنَ الْمُشْرِكِينَ *

---

8 a- Vakf-ı küll, b- Vakf-ı evvel vasl-ı sânî, c- Vasl-ı evvel vakf-ı sânî, d- Vasl-ı küll.

9 a- Vakf, b- Vasl.

C- Bütün sûrelerin ilk âyeti dışında, diğer âyetlere de aynen sûrelerin ilk âyetinde olduğu gibi **Eûzü-Besmele** çekilerek başlanır ve sûre başındaki uygulama yapılır.[10]

اَعُوذُ بِاللّٰهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ * بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ * اٰمَنَ الرَّسُولُ ....

D- Sûrenin sonundan, başka bir sûrenin başına devam edilmek istenirse, (yani iki sûre arasında) durum şöyledir:[11]

1- Hem âyetin sonunda hem de **Besmele**'de durulabilir.

غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلَا الضَّٓالِّينَ * بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ *

الٓمٓ * ذٰلِكَ الْكِتَابُ لَا رَيْبَ فِيهِ هُدًى لِلْمُتَّقِينَ *

2- Âyetin sonunda durulup, **Besmele** sûreye eklenebilir.

غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلَا الضَّٓالِّينَ *

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ الٓمٓ ذٰلِكَ الْكِتَابُ لَا رَيْبَ فِيهِ هُدًى لِلْمُتَّقِينَ *

3- Aynı anda sûrenin sonundaki âyet **Besmele**'ye, o da diğer sûreye eklenebilir.

غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلَا الضَّٓالِّينَ بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ الٓمٓ ذٰلِكَ الْكِتَابُ.....

Ancak :

غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلَا الضَّٓالِّينَ بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمْ *

şeklinde **âyetin sonu** Besmele'ye **eklenerek durulmaz.**

---

[10] a- Vakf-ı küll, b- Vakf-ı evvel vasl-ı sânî, c- Vasl-ı evvel vakf-ı sânî, d- Vasl-ı küll.

[11] a- Vakf-ı küll, b- Vakf-ı evvel vasl-ı sânî, c- Vasl-ı küll.

4- Sûrenin ortasındaki bir âyete Besmele eklenerek (bitiştirilerek) okunmaz. Besmeleden sonra başka bir âyete ya da bir sûreye devam edip etmemek önemli değildir. Önemli olan, sûre ortasındaki bir âyete Besmele eklenmemesidir.[12] Meselâ :

Âl-i İmrân sûresi, 194. âyetine Besmele bitiştirilerek:

إِنَّكَ لَا تُخْلِفُ الْمِيعَادَ بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ şeklinde okunmaz.

Ancak إِنَّكَ لَا تُخْلِفُ الْمِيعَادَ âyetinde durup nefes alınır; sonra diğer âyet ya da sûre başına Besmele çekilerek devam edilir. Besmelede durulur ya da âyete geçilir.

E- Tevbe sûresinden önceki sûrelerden her hangi birinin sonundan, meselâ Enfâl sûresinin sonundan Tevbe sûresinin başına devam edilerek okunmak istendiğinde:[13]

1- Sûrenin sonunda durulur; sonra **Besmele** çekilmeden Tevbe sûresine devam edilir.

إِنَّ اللّٰهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ * بَرَاءَةٌ مِنَ اللّٰهِ وَرَسُولِهِ إِلَى الَّذِينَ عَاهَدْتُمْ مِنَ الْمُشْرِكِينَ *

2- Sûrenin sonu, Tevbe sûresinin başına iklâb yapılarak eklenebilir.

إِنَّ اللّٰهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ (مْ) بَرَاءَةٌ مِنَ اللّٰهِ وَرَسُولِهِ .....

3- Ya da Enfâl sûresinin sonunda sekte yapılarak Tevbe sûresinin başına devam edilebilir.

إِنَّ اللّٰهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ سكتة بَرَاءَةٌ مِنَ اللّٰهِ وَرَسُولِهِ إِلَى الَّذِينَ عَاهَدْتُمْ مِنَ الْمُشْرِكِينَ *

---

12 a- Vakf-ı küll, b- Vakf-ı evvel vasl-ı sânî.

13 a- Vakf bilâ Besmele, b- Sekit bilâ Besmele, c- Vasl bilâ Besmele.

4- Sûrenin ortasındaki bir âyete Besmele eklenerek (bitiştirilerek) okunmaz. Besmeleden sonra başka bir âyete ya da bir sûreye devam edip etmemek önemli değildir. Önemli olan, sûre ortasındaki bir âyete Besmele eklenmemesidir.[12] Meselâ :

Âl-i İmrân sûresi, 194. âyetine Besmele bitiştirilerek:

اِنَّكَ لَا تُخْلِفُ الْمِيعَادَ بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ şeklinde okunmaz.

Ancak اِنَّكَ لَا تُخْلِفُ الْمِيعَادَ âyetinde durup nefes alınır; sonra diğer âyet ya da sûre başına Besmele çekilerek devam edilir. Besmelede durulur ya da âyete geçilir.

E- Tevbe sûresinden önceki sûrelerden her hangi birinin sonundan, meselâ Enfâl sûresinin sonundan Tevbe sûresinin başına devam edilerek okunmak istendiğinde:[13]

1- Sûrenin sonunda durulur; sonra **Besmele** çekilmeden Tevbe sûresine devam edilir.

اِنَّ اللهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ * بَرَٓاءَةٌ مِنَ اللهِ وَرَسُولِهٖٓ اِلَى الَّذِينَ عَاهَدْتُمْ مِنَ الْمُشْرِكِينَ *

2- Sûrenin sonu, Tevbe sûresinin başına iklâb yapılarak eklenebilir.

اِنَّ اللهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ (مْ) بَرَٓاءَةٌ مِنَ اللهِ وَرَسُولِهٖ .....

3- Ya da Enfâl sûresinin sonunda sekte yapılarak Tevbe sûresinin başına devam edilebilir.

اِنَّ اللهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ~~سكتة~~ بَرَٓاءَةٌ مِنَ اللهِ وَرَسُولِهٖٓ اِلَى الَّذِينَ عَاهَدْتُمْ مِنَ الْمُشْرِكِينَ *

---

12 a- Vakf-ı küll, b- Vakf-ı evvel vasl-ı sânî.

13 a- Vakf bilâ Besmele, b- Sekit bilâ Besmele, c- Vasl bilâ Besmele.

Not: Hatim merâsimlerinde bazı kişilerin:

اٰمِينَ بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ * الٓمٓ ذٰلِكَ الْكِتَابُ لَا رَيْبَ فِيهِ şeklinde okudukları görülmektedir. Kırâatte اٰمِينَ sözcüğü yoktur. Bunu, duâya iştirak kabilinden içimizden söyleyelim.

Kur'ân okumayı bitirdikten sonra صَدَقَ اللّٰهُ الْعَظِيمُ denir.

Şeddeli Harflerde Dudak Ta'limi

Şeddeli harflerde dudak ta'limine geçmeden önce, şeddeli harfin telâffuzu ile ilgili kısa bir bilgi vermek yerinde olacaktır.

Şeddeli telâffuzda harflerin, özellikle ***şedde miktarına*** dikkat edilmelidir.

Şedde miktarı: Harfeyn'den *ekall, harf-i vâhid'ten ekser,* yani iki *harften az, tek harften çok bir telâffuzdur.*

Şeddeli harf, bir cezimli bir de harekeli harften meydana gelmiştir:

أَبَّ = أَبْ + بَ   جَدَّ = جَدْ + دَ

Mûsikî yönünden iki vuruşluk bir zaman dilimidir.

Buradaki vuruşlar, Mûsikîde belirtilen şekilde olması şart değildir. Elimizi kaldırıp masaya vurmak "bir vuruş" kabul edilir. Vuruş temposunun yavaş, orta ve hızlı olması, kırâat usûllerindeki "tertîl, tedvîr ve hadr" tariklerini belirler.

Şeddeli harfin telâffuzunda, birinci vuruşta harf cezimli, ikinci vuruşta ise harekeli okunur. Bu okuyuş temposu, aynı zamanda medlerde bir **elif** miktarı karşılığıdır.

Şeddeli Mîm ve Nûn harfinin temposu ise üç vuruşluk bir zamandır:

Birinci vuruşta harf cezimli okunur; ikinci vuruşta gunne tutulur ve üçüncü vuruşta harekeli kısım söylenir.

İkinci harf:

وَأَسِرُّوا kelimesinde, şeddeli Râ;

لَنْ نُؤْمِنَ kelimesinde, kendisinde idgâm olunan ötreli Nûn;

هُمَزَةٍ لُمَزَةٍ kelimelerinde, ötreli Lâm.

لَيُنْبَذَنَّ ve أُرْسِلْتُمْ بِهِ kelimelerinde Bê harfi.

Harekelere göre uygulama şöyle yapılır :

a- Birinci harfin harekesi üstün ya da esre, ikinci harfin harekesi de ötre ise; ikinci harfe tutturur tutturmaz dudaklar ileri gider ve ötreli harf, gunneli veya gunnesiz bir şekilde okunur. Gunne, ötreli harf üzerinde yapılır.

وَالْحَبُّ ، وَدُّوا ، وَأَسِرُّوا ، هُمَزَةٍ لُمَزَةٍ

مَنْ يُؤْمِنُ ، لَنْ نُؤْمِنَ ، فِى عَمَدٍ مُمَدَّدَةٍ ، عَلَيْهِمْ مُؤْصَدَةٌ

Bunlardan iki misali ele alıp inceleyelim:

وَأَسِرُّوا misalinde birinci harf kabul edilen Sîn harfi esre, ikinci harf kabul edilen Râ harfi şeddeli ve ötre ile harekelidir. Sîn harfinden Râ harfine tutturur tutturmaz dudaklar ileri gider ve Râ harfi ötre ile okunur.

لَنْ نُؤْمِنَ misalinde ise birinci harf kabul edilen sâkin Nûn'dan önceki Lâm harfi üstün, ikinci harf kabul edilen ve kendisinde idgâm olunan Nûn harfi ötre ile harekelidir. Sâkin Nûn ötreli Nûn harfinde idgamlı okunurken dudaklar derhal ileri gider ve gunne bu şekilde tutulduktan sonra ötreli Nûn harfi okunur.

b- Birinci harfin harekesi ötre, ikici harfin harekesi üstün ya da esre olabilir.

Bu durumda ikinci harfe tutturur tutturmaz dudaklar geri gelir yani normale döner; üstün ya da esreli harf, gunneli veya gunnesiz bir şekilde okunur. Gunne, üstün ve esreli harf üzerinde yapılır.

وَيْلٌ لِكُلِّ ، اَتُحَاجُّونِّى ، كُنَّ ، ءَامَنْتُمْ مَنْ ، قَدْ جَاءَتْكُمْ مَوْعِظَةٌ مِنْ رَبِّكُمْ

Bunu da iki misal ile açıklayalım:

كُلَّهُ misalinde birinci harf kabul edilen Kêf harfi ötre, ikinci harf kabul edilen Lâm harfi şeddeli ve üstün ile harekelidir. Kêf harfinden Lâm harfine tutturur tutturmaz dudaklar geri gelir, yani normale döner ve Lâm harfi üstün ile okunur.

ءَامَنْتُمْ مَنْ misalinde ise birinci harf kabul edilen sâkin Mîm'den önceki Tê harfi ötre, ikinci harf kabul edilen ve kendisinde idgâm olunan Mîm harfi üstün ile harekelidir. Sâkin Mîm üstünlü Mîm harfinde idgamlı okunurken dudaklar derhal geri gelir, yani normale döner ve gunne bu şekilde tutulduktan sonra üstünlü Mîm harfi okunur.

c- İklâb ve dudak ihfâlarında da Bê harfinin harekesine göre dudaklar ileri ya da geri hareket ettirilir.

مِنْ بُطُونِهَا ، سَمِيعٌ بَصِيرٌ ، لَيُنْبَذَنَّ ، وَاللهُ رَؤُفٌ بِالْعِبَادِ

عَلَيْهِمْ بُنْيَانًا ، أُرْسِلْتُمْ بِهِ ، أُنَبِّئُكُمْ بِتَأْوِيلِهِ ، عَلَيْكُمْ بِالْمُؤْمِنِينَ

Bu hususu da\ yukarıda zikrettiğimiz prensip doğrultusunda açıklayalım:

مِنْ بُطُونِهَا misalinde birinci harf kabul edilen sâkin Nûn'dan önceki Mîm harfi esre, ikinci harf kabul edilen Bê harfi ötre ile harekelidir.

Sâkin Nûn ötreli Mîm harfinde iklâb ile okunurken dudaklar derhal ileri gider ve iklâb gunnesi bu şekilde tutulduktan sonra ötreli Bê harfi okunur.

أَرْسِلْتُمْ بِهِ misalinde ise birinci harf kabul edilen sâkin Mîm'den önceki Tê harfi ötre, ikinci harf kabul edilen Bê harfi esre ile harekelidir.

Sâkin Mîm, Bê harfi karşısında ihfâ-i şefevî ile okunurken dudaklar derhal geri gelir, yani normale döner ve gunne bu şekilde tutulduktan sonra esreli Bê harfi okunur.

Not: Diğer bir edâ şekline göre, iklâb ve ihfâ-i şefevîlerde, Bê harfinden önceki harfin harekesine itibar edilerek dudaklar ileri ya da geri hareket ettirilir. Şöyle ki :

مِنْ بُطُونِهَا misalinde sâkin Nûn ötreli Bê harfi karşısında iklâb ile okunurken dudaklar normal haldedir ve iklâb gunnesi bu şekilde tutulduktan sonra ötreli Bê harfine geçerken dudaklar yay gibi öne doğru yumulur.

أَرْسِلْتُمْ بِهِ misalinde ise sâkin Mîm, Bê harfi karşısında ihfâ-i şefevî ile okunurken, Tê harfinin ötreli olmasından dolayı dudaklar ileride yumulu durumdadır ve gunne bu şekilde tutulduktan sonra dudaklar normale dönerek esreli Bê harfi okunur.

İdgamlardaki uygulamadan farklı olarak, burada dudakların birinci harfin harekesine göre mi yoksa Bê harfinin harekesine göre mi şekil alacağı hususu, iklâb ile ihfâ-i şefevînin yapılışındaki ihtilaftan kaynaklandığını tahmin ediyoruz.

Bilindiği üzere ihfâ-i şefevîde sâkin Mîm Bê harfi karşısında gunne ile; iklâbta ise tenvîn ve sâkin Nûn Bê harfi karşısında Mîm'e çevrildikten sonra gunne ile okunmaktadır.

Her ikisinde de sâkin Mîm gunne ile okunurken, yani iklâb ve ihfâ-i şefevî yapılırken, dudakların birbirine temas edip etmeyeceği hususunda ihtilaf edilmiştir.

İklâb ve ihfâ-i şefevîde iki edâ şekli vardır:

Bir edâ şekinde *dudaklar birbirine değdirilerek gunne ile okunuken*, diğer bie edâ şeklinde ise *dudaklar birbirine değmeden gunne ile okunmaktadır.* Buradan hareketle dudak ta'lîmindeki kanâatimiz şudur:

a- İklâb ve ihfâ-i şefevî yapılırken, dudaklar birbirine yavaşça temas ettirilerek gunne ile okunacak olursa, dudak hareketi aynen idgamlardaki gibi olacaktır; yani Bê harfinin harekesine göre gunne tutulacaktır.

b- Şayet dudaklar birbirine değmeden iklâb ve ihfâ-i şefevî gunne ile okunacak olursa, dudaklar Bê harfinin harekesine göre değil, sâkin Mîm'den önceki harfin harekesine göre tutulacaktır ve gunne yapıldıktan sonra Bê harfi okunacaktır.

Bize göre iklâb ve ihfâ-i şefevîde yapılan her iki uygulama da doğrudur; kişi üstadından ahzettiği (öğrendiği ve okuduğu) şekilde uygulama yapabilir ve âdâba uygun olanı da budur.

Tilâvet Secdesi ve Yapılışı

Kur'ân'da 14 yerde secde âyeti vardır.

1- A'râf sûresi, 7/206	8- Neml sûresi, 27/25
2- Ra'd sûresi, 13/15	9- Secde sûresi, 32/15
3- Nahl sûresi, 16/49	10- Sâd sûresi, 38/24
4- İsrâ sûresi, 17/107	11- Fussılet sûresi, 41/37
5- Meryem sûresi, 19/58	12- Necm sûresi, 53/62
6- Hacc sûresi, 22/18	13- İnşikâk sûresi, 84/21
7- Furkân sûresi, 25/60	14- Alâk sûresi, 96/19

Şâfiî mezhebinde, Sâd sûresi yerine Hacc sûresindeki 77. âyet secde âyeti kabul edilir ve Hacc sûresinde iki secde âyeti olmuş olur.

Bu âyetleri okuyan ya da bir kimsenin okuduğunu duyan kimse, Allâh rızâsı için bir defa secde yapar ki buna "*tilâvet secdesi*" (okuma secdesi) denir.

Aynı yerde ya da aynı zaman zarfında kaç defa okunursa okunsun veya duyulursa duyulsun bir defa secde yapılır. Ancak değişik sûrelerdeki her secde âyeti için ayrı secde yapılır.

Kur'ân okurken secde âyetini atlayıp diğer âyetleri okumak mekruhtur. Bu durum, Kur'ân'ın nizam ve intizâmını, ilâhî uygunluğunu bozar. Her âyeti mutlaka okuyalım. İstediğimiz zaman secde yapar, sevap kazanırız. Şayet çeşitli nedenlerle yapamaz isek günahkâr olmayız.

Okuma bittikten sonra, secdenin erken yapılması iyidir. Yapılamaz ise daha sonra, her hangi bir vakitte yapılabilir.

Bu secdeleri yapmak Hanefî mezhebine göre vâcip, diğer mezheplere göre sünnettir.

Hayız ve loğusa olan bayanlar, bu secdeden sorumlu değildir; secde yapmazlar.

Tilâvet secdesinin yapılışı şöyledir:

1- Secde etmek için "*niyet ettim tilâvet (okuma) secdesini yapmaya*" denir. (Secdeye ayakta başlamak daha faziletlidir.)

2- اَللّٰهُ اَكْبَرُ diyerek secdeye gidilir ve secdede üç defa سُبْحَانَ رَبِّىَ الْاَعْلٰى denir ve اَللّٰهُ اَكْبَرُ diyerek kalkılır.

3- Kalkarken * سَمِعْنَا وَاَطَعْنَا غُفْرَانَكَ رَبَّنَا وَ اِلَيْكَ الْمَصِيرُ denir. Bilmeyen bir şey söylemez.

Art arda birkaç tilâvet secdesi yapılabilir.

Şâfiî mezhebinde, niyet ettikten sonra, önce اَللّٰهُ اَكْبَرُ diyerek iftitâh tekbiri alınır; sonra tekrar اَللّٰهُ اَكْبَرُ diyerek secdeye gidilir. Secde bitince de oturulup hemen selâm verilir.

Kur'ân Kırâatinde Meşhur Olan Sahâbe

Ashâb-ı kiram, Hz. Peygamberden duydukları âyetleri ya bizzat Hz. Peygambere dinletiyor ya da birbirleri ile dinleşiyorlardı.

Yazdığı ve ezberlediği Kur'ân âyetlerini bizzat Hz. Peygamberin huzurunda okuyanların başında Osmân b. Affân, Ali b. Ebî Tâlib, Übeyy b. Ka'b, Abdullah b. Mes'ûd, Zeyd b. Sâbit, Ebu'd-Derdâ ve Ebû Mûsa'l-Eş'arî'yi sayabiliriz.

Bunlar Kur'ân kırâatinde sahabe içinde birinci tabakayı meydana getirirler.

On Kırâat İmamı ve Râvîleri

Kur'ân öğretimi sahabe-tâbiîn, tâbiîn-tebe' tâbiîn arasında devam ederken, tâbiîn döneminden îtibaren belli İslâm merkezlerinde bazı kişiler Kur'ân kırâatinde ve öğretiminde temayüz etmeye ve halk arasında kabul görmeye başlamıştır. Bunlar, Kur'ân kırâatinde otorite kabul edilmişlerdir.

Kendilerine **kırâat imamı** denen ve asırlar boyu kırâatlerinin sıhhati üzerinde ittifak edilen bu kişiler şunlardır:

Kırâat İmamı	Mensûb olduğu şehir	Râvîleri
1- Nâfi'	Medîne	Kâlûn ve Verş
2- Abdullah b. Kesîr	Mekke	Bezzî ve Kunbül
3- Ebû Amr	Basra	Dûrî ve Sûsî
4- Abdullah b. Âmir	Şâm	Hişâm ve İbn Zekvân
5- **Âsım** b. Behdele	Kûfe	Ebû Bekr Şûbe ve **Hafs**
6- Hamze	Kûfe	Halef ve Hallâd
7- Kisâî	Kûfe	Ebu'l-Hâris ve Dûrî
8- Ebû Ca'fer	Medîne	İbn Verdân ve İbn Cemmâz
9- Ya'kûb	Basra	Ruveys ve Ravh
10- Halef	Bağdat	İshâk ve İdrîs

Bu kırâat imamları, bulundukları beldelerde yüzlerce talebe okutmuşlar ve bildiklerini öğrencilerine öğretmişlerdir. Bu talebeler arasında temâyüz eden ve öğrendiklerini kendilerinden sonrakilere nakleden kişilere de **râvî** denmektedir. İşte bizim de okumakta oldğumuz ve dünyanın dört bir yanına yayılmış olan kırâat, **Âsım kırâatinin Hafs rivâyetidir.**

Âsım'ın Hafs'a okuttuğu kırâat, özellikle Ebû Abdirrahmân es-Sülemî'den öğrendiği kırâattir. Ebû Abdirrahmân es-Sülemî, Hz. Osman döneminde çoğaltılan Kur'ân nüshalarından (Mushaflardan) Kûfe'ye gönderilen nüshayı öğretmekle görevlendirilen kişidir.

Ebû Abdirrahmân es-Sülemî, çoğunlukla Ali b. Ebî Tâlib, Osmân b. Affân ve Zeyd b. Sâbit'ten, kısmen de Abdullâh b. Mes'ûd ve Übeyy b. Ka'b'tan okumuştur. Pek tabîîdir ki bunlar da Hz. Peygamberden okumuşlardır.

Es-Sülemî'den nakledildiğine göre Ali b. Ebî Tâlib, Osmân b. Affân ve Zeyd b. Sâbit'in kırâatleri aynıdır. Bu üç sahâbeden :

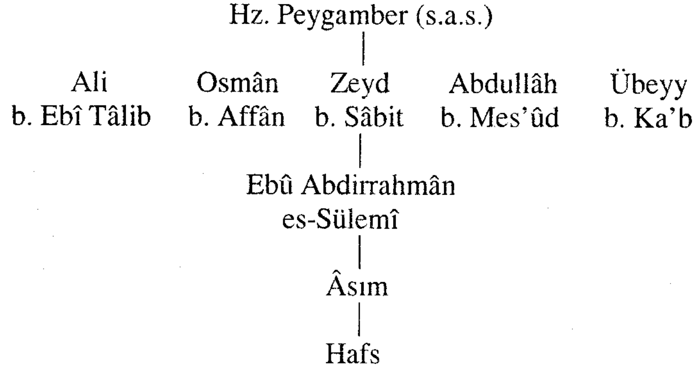
Hz. Ali ilk müslüman çocuktur; Hz. Peygamberin amca çocuğu ve aynı zamanda damadıdır.

Hz. Osman, Hz. Peygamberin iki kızı ile evlenme şerefine nâil olan (Zi'n-Nûreyn) tek kişidir.

Medîneli olan Hz. Zeyd ise, Hz. Peygamber Mekke'den Medîne'ye hicret ettiğinde henüz on iki yaşları civarında bir çocuktur ve Hz. Peygamberin yanında büyümüş; vefatına kadar hem vahiy kâtipliği yapmış hem de O'nun rahle-i tedrîsinde Kur'ân öğrenmiştir.

Bu üç sahâbenin Hz. Peygambere bu derece yakın olmaları ve öğrendikleri Kur'ân âyetlerini bizzat O'nun huzurunda okumaları; kırâatlerinin Ebû Abdirrahmân es-Sülemî kanalıyla Âsım'a, ondan da Hafs'a intikali gösteriyor ki okuduğumuz kırâat, -doğrusunu Allâh bilir- Hz. Peygamberin fasih lehçe ile okuduğu kırâat olsa gerektir.

Bu bilgiler ışığında, Âsım kırâatinin Hz. Peygambere kadar olan rivâyet halkası şöyledir:

Kur'ân Kırâatinde Usûller

Tecvîd üzere kırâat usûlleri **tahkîk** (tertîl), **tedvîr** ve **hadr** olmak üzere üç kısımdır:

1- Tahkik (تَحْقِيق): Medlerde ve sıfatlarda câiz olduğu derece mübalağa ederek yavaş okumaktır. Hareke, sükûn, şedde, izhâr, ihfâ, iklâb, gunne vb. tecvîd kurallarını yerine getirmede son derece hassas davranarak tam hakkını vermektir.

Bu okuyuş tarzını genellikle, kırâat imamlarından Hamza, Nâfî'nin râvîsi Verş ve Âsım tercih etmiştir, denilir.

Bu okuyuş tarzı için "**tertîl**" tâbiri de kullanılır. Ancak bazı kırâat bilginleri, "**tahkîk**" tâbirini ta'lîm ve temrîn (öğrenme ve alıştırma) için; "**tertîl**" tâbirini ise, tefekkür ederek okuma için kullanmışlardır.

Tahkîk tarzı okuyuşta:

Medd-i Muttasıl ve Medd-i Munfasıl, Hamza ve Verş'e göre beş Elif, diğer imamlara göre dört Elif;

Medd-i Lâzım ve Medd-i Ârız bütün kırâat imamlarına göre dört Elif;

Medd-i Lîn ise bütün kıtâat imamlarına göre üç Elif med edilerek okunur.

2- Hadr (حَدْر): Tecvîd kaidelerini uygulayarak süratli okumaktır.

Bu okuyuş tarzında medlerde câiz olan mertebelerin en aşağısı uygulanır:

Medd-i Muttasıl iki Elif; Medd-i Munfasıl ve Medd-i Ârız ve Medd-i Lîn bir Elif; Medd-i Lâzım dört (yahut üç) Elif med edilerek; hareke ve sükûnlara dikkat edilerek okunur. Medd-i Lîn hiç uzatılmadan da okunabilir.

Terâvih namazında ve özellikle hatm-i şerif ile namaz kılınırken bu usûl tercih edilir. Ama bazı hatimlerde görüldüğü üzere tecvîde riâyet olunmadan okunursa, mekruh olduğu gibi haram olmasından da korkulur.

Bu okuyuş tarzını genellikle, kırâat imamlarından İbn Kesîr, Ebû Amr, Ebû Ca'fer, Ya'kûb ve Nâfî'nin râvîsi Kalûn tercih etmiştir, denilir.

3- Tedvîr (تَدْوِير) **:** Hadr ile tahkîk arası bir okuyuştur ve tecvîd kurallarında orta bir yol tercih edilir.

Bu tarz okuyuşta:

Medd-i Muttasıl, Medd-i Munfasıl ve Medd-i Ârız üç Elif; Medd-i Lâzım dört Elif ve Medd-i Lîn iki Elif med edilerek; hareke ve sükûnlara da dikkat edilerek okunur.

Bu okuyuş tarzını genellikle, kırâat imamlarından İbn Âmir, Kisâî ve Halefü'l-Âşir tercih etmiştir, denilir.

Terâvih namazı dışındaki namazlar kılınırken bu usûl tercih edilir.

Medd-i Tabîîler, her üç okuyuş tarzında da birer Elif med edilerek uzatılır.

Bu üç tarz okuyuşla ilgili medlerdeki miktarlar şöyledir:

	M. Tabîî	M. Muttasıl	M. Munfasıl	M. Lâzım	M. Ârız	M. Lîn	
Âsım	1	4	4	4	4	3	= Tahkîk
Hamze, Verş	1	5	5	4	4	3	
İbn Âmir, Kisâî							
Halefü'l-Âşir	1	3	3	4	3	2	= Tedvîr
İbn Kesîr, Kalûn							
Ebû Amr, Ya'kûb							
Ebû Ca'fer	1	2	1	4	1	1	= Hadr
Kalûn, Dûrî			2				

Okuyucu, bu okuyuş tarzlarını aynen uygulamak zorunda değildir. Duruma göre ve isteğe bağlı olmak üzere tercih eder.

Hatim İndirme

Bilindiği üzere günümüzde öncelikli olarak ölüler için hatim indirilmektedir. Oysa Kur'ânı Kerîm, Allâh kelâmı olduğu bilinci ile, O'nun rızası için okunmalı ve hatmedilmelidir. Sonunda kabul edilmesi için Cenâb-ı Hakk'a duâ edilmeli; "*şefkat ve merhameti sonsuz olan Allâh Teâlâ râzı olmuştur*" ümidi ile, meydana gelebilecek sevaptan, ölülerin de nasîplenmesi için O'na nazlanılmalı ve yalvarıp yakarılmalıdır. Çünkü Kur'ân âyetleri, öncelikle diriler için indirilmiştir.

Nitekim Nâs sûresinden sonra Mushafların sonuna konulan hatim duâlarına dikkat edilirse, bu ince çizgiyi görmek mümkündür.

Üç günden az bir zamanda hatim indirmemeye özen gösterilmeli; imkân nispetinde meâli ile birlikte, düşünerek ve tefekkür ederek okunmaya gayret edilmelidir. Para kazanmak için hatim indirmekten de uzak durulmalıdır.

Kur'ân Hatminde Tekbîr:

Hz. Peygambere Mekke döneminde bir ara vahiy kesilmesi (fetret-i vahiy) olmuş ve müşrikler tarafından alay edilmişti. Nihayet Duhâ sûresi nâzil olunca Hz. Peygamber de ferahlamış; huzur bulmuş ve اَللّٰهُ اَكْبَرُ diyerek mutluluğunu ifade etmişti.

Böylece, Kur'ân hatminde Duhâ suresinden Nâs sûresine kadar her sûrede Tekbîr getirmek "sünnet" kabul edilmiş ve bazı kırâatlerde olduğu gibi özellikle İbn Kesîr kırâatinin Bezzî rivâyetinde, bu sünnet-i seniyye ihyâ edile gelmiştir.

Bizler de, bu sünnet-i seniyyeye uyarak İhlâs, Felâk ve Nâs sûrelerinde Tekbîr, Tehlîl ya da Tahmîd getirmekteyiz. Bunu yaparken, ya sadece Tekbir getirmekte, ya da Tekbîr, Tehlîl ve Tahmîdi birlikte okumaktayız.

Her ne kadar İhlâs sûresi bir defa okunması gerekirse de, üç defa okumasında bir beis yoktur.

Tekbîr getirmeden de İhlâs, Felâk ve Nâs sûreleri okunabilir.

"Tekbîr, Tehlîl ve Tahmîd" denilince şu cümleler akla gelmelidir:

Tekbîr: اَللّٰهُ اَكْبَرُ

Tehlîl: لَاۤ اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ وَاللّٰهُ اَكْبَرُ

Tahmîd: لَاۤ اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ وَاللّٰهُ اَكْبَرُ وَلِلّٰهِ الْحَمْدُ

Bir rivâyette Tahmîd: لَاۤ اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ وَاللّٰهُ اَكْبَرُ اَللّٰهُ اَكْبَرُ وَلِلّٰهِ الْحَمْدُ

Tekbîr, Tehlîl ya da Tahmîd'in, sûre başında mı yoksa sonunda mı uygulanacağı konusunda ihtilâf edilmiştir:

Bazı alimler Cebrâil'in (a.s.) Duhâ sûresini getirip okuyuşunu dikkate alarak sûre sonunda Tekbîr getirileceğini;

Bazı alimler de gelen vahiyden sonra Hz. Peygamberin (a.s.) bu sûreyi okuyuşunu dikkate alarak sûre başında Tekbîr getirileceğini ifade etmişlerdir.

Kırâat bilginleri her iki hususu dikkate alarak uygulama yapmışlardır. Ancak örfümüzde genelde sûre sonu esasına göre Tekbîr getirilmektedir. İbnü'l-Cezerî'nin meşhur ve güzel dediği usûl budur.

Hatimlerde Nâs sûresinden sonra Fâtiha sûresi ve Bakara sûresinin ilk beş âyeti okunarak hatim duâsı yapılır.

Örfümüzde uygulanan sûre sonlarında Tekbîr getirme usûlüne gelince:

Bu usûl esas alınarak şu şıklardan biri tercih edilebilir:

İhlâs - Nâs sûreleri arasında:

1- İhlâs sûresinin sonunda, Tekbîr'de ve Besmele'de durulabilir; sonra Felâk sûresi okunabilir:

وَلَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُوًا اَحَدْ * اَللّٰهُ اَكْبَرْ * بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمْ * قُلْ اَعُوذُ ...

2- Hem İhlâs sûresinin sonunda, hem de Tekbîr'de durulabilir; Besmele'den geçiş yapılarak Felâk sûresi okunabilir:

وَلَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُوًا اَحَدْ * اَللّٰهُ اَكْبَرْ * بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ قُلْ اَعُوذُ ...

3- İhlâs sûresinin sonundan Tekbîr'e geçiş yapılarak Tekbîr'de ve Besmele'de durulabilir; sonra Felâk sûresi okunabilir:

وَلَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُوًا اَحَدُنِ اللّٰهُ اَكْبَرْ * بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمْ * قُلْ اَعُوذُ ...

4- İhlâs sûresinin sonundan Tekbîr'e geçiş yapılarak Tekbîr'de durulabilir; sonra Besmele Felâk sûresine eklenerek okunabilir:

وَلَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُوًا اَحَدُنِ اللّٰهُ اَكْبَرْ * بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ قُلْ اَعُوذُ ...

5- İhlâs sûresinin sonundan, Tekbîrden ve Besmele'den geçiş yapılarak Felâk sûresi okunabilir:

وَلَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُوًا اَحَدٌ نِ اللّٰهُ اَكْبَرُ بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ قُلْ اَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ *

Felâk-Nâs ve Nâs-Fâtiha sûreleri arasında da aynı uygulama yapılabilir.

Tehlîl ya da Tahmîd getirildiğinde de durum aynıdır.

Fâtiha sûresinin sonu ile Bakara sûresinin başında Tekbîr getirilmez. İki sûre arasındaki okuma şekilleri uygulanır.[14]

Sûre sonunda bulunan kelimelerden Tekbîr'e geçiş yapıldığında, hareke durumuna göre tecvîd kuralı uygulandığını unutmayalım. Meselâ:

اَحَدٌ نِ اللّٰهُ اَكْبَرْ ، حَسَدَ اللّٰهُ اَكْبَرْ ، وَالنَّاسِ اللّٰهُ اَكْبَرْ

Sûrenin sonundan ve Tekbîr'den geçerek Besmelede durup bir sonraki sûreye başlamak câiz değildir.

وَلَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُوًا اَحَدٌ نِ اللّٰهُ اَكْبَرُ بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمْ * قُلْ اَعُوذُ ....

Bu şekilde okunduğu takdirde, Besmele'nin önceki sûrenin sonuna ait intibâını verdiğinden bu okuyuş doğru değildir.

---

[14] Bak: S. 109.

BİBLİYOĞRAFYA

Aliyyü'l-Kârî,
el-Minehu'l-Fikriyye alâ Metni'l-Cezeriyye, Mısır, 1308 H.

Çetin, Abdurrahman,
Kur'ân Okuma Esasları, Aksa YAynları, Bursa, 2003.

ed-Dânî, Ebû Amr Osman b. Said,
et-Teysîr fi'l-Kırââti's-Seb', Tahkik: Otto Pretzl, İstanbul, 1930.

ed-Dimyâtî, Ahmed b. Muhammed,
İthâfu Fudalâi 'l-Beşer fi'l-Kırââti'l-Erbaati Aşer, Matbaatü'l-Âmire, 1359 H.

Huseynî, Muhammed Esad,
el-Virdu'l-Mufîd fî Şerhi't-Tecvîd, İstanbul, 1313 H.

İbnu'l-Cezerî, Muhammed b. Muhammed,
-- Takribü'n-Neşr fi'l-Kırââti'l-Aşr, Tahkik: İbrâhim Atve, Mısır, 1961.
-- el-Mukaddime, İstanbul, 1310 Ḥ.

Karaçam, İsmail,
Kur'ân-ı Kerîm'in Fazîletleri ve Okuma Kaideleri, İstanbul, 1980.

Karakılıç, Celâleddin,
Tecvîd İlmi, Ankara, 1963.

Mehmed Salih,
Muhîtu't-Tecvîd, İzmir, 1329 H.

Muhammed Hamdi,
Karabaş Tecvîdi, İstanbul, 1323 H.

Nasr, Muhammed Mekkî,
Nihâyetü'l-Kavli'l-Müfîd fî Ilmi't-Tecvîd, Matbaa-i Âmire, 1323 H.

Pâlüvî, Abdü'l-Fettâh,
Zübdetü'l-İrfân, Hilâl YAynları, t.y.

Saçaklızâde,
Cühdü'l-Mukil, Konya Vilâyet Matbaası, 1877.